

Elli Harju

”KANNUSTAMME ILMASTONMUUTOKSEN HILLITSEMISTÄ JA SIIHEN SOPEUTUMISTA”

Euroopan unionin ilmastomuutospuheen muotoutuminen
Suomen ja Ruotsin turvallisuusstrategioissa

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Sosiaalipolitiikka

Pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2019

TIIVISTELMÄ

Elli Harju: "Kannustamme ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja siihen sopeutumista". Euroopan unionin ilmastonmuutospuheen muotoutuminen Suomen ja Ruotsin turvallisuusstrategioissa

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma

Sosiaalipolitiikka

Ohjaaja: Katja Repo

Huhtikuu 2019

98 sivua

Tässä tutkimuksessa tarkastelen ilmastokysymyksen käsittelyä Euroopan unionissa (EU) ja sen kahdessa jäsenmaassa Suomessa ja Ruotsissa. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, miten EU:n, Suomen ja Ruotsin ilmastonmuutospuhe rakentuu ja onko niillä yhtenäistä näkemystä ilmastonmuutoksesta ja sen vaatimista toimista. Aineistona on EU:n, Suomen ja Ruotsin turvallisuusstrategiat vuosilta 2016 ja 2017. Strategiat on valittu niin, että ne eivät ensisijaisesti käsittele ilmastonmuutosta. Näin on mahdollista tarkastella myös sitä, kuinka paljon ilmastonmuutosta käsitellään strategioissa.

Tutkimuksessa kysytään ensinnäkin, kuinka paljon ja millaisin diskurssein EU:n, Suomen ja Ruotsin strategioissa puhutaan ilmastonmuutoksesta. Tarkastelen, minkälaisena ilmiönä ilmastonmuutos käsitetään, kuinka laajasti sen katsotaan vaikuttavan yhteiskuntaan ja millä keinoilla muutoksia pyritään ennaltaehkäisemään ja toisaalta valmistautumaan muutoksiin. Toinen tutkimuskysymys on, miten EU:n diskurssit ja ideat muotoutuvat jäsenmaissa. Lisäksi tarkastelen sitä, miten EU:n ilmastonmuutospuhe näkyy ja muotoutuu jäsenmaiden Suomen ja Ruotsin puheessa. Tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana on diskursiivisen institutionalismin teoria, joka kuuluu sosiologisen institutionalismin teoriaperheeseen. Diskursiivisessa institutionalismissa instituutiot sekä ideat ja diskurssit käsitetään muutosvoimana. Tutkimuksessa analysoin instituution eli EU:n esittämien ideoiden ja diskurssien vaikutusta jäsenmaihiin.

Tutkimuksen empiirinen osa koostuu kaksiosaisesta analyysistä. Aluksi tunnistan strategioiden ilmastopuheesta diskursseja diskurssianalyysin avulla. Toisessa osassa käytän diskurssianalyysillä tunnistettuja diskursseja. Tunnistetuista diskursseista analysoin tarkemmin, mistä ideoista EU:n diskurssit muodostuvat. Analysoin ideoita diskursiivisen institutionalismin teorian mukaisesti ja tarkastelen, miten EU:n diskurssit ja ideat näkyvät ja muotoutuvat Suomen ja Ruotsin strategioissa. Ilmastonmuutoksen käsitteellistämässä yhdistelen ympäristötutkimuksen ja sosiaalitiedettä. Ympäristötutkimuksesta tutkielmassa tärkeitä käsitteitä ovat ilmastonmuutos, ympäristöongelma ja ilmastoturvallisuus. Sosiaalitieteellisestä näkökulmasta tarkastelen ilmastonmuutoksen käsittelyä sopeutumisen ja haavoittuvuuden näkökulmasta. Analyysissä ja pohdintaosuudessa tarkastelen näiden käsitteiden rakentumista aineistossa.

Tutkimus osoittaa, että EU:n ja Ruotsin strategioissa ilmastonmuutoksesta puhutaan paljon ja ilmastonmuutos käsitetään laajasti vaikuttavana ilmiönä, jolla on myös sosiaalisia vaikutuksia. Suomen strategiassa ilmastonmuutoksesta puhutaan vähän ja ilmastonmuutosta ei käsitetä laaja-alaisena ilmiönä. Tutkimus myös osoittaa, että monet EU:n esittelemät ideat näyttäytyvät ja ovat muotoutuneet Ruotsin turvallisuusstrategiaan, mutta eivät juurikaan Suomen strategiaan. Kuitenkin muutama EU:n idea ja diskurssi näkyvät molempien jäsenmaiden strategioissa: niissä tunnistetaan tarve ilmastonmuutoksen hillinnälle ja siihen sopeutumiselle sekä kansainväliselle yhteistyölle ilmastoasioissa.

Avainsanat: Euroopan unioni, diskursiivinen institutionalismi, ilmastonmuutos, ilmastopolitiikka, ilmastoturvallisuus, sopeutuminen, sosiaalipolitiikka

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SUMMARY

Elli Harju: "We will encourage climate change mitigation and adaptation". The European Union's climate address shaping in Finland and Sweden's security strategies

Master's thesis

Tampere University

Faculty of Social Sciences

Social Policy

Supervisor: Katja Repo

April 2019

98 pages

This study examined the issue of climate change in the European Union (EU) and in its two member countries, Finland and Sweden. The aim of the study was to find out how EU, Finland and Sweden talked about climate change and whether the EU and its member countries shared a common view about climate change and the actions it requires. The materials used were the security strategies of the EU, Finland and Sweden from the years of 2016 and 2017. The strategies were chosen the way that they did not primarily deal with climate change. This also made it possible to look at how much climate change was dealt within the strategies.

Firstly, the study asked how much and in what discourses the EU, Finland and Sweden's strategies talked about climate change, and secondly, how the EU's discourses and ideas took shape in the member countries. The focus was to study climate change as a phenomenon, the extent to which climate change was considered to have an impact on society and the means of prevention and preparation for change. In addition, the study looked at how the EU's climate address was visible and shaped in the strategies of Finland and Sweden. The study's theoretical point of view was the theory of discursive institutionalism, which is a part of the theoretical family of sociological institutionalism. In discursive institutionalism, institutions, ideas and discourses were considered to be the driving force of change. This study analyzed the impact of the institution, which means the ideas and discourses presented by the EU to the member countries

The empirical part of the research consisted of a two-part analysis. Initially, the discourses of the strategies were recognized with the discourse analysis. The second part used the discourses found from the discourse analysis and analyzed them from the point of view of a discursive institutionalism. The discourses of the EU were looked at more carefully, and it was found out which ideas the discourses of the EU had been formed from. Then the study examined, how the EU's discourses and ideas appeared and shaped the strategies of Finland and Sweden. The study combined the environmental science and social science research when conceptualizing climate change. Climate change was examined by the concepts of environmental problems and climate security. From a social science perspective, the issue of climate change was examined from point of view of adaptation and vulnerability. The analysis and the reflection section examined the formation of these concepts in the material.

The study showed that the EU and Sweden consider climate change widely and with powerful social effects. Finland's strategy dealt little with climate change, and climate change was not considered as a widespread phenomenon. The study also showed that many ideas used in the EU's strategy had shifted and shaped into the Swedish security strategy, but not very much to Finland's strategy. Regardless, a few of the ideas and discourses of the EU were reflected in the strategies of both of the member countries: they identified the need to mitigate and adapt to climate change and international cooperation on climate issues.

Keywords: European Union, Discursive Institutionalism, Climate Change, Climate Policy, Climate Security, Adaptation, Social Policy

The originality of this publication is verified by Turnitin's OriginalityCheck.

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	1
2. Ilmastonmuutos yhteiskuntaa muuttavana ilmiönä	4
2.1. Ilmastonmuutos on kaiken muutos	4
2.2. Muutosten sosiaalinen ulottuvuus	7
2.2.1. Ilmastonmuutoksen tutkimisen käsitteellistäminen	11
2.3. Ilmastopolitiikkaa EU:ssa, Ruotsissa ja Suomessa	15
3. Teoreettisena lähtökohtana EU:n vaikutus instituutiona	19
3.1. Institutionalismi	19
3.2. Tutkimuksen teoriana diskursiivinen institutionalismi	21
3.2.1. Diskurssit ja ideat keskiössä	24
3.3. Sosiologisen institutionalismin monet muodot	27
4. Tutkittavana turvallisuusstrategioiden diskurssit ja niiden muutos	31
4.1. Tutkimuskysymykset	31
4.2. Aineistona poliittiset strategiat	32
4.2.1. Suomen ja Ruotsin turvallisuusstrategiat	33
4.2.2. EU:n globaalistrategian taustat ja synty	34
4.3. Metodi tutkimukselle	37
4.3.1. Lähtökohtana sosiaalisen konstruktivismin näkemys	37
4.3.2. Puhetapojen tunnistaminen diskurssianalyysillä	39
4.4. Analyysin toteutus	44
5. Diskurssianalyysi turvallisuusstrategioille	47
5.1. Ilmastokysymys strategioissa	47
5.2. Epävakauden aiheuttajan diskurssi	49
5.3. Varautumisen diskurssi	53
5.4. Omaksi eduksi toimimisen diskurssi	58
5.5. Me–muut-eroa tekevä diskurssi	62
6. EU:n ideoiden ja diskurssien muotoutuminen jäsenmaissa	67
6.1. EU:n diskurssit pilkottuna ideoiksi	67
6.2. EU:n ideat hyvin nähtävissä Ruotsin strategiassa	70
7. Tutkimuksen johtopäätökset	75
7.1. Yhteenvedo: Ruotsi ja EU käsittelevät ilmastonmuutosta laajasti, Suomi ei	75
7.2. Analyysin annin pohdintaa	78
7.2.1. Syitä EU:n ideoiden ja diskurssien siirtymiseen jäsenmaihiin	79

7.2.2. Strategioissa käsitellään haavoittuvuutta ja sopeutumista	82
7.2.3. Kohti yhteisiä näkemyksiä.....	85
Lähteet.....	88

Taulukot

Taulukko 1: EU:n strategian diskurssien sisältämät ideat. Ideoiden sijoittuminen diskursiivisen institutionalismin teorian tasoihin ja kategorioihin.....	68

1. Johdanto

Ilmastonmuutoksesta on tullut polttava kysymys kaikkialla maailmassa. Maapallon keskilämpötila on kohonnut esiteollisesta ajasta asteen verran ja maapallon pohjoiset osat lämpenevät vielä muuta maailmaa nopeammin. Ilmastonmuutoksen arvioidaan esimerkiksi nostavan merenpintaa, lisäävän sään ääri-ilmiöitä, muuttavan eläin- ja kasvikantoja sekä aiheuttavan helleaaltoja ja kuivuutta. Elinolosuhteiden muutosten uskotaan vaikuttavan muun muassa viljely- ja asuinolosuhteisiin ja lisäävän pakolaisuutta, köyhyyttä ja konflikteja. (Chazalnoël ym. 2017; European Environment Agency 2017; IPCC 2007; IPCC 2018.) Muutosten arvioidaan heijastuvan esimerkiksi kaupankäyntiin ja tautien levittäytymiseen (Hildén ym. 2016).

Yhteiskunnallinen keskustelu ja liikehdintä ovat muuttuneet viime vuosina. Syksyllä 2018 kansainvälinen ilmastonmuutospaneeli IPCC julkaisi uusimman raporttinsa, jossa se kertoi muutosten tapahtuvan jopa arvioitua nopeammin. Raportti oli tehty Pariisissa solmitun Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ilmastopimoksen (UNFCCC 2015) lähtökohdista, ja sitä oli odotettu hartaasti. Raportin julkaisun jälkeen ympäri maailmaa protestointi tiukemman ilmastopolitiikan puolesta on kiihtynyt. Esimerkiksi ruotsalainen teiniaktivisti Greta Thunberg on innoittanut nuoria koululakkoihin ja vaatimaan poliitikoilta tekoja ilmaston pelastamiseksi. Suomessakin maaliskuun puolivälissä 2019 lähes 9 000 osallistui kansainväliseen nuorten ilmastolakkoon, ja ympäri maailmaa osallistujia oli jopa 1,6 miljoonaa (Fridays For Future 2019).

Hyvinvointivaltion tehtävänä pidetään sosiaalisten riskien hallintaa ja sopeutumista yhteiskunnallisten muutosten seurauksiin. Sosiaalipolitiikan tehtävänä on luoda resursseja kohdentavia järjestelmiä, joiden tavoite on vähentää riskein vaikutusta väestön hyvinvointiin. (Saari 2005, 28–29; ks. lisää Saari 2001.) Ilmastonmuutoksesta on tullut ja tulossa uusi, merkittävästi yhteiskuntaa muuttava tekijä, ja siksi ilmastonmuutoksen vaikutuksia pitäisi tutkia yhä enemmän myös sosiaalitieteissä.

Ilmastonmuutoksen hillintää ja muutoksiin sopeutumista pidetään kansainvälisenä kysymyksenä, koska kyse on yhteisestä ilmakehästä. Pariisissa solmitun sopimuksen jälkeen Euroopan unionissa (EU) ja sen jäsenmaissa on keskusteltu ja kiisteltykin paljon siitä, mikä on EU:n osallisuus haitallisten päästöjen vähentämisessä (esim. Raivio 2019). Varsinkin sen jälkeen, kun presidentti Donald Trump ilmoitti Yhdysvaltojen irrottautuvan ilmastopimuksesta, on EU:lta toivottu kunnianhimoisempaa roolia päästöjen vähennystavoitteissa (Burck ym. 2018).

Viime vuosina perinteinen Ruotsi–Suomi-vastakkainasettelu on ulottunut myös ilmastoasioihin. Esimerkiksi keväällä 2018 Suomessa puhututti Ruotsin päätös ottaa käyttöön ennennäkemätön verotus lentolippujen hintaan. Suomessa vero ei saanut laajaa kannatusta. (Pilke & Uosukainen 2018). Mittaukset osoittavatkin, että Ruotsi on Suomea kehittyneempi ilmastopolitiikassa. (Burck ym. 2018.)

Julkisen keskustelun innoittamana tutkin ilmastonmuutospuhetta Euroopan tasolla. Tarkastelen, miten EU ja sen jäsenmaat Ruotsi ja Suomi puhuvat ilmastonmuutoksesta ja sen vaatimista toimista. Vertailen niiden puhetapoja ja tarkastelen, onko niiden käsitys ilmastonmuutoksesta yhtenäinen. Kysyn ensinnäkin, *kuinka paljon ja millaisin diskurssein EU:n, Suomen ja Ruotsin strategioissa puhutaan ilmastonmuutoksesta*. Tutkin siis, minkälaisena ilmiönä ilmastonmuutos käsitetään, kuinka laajasti sen katsotaan vaikuttavan yhteiskuntaan ja millä keinoilla muutoksia pyritään ennaltaehkäisemään ja toisaalta valmistautumaan muutoksiin. Toiseksi kysyn, *miten EU:n diskurssit ja ideat muotoutuvat jäsenmaissa*. Olen siis kiinnostunut myös siitä, miten EU:n ilmastonmuutospuhe näkyy, vaikuttaa ja muotoutuu jäsenmaiden Suomen ja Ruotsin puheessa.

Tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana on diskursiivisen institutionalismin teoria. Teoria kuuluu sosiologisen institutionalismin teoriaperheeseen. Diskursiivisen institutionalismin teorian mukaan esitetyt diskurssit ja ideat vaikuttavat muutoksen syntymiseen tai toisaalta muuttumattomuuteen. Instituutiot käsitetään muutosvoimana, ja sillä on merkitystä, minkälaisia diskursseja ja ideoita instituutioihin liittyen esitetään ja miten diskursseista viestitään. Tutkimuksessa EU on instituutio, ja tutkin sen esittämien ideoiden ja diskurssien vaikutusta jäsenmaihin.

Aineistona on EU:n, Suomen ja Ruotsin turvallisuusstrategiat. Aineistoksi on valittu poliittisesti valmistellut tuoreet strategiat, joissa käsitellään laajasti yhteiskunnan tilaa ja yhteiskuntaa muuttavia tekijöitä. Halusin aineistoksi strategiat, jotka eivät ensisijaisesti käsittele ilmastonmuutosta. Näin on mahdollista tarkastella myös sitä, kuinka paljon ilmastonmuutosta käsitellään dokumenteissa. Aineistoon kuuluu siis Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia (2016), Suomelta Yhteiskunnan turvallisuusstrategia (2017) ja Ruotsilta Kansallinen turvallisuusstrategia (2017). Selkeyden vuoksi viitataan strategioihin niiden nimillä. Aineisto on merkattu lähdeluettelon alkuosaan.

Esitellessäni ilmastonmuutosta tutkittavana ilmiönä yhdistelen sosiaalitieteen ja ympäristötutkimuksen käsitteistöä. Sosiaalitieteellisestä näkökulmasta tarkastelen ilmastonmuutoksen käsittelyä sopeutumisen ja haavoittuvuuden käsitteiden näkökulmista. Koska aineistonani on turvallisuusstrategiat, kaikki strategioiden ilmastonmuutospuhe esitetään

turvallisuuden kontekstissa. Käsittelen tässä tutkimuksessa lyhyesti myös ilmastonmuutoksen muodostumista turvallisuuskysymyksenä. Ympäristötutkimuksesta tärkeitä käsitteitä ovat ilmastonmuutos, ympäristöongelma ja ilmastoturvallisuus.

Saadakseni vastauksen kahteen tutkimuskysymykseen, olen tehnyt kaksiosaisen analyysin. Luvussa viisi esittelen aineistolle tehdyn diskurssianalyysin. Analyysissä nostan myös esille keskeisten käsitteiden esiintymistä ja muodostumista aineistossa. Tämän jälkeen luvussa kuusi käytän hyödykseni diskurssianalyysillä tunnistettuja diskursseja. Tarkastelen tarkemmin, mistä ideoista EU:n diskurssit muodostuvat. Analysoin ideoita diskursiivisen institutionalismin teorian mukaisesti ja tarkastelen, miten EU:n diskurssit ja ideat näkyvät ja muotoutuvat Suomen ja Ruotsin strategioissa. Viimeisessä luvussa pohdin diskursiivisen institutionalismin valossa, miksi EU:n ideat ja diskurssit ovat tai eivät ole siirtyneet jäsenmaiden strategioihin. Lisäksi pohdin EU:n, Suomen ja Ruotsin ilmastonmuutospuheen rakentumista sosiaalitieteeseen ja ympäristötutkimukseen pohjautuvien keskeisten käsitteiden näkökulmasta.

2. Ilmastomuutos yhteiskuntaa muuttavana ilmiönä

Kerron tässä luvussa ensin ympäristöasioiden levittäytymisestä politiikkaan ja yhteiskunnalliseen keskusteluun sekä tutkimustietoa ilmastonmuutoksesta ja sen vaikutuksista. Toisessa alaluvussa kerron ympäristöstä ja ilmastonmuutoksesta yhteiskuntatutkimuksen ja sosiaalitieteen näkökulmista. Lisäksi esittelen käsitteet, jotka ovat oleellisia tutkimukselleni. Kolmannessa alaluvussa kerron vielä, miksi olen valinnut tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteiksi juuri Suomen, Ruotsin ja Euroopan unionin tavan puhua ilmastonmuutoksesta. Esittelen lyhyesti toimijoiden ilmastopolitiikkaa ja ilmastonmuutoksesta käytävää keskustelua.

2.1. Ilmastomuutos on kaiken muutos

Ympäristön tutkiminen laajentui luonnontieteellisestä tutkimuksesta yhteiskuntatieteisiin ja humanistisiin tieteisiin 1960–70-luvuilla, jolloin ympäristön tilasta tuli yleinen yhteiskunnallinen huolenaihe. Ajasta käytetään nimitystä ympäristöherääminen. Keskustelun ympäristöongelmista ja ympäristön suojelusta katsotaan alkaneen, kun amerikkalaisen biologin Rachel Carsonin teos *Äänetön kevät* julkaistiin 1960-luvun alussa. Kirjassa Carson kertoi ympäristömyrkköjen vaaroista ja siitä, miten myrkyt hiljentävät linnustoa. (Laakkonen & Vuorisalo 2012, 122; Lummaa, Rönkä & Vuorisalo 2012, 15.) Merkkipaalua pidetään myös Rooman klubin vuonna 1972 julkaisemaa raporttia *Kasvun rajat*, joka kyseenalaisti loputtoman talouskasvun tavoittelun ja esitti huolen maapallon kasvun rajoista. Merkittävänä pidetään myös ensimmäistä YK:n ympäristökokousta Tukholmassa 1972, jolloin maat keskustelivat ensimmäistä kertaa ympäristöstä poliittisena kysymyksenä ja ympäristöongelmien taipumuksesta ylittää kansallisia rajoja. (esim. Lummaa, Rönkä & Vuorisalo 2012, 15; Nikkanen ym. 2017, 126–127.)

Ympäristöheräämisen määrittelyä on kuitenkin myös kyseenalaistettu: esimerkiksi suomalaistutkijat Laakkonen ja Vuorisalo (2012, 122) esittävät, että luonnon- ja ympäristönsuojelukeskusteluilla on omat, yli satavuotiset historiansa. Heidän mukaansa keskustelut vain kohtasivat 1960–70-luvuilla. Ympäristöherääminen ei siis ollut muutos luonnonsuojelusta ympäristönsuojeluun, vaan näiden kahden kohtaaminen. (Ks. koko keskustelu Laakkonen & Vuorisalo 2012, 121–129.)

Ympäristön ongelmista on tullut yhä globaalimpia. 1900-luvun loppupuolelta saakka on käyty kamppailuja esimerkiksi luontoon levinneistä ympäristömyrkyistä, merien kunnosta ja

otsoninkerroksen hupenemisesta. Nyt ilmastonmuutosta pidetään jopa aikamme vaikeimpana kysymyksenä (esim. Käyhkö 2012, 244). Ilmastonmuutos on perinteisesti nähty luonnontieteellisenä ilmiönä, mutta hiljattain syntyneessä, laveammassa ajattelussa ilmastonmuutoksen nähdään kytkeytyvän yhteen monien asioiden kanssa. On esitetty, että ilmastonmuutoksen on syytä olla kattava globaalimuutoksen käsite. (Käyhkö 2012, 233.)

Kansainvälinen hallitustenvälinen ilmastopaneeli IPCC yhdistelee maailmanlaajuisesti tutkimustuloksia. Sitä pidetään erittäin merkittävänä ilmastonmuutoksen arvioijana. Viitataan tässä tutkimuksessa IPCC:n laajoihin tiivistelmiin, jolloin lähteenä on IPCC, mutta myös alkuperäisiin artikkeleihin, jolloin lähteenä on tekijöiden nimet. IPCC:n mukaan maapallon ilmakehä on lämmennyt ihmisen toiminnan vaikutuksesta esiteollisesta ajasta 1800-luvun loppupuolelta 2010-luvulle noin asteen verran. (IPCC 2018, 51.) Ihmisen vaikutus on selkeä ja se kasvaa jatkuvasti, ja seurauksia on havaittu kaikissa maanosissa ja valtamerissä. (IPCC 2014, 5.)

Ilmaston lämpenemisen syynä on hyvin todennäköisesti antropogeenisen kasvihuonekaasupitoisuuden lisääntyminen ilmakehässä. Suurin osa ilmakehän kasvihuonekaasuista on hiilidioksidia, jonka lisäksi on esimerkiksi metaania ja fluorihilivetyä. IPCC:n vuoden 2004 mittaustietojen mukaan suurin osa, silloin noin 57 prosenttia, ilmakehän kasvihuonekaasuista oli fossiilisista polttoaineista kuten öljystä ja kivihilestä syntynyttä hiilidioksidia. Sen jälkeen suurimmat osuudet olivat metsien häviämisestä ja turpeen käytöstä syntynyttä hiilidioksidia sekä jätteestä, energiasta ja maataloudesta syntynyttä metaania. Noin 8 prosenttia oli maataloudesta ja muista lähteistä syntynyttä dityppioksidia eli ilokaasua. (IPCC 2007, 5.) Fossiilisten polttoaineiden käyttö on laajalti tunnustettu ilmaston lämpenemisen pääsyyksi. Talouden ja väestön kasvu lisäävät fossiilisten polttoaineiden käyttöä ja näin ollen myös syntyviä hiilidioksidipäästöjä. Vuosituhannen alussa väestönkasvu on pysynyt aiempien vuosikymmenten kanssa samalla tasolla, mutta talous on kasvanut voimakkaasti. (IPCC 2014, 46.)

IPCC:n mukaan hyvin todennäköisesti ihmisen toimien vaikutuksesta merenpinta on noussut, todennäköisesti tuulien kulkureitit ja trooppiset myrskyt ovat muuttuneet sekä lumen ja jään määrä on vähentynyt. Sademäärät ovat lisääntyneet merkittävästi Pohjois- ja Etelä-Amerikan itäosissa, Pohjois-Euroopassa ja Aasian pohjois- ja keskiosissa. Puolestaan sateet ovat vähentyneet pääosin Sahel-savannialueella Afrikan pohjoisosassa, Välimeren alueella, Afrikan eteläosissa ja osissa eteläistä Aasiaa. Kansainvälisesti kuivuudesta kärsivät alueet ovat lisääntyneet 1970-luvulta lähtien. Muuttuneet elinolosuhteet ovat vaikuttaneet lukuisten kasvi- ja eläinlajien elämään. (IPCC 2007, 2.)

YK:n ilmastosopimuksen 21. osapuolikokouksessa Pariisissa syksyllä 2015 (UNFCCC 2015) maailman maat sopivat ilmastomuutoksen hillintätoimista vuodesta 2020 eteenpäin. Maat tulivat yhteisymmärrykseen siitä, että maapallon keskilämpötilan kasvu täytyy saada pysähtymään alle 2 asteeseen, ja tavoitteena on jäädä 1,5 asteeseen. (Esim. Rhodes 2016.) Pariisin sopimuksen pohjalta IPCC arvioi, minkälaisia eroja 1,5 ja 2 asteen lämpenemisellä olisi maapallolle. IPCC arvioi syksyllä 2018 julkaistussa raportissaan, että ilmasto todennäköisesti lämpenee 1,5 astetta vuoteen 2030–2052 mennessä, jos lämpötilan kohoaminen jatkuu samalla tavalla kuin tähän asti (IPCC 2018, 6). IPCC esimerkiksi arvioi, että rajoittamalla lämpötilan nousu 2 asteen sijasta 1,5 asteeseen, todennäköisesti noin 420 miljoonaa ihmistä vähemmän on alttiina äärimmäisille helleaalloille ja noin 65 miljoonaa ihmistä vähemmän on alttiina poikkeuksellisille helleaalloille. Lisäksi todennäköisesti vähennettäisiin mahdollisuutta äärimmäiselle kuivuudelle, sateen vähentymiselle ja veden saantiin liittyviin riskeihin alueilla kuten Välimerta ympäröivillä mantereilla ja eteläisessä Afrikassa. (Hoegh-Guldberg ym. 2018, 177.)

IPCC:n vuoden 2018 raportin mukaan lämpötilan nousun pysäyttämisen 1,5 asteeseen vaatisi nopeita ja kauas katsovia muutoksia energiankäyttöön, maankäyttöön, liikenteeseen, teollisuuteen, kaupunkeihin ja rakentamiseen. Hiilidioksidipäästöjä pitäisi vähentää nykyisestä 45 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä, ja hiilidioksidipäästöt pitäisi saada nolnaan vuoteen 2050 mennessä. Tämä tarkoittaisi päästöjen vähentämisen lisäksi sitä, että hiilidioksidia pitäisi poistaa ilmakehästä teknologisin keinoin ja sitoa takaisin maaperään esimerkiksi istuttamalla puita. (IPCC 2018, 14, 17.) On erilaisia arvioita siitä, kuinka paljon maapallon ilmakehä lämpenee tämän vuosisadan aikana. IPCC:n (2018, 18) mukaan vuoteen 2018 mennessä maiden antamilla vähennyssitoumuksilla maapallo lämpenee kolme astetta vuoteen 2100 mennessä.

YK:n ilmastokokouksia on pidetty vuodesta 1992, sopimuksen solmimisesta lähtien. Pariisin vuoden 2015 kokouksen hyvää henkeä ja siellä solmittua sopimusta on pidetty erittäin merkittävänä, koska sopimus edellytti toimia maailmanlaajuisesti. Sopimusta oli tekemässä 197 maata. (Esim. Rhodes 2016.) Pariisin sopimuksesta (UNFCCC 2015) noussut innostus on kuitenkin saanut takapakkia. Esimerkiksi presidentti Donald Trump päätti, että Yhdysvallat irrottautuu sopimuksesta (esim. Taussi 2017). Pariisin sopimuksen solmimisen jälkeen toimia ilmastomuutoksen hillitsemiseksi sopimuksen mukaisesti on kritisoitu heikoiksi (esim. Lähde 2017b; Pantsar & Peljo 2017). Joulukuussa 2018 maailman hallitusten edustajat kokoontuivat Puolan Katowicessa jälleen YK:n ilmastokokouksessa ja määrittelivät Pariisin ilmastosopimukselle sääntökirjaa. IPCC:n (2018) raportti toimi tieteellisenä pohjana kokouksessa. Maat hyväksyivät sääntökirjan, joka määrittelee ilmastotoimia vuodesta 2020 eteenpäin. Kokousta ei pidetty erityisen

onnistuneena: sääntökirjasta tuli kompromissi, johon kukaan ei ollut täysin tyytyväinen (ks. lisää Tynkkynen 2018).

Ilmastonmuutoksen kiihtyminen ei näy vain poliitikkojen keskusteluissa. Kyselytutkimusten mukaan ilmastonmuutos huolestaa suomalaisia aiempaa enemmän. Helsingin Sanomien helmikuussa julkaistun kyselyn mukaan kevään 2019 eduskuntavaalien kolmanneksi tärkein teema äänestäjille on ilmasto-, energia- ja ympäristöasiat (Sutinen 2019). Ylen julkaisemien vuoden 2018 Nuorisobarometrin ennakkotietojen mukaan nuorten huoli ilmastonmuutoksesta on kasvanut voimakkaasti kymmenessä vuodessa. Asiaa kysyttiin viimeksi vuonna 2008, ja silloin noin 40 prosenttia 15–29-vuotiaista nuorista oli melko tai erittäin huolissaan ilmastonmuutoksesta. Vuonna 2018 vuonna luku oli noussut liki 70 prosenttiin. (Terävä 2018.)

2.2. Muutosten sosiaalinen ulottuvuus

Ympäristön ja ilmaston muuttuminen vaikuttavat yhteiskuntaan ja sosiaaliseen elämään, ja sitä kautta myös sosiaalipolitiikkaan. Hyvinvointivaltion keskeisenä tehtävänä pidetään juuri riskien ennakointia ja sopeutumista yhteiskunnallisiin muutoksiin. Kuten seuraavista tutkimusesimerkeistä käy ilmi, ympäristöolot vaikuttavat muun muassa ihmisten asumiseen ja elinkeinoihin, ja sitä kautta hyvinvointiin. Ympäristössä tapahtuvissa muutoksissa on kyse myös oikeudenmukaisuudesta.

Ilmo Massa (2012) esittää, että ympäristökeskustelun yhteiskunnallistumisen ja politisoitumisen myötä yhteiskuntatieteen aloja on astunut yhä enemmän ympäristökeskustelun areenalle.

Yhteiskuntapolitiikan ala on jo aiemmin ollut kiinnostunut ympäristönäkökulmasta, ja 1980-luvun jälkeen ympäristönäkökulmaan on tartuttu uudestaan. Massa kertoo esimerkkinä, että yksi modernin yhteiskuntapolitiikan perustaja John Maynard Keynes kirjoitti vuonna 1930 esseen lastenlastemme taloudellisista mahdollisuuksista (”Economic possibilities for our grandchildren”), jossa hän pohtii talouden pitkän aikavälin kehitysnäkymiä. Lisäksi esimerkiksi tunnettu suomalainen yhteiskuntapolitiikko Heikki Waris kirjoitti väitöskirjansa 1930-luvulla Helsingin Pitkäsillan pohjoispuolen asukkaiden asuinympäristöstä, energiatalouden muutoksesta fossiilipolttoaineisiin ja viemärihuollon toimimattomuuden aiheuttamista terveysongelmista. (Massa 2012, 221; ks. lisää Keynes 1971; Waris 1932; Waris 1934.)

Hyvinvointivaltiolla on useita määritelmiä, jotka lähestyvät yhteiskuntamallia ja yhteiskunnan tehtäviä eri näkökulmista. Juho Saari (2005, 27) esittää, että 1960-luvun jälkeinen hyvinvointivaltio on ymmärretty pääasiassa kahdesta näkökulmasta. Menoperustaisen määritelmän mukaan valtion

tulee kohdentaa puolet julkisista menoista sosiaaliturvaan ollakseen hyvinvointivaltio. Institutionaalisen määritelmän mukaan valtion voi käsittää hyvinvointivaltioksi, jos siellä on väestölle lainsäädäntöön perustuvat sosiaaliturvajärjestelmät, jotka vastaavat lapsuuteen, vanhuuteen työttömyyteen, sairauteen ja työtapaturmiin kytkeytyviin riskeihin. Nämä etuudet perustuvat globaaliin tietokantaan (Social Security Programs Throughout the World), jota julkaisee Yhdysvaltojen terveys- ja sosiaaliministeriö.

Nykyaikaisen hyvinvointivaltion sosiaalipolitiikassa painotetaan sosioekonomisten ryhmien erojen tasaamista ja sopeutumista yhteiskunnallisen rakennemuutoksen seurauksiin ja sosiaalisten riskien hallintaan. Sosiaalipolitiikalla siis tarkoitetaan resursseja kohdentavia järjestelmiä, joiden tavoite on vähentää sosiaalisten riskein vaikutusta kotitalouksien hyvinvointiin. Keinoina käytetään resurssien uudelleenjakoa ja yhteiskunnallista sääntelyä. Saari (2005) listaa Suomen sosiaalipolitiikalle tyypilliseksi piirteeksi riskiperustaisuuden, jossa järjestelmän eriytyneet osa-alueet vastaavat erilaisiin sosiaalisiin riskeihin ilman, että järjestelmä olisi rakentunut yhden tietyn riskin, kuten köyhyyden tai syrjäytymisen ympärille. (Saari 2005, 28–29; ks. lisää Saari 2001.)

Ilmastonmuutoksesta on tullut ja tulossa uusi, laajasti elinympäristöä muuttava tekijä. Suomalaistutkijat Rauno Sairinen, Johanna Kohl ja Suvi Järvinen (2010) ovat tutkineet ilmastonmuutoksen ja sen sopeutumistoimien vaikutuksia maaseudun hyvinvointiin ja paikallisyhteisöihin Varsinais-Suomessa. Tutkijoiden mukaan suomalaisten ilmastosopeutumisen tutkiminen oli täysin uutta. Maaseudun maa- ja metsäolosuhteissa tapahtuvia muutoksia on tutkittu, mutta sosiaalisia vaikutuksia ei ole otettu huomioon. (Sairinen ym., 15, 19–20) Sairisen ja kumppaneiden (2010) mukaan kansainvälisessä kehittämistyössä näkökulmat ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen ovat kuitenkin laajenemassa ekologisesta näkökulmasta teknis-taloudellisiin haasteisiin ja vähitellen myös sosiaalisiin vaikutuksiin. Tutkijakolmikον tekemän kansainvälisen katsauksen mukaan Kanadan, Australian ja Ison-Britannian maakohtaisessa esittelyssä sosiaalista ja yhteisöllistä tasoa sekä maaseudun erityiskysymyksiä pohditaan jo monin tavoin ilmastosopeutumisen näkökulmasta.

Sairinen ja kumppanit esittävätkin, että myös Suomessa on tarpeen alkaa miettiä tarkemmin ilmastonmuutoksen sosiaalisia vaikutuksia ja paikallisyhteisöjen ja maaseutujen hyvinkin erilaisia tilanteita suhteessa ilmastosopeutumiseen. Ilmastonmuutoksella on konkreettisista vaikutuksista ihmisten ja yhteisöjen arkeen ja hyvinvointiin. Tutkijat painottavat tuloksissaan sitä, että ilmastonmuutoksen vaikutusten ja sopeutumisen tarkasteluun pitäisi yhdistää nykyistä selkeämmin ihmisten ja yhteisöjen hyvinvointi, psyykkinen ja terveystaloudellinen näkökulma, yhteisöjen turvallisuus ja

haavoittuvuus sekä sopeutumistoimien hyväksyttävyyys ja oikeudenmukaisuus. (Sairinen ym. 2010 69–73.)

Myös kansainvälisesti tutkijat kehottavat keskusteluun ja toimiin ilmastonmuutoksen sopeutumisesta. Alankomaalaistutkijat Frank Biermann ja Ingrid Boas (2010) esittävät, että on tarpeellista siirtyä pelkästä ilmastonmuutoksen hillintäpuheesta keskustelemaan sopeutumisesta ilmastonmuutoksen vaikutuksiin. Biermannin ja Boasin mukaan ilmastonmuutoskeskustelua on hallinnut pitkään puhe siitä, miten hillitä ilmastonmuutosta ja pienentää sen vaikutuksia. Teot ovat kuitenkin olleet liian pieniä ja myöhässä. Nyt on jo keskusteltava siitä, miten ilmastonmuutoksen vaikutuksista selvittää ja miten niihin varaudutaan.

Keskustelun muutos on alkanut näkyä. Pariisin ilmastosopimuksessa (UNFCCC 2015) nostettiin ensimmäistä kertaa esiin muutokseen sopeutuminen hillintätoimien rinnalle (Clarke ym. 2016; Varho 2016). Sopimukseen kirjattiin, että kakki osapuolet ovat velvoitettuja tekemään sopeutumistoimia. Aikaisemmin oli keskitytty lähinnä haavoittuvien maiden sopeutumiskyvyn parantamiseen teollisuusmaiden tuella. Sopimukseen kirjatut sanamuodot luovat kehittyneille maille paineita lisätä sopeutumistoimien rahoitusta, ja erityisesti vastikkeetonta apua kaikkein huono-osaisimmille maille. (Clarke ym. 2016, 2–4.)

Ilmastonmuutoksen vaikutukset ovat maailmanlaajuisesti hyvin moninaisia ja paikkakohtaisia. Vaikutukset osuvat sekä kehittyviin että kehittyneisiin maihin, mutta IPCC:n mukaan hyvin todennäköisesti monet ilmastonmuutokseen liittyvät riskit kohdistuvat erityisesti jo valmiiksi köyhille alueille esimerkiksi Afrikkaan ja Asiaan. (IPCC 2018, 12.) Vakavimpien ja nopeimmin tapahtuvien vaikutusten kohteina ovat saaret sekä rannikko- ja vuoristoalueet (Albert ym. 2017). Lämpötilan kohotessa 1,5 asteen sijasta 2 asteeseen riskit liittyen energiaan, ruokaan ja veteen todennäköisesti kasvavat. (IPCC 2018.) Kehittyneillä mailla on kehittyviä maita paremmat valmiudet varautua muutoksiin ja selviytyä (Moss, Watson & Zinyoera 1996, 5).

Tutkijoiden teksteistä kootussa pamfletissa *Kenen ilmasto?* (toim. Hakkarainen & Käkönen, 2010) tarkastellaan ilmastonmuutosta oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Pamfletin kolmisenkymmentä suomalaista ja ulkomaalaista kirjoittajaa jakavat näkemyksen siitä, että ilmastonmuutos on hyväosaisten ihmisten tuotannon ja elintapojen seuraus. Ilmastonmuutoksen uhkista kärsivät kuitenkin erityisesti huonompiosaiset alueet. Yksi kirjoittajista, yhteiskuntapolitiikan tutkija Teppo Eskelinen (2010, 95) tiivistää, että kyse on ennen kaikkea rikkaiden köyhille tuottamasta haitasta, eikä yleisesti ihmiskunnan aiheuttamasta haitasta.

Ilmastomuutoksesta johtuvaksi suureksi sosiaalseksi vaikutukseksi on arvioitu elinympäristön muutosten aiheuttama siirtolaisuus. On arvioitu olevan muutama pääsyy sille, miksi ihmiset joutuvat lähtemään kodeistaan ilmastomuutoksen vuoksi: merenpinta nousee, sään ääri-ilmiöt lisääntyvät, tulvia tulee enemmän ja juomavesi ehtyy (Biermann & Boas 2010, 64). Arviot ilmaston ja ympäristön muutosten vuoksi kodeistaan pakenevien ihmisten määrästä vaihtelevat. Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön arvion mukaan 30–60 miljoonan ihmisen asuinalueesta tulee vuoden joinain kuukausina mahdottoman kuuma paikka elää, jos maapallon keskimääräinen lämpötila nousee yli 1,5 asteen (Chazalnoël ym. 2017).

Selvitystyöni perusteella Suomessa sosiaalitieteellistä tutkimusta ilmastomuutoksen vaikutuksista on vähän. Sairisen, Kohlin ja Järvisen (2010) maaseudun ilmastosopeutumisen tutkimuksen lisäksi Suomessa ilmastomuutosta on tarkasteltu vähän sosiaalitieteissä. Maaseudun hyvinvoinnin tutkimisen lisäksi Sairinen ja Kohl ovat tutkineet ympäristön ja ilmaston muuttumisen sosiaalisia vaikutuksia myös esimerkiksi teoksessa *Ihminen ja ympäristön muutos* (2004). Helne, Hirvilammi ja Laatu (2012) ovat tarkastelleet julkaisussaan *Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla*, miten tähän asti erilliset sosiaalipoliittiset ja ympäristöön liittyvät keskustelut voisi tuoda lähemmäksi toisiaan. He esittävät, että sekä Suomessa että kansainvälisissä seminaareissa sosiaalipolitiikan tutkijoiden viime vuosien keskeisiä puheenaiheita ovat olleet suurimmaksi osaksi muut asiat kuin ekologisiin ongelmiin liittyvät kysymykset. Tutkijoiden tekemän julkaisun lähtökohta on, että 'meillä on vain yksi maapallo, jonka kantokyvyn rajoihin kaiken ihmisen hyvinvointia tavoittelevan toiminnan – myös sosiaalipolitiikan – on sopeuduttava'. He katsovat, että rajallisuuden ymmärtävä sosiaalipolitiikka edellyttää uudenlaista hyvinvointikäsitystä.

Sosiaalityön ja ilmastomuutoksen yhteyttä on tutkittu hieman. Ensimmäisen kerran ilmastomuutos esitettiin sosiaalityön yhteydessä Kööpenhaminassa YK:n 15. ilmastokokouksessa vuonna 2009. Tutkija Lena Dominelli esittää, että sosiaalityöllä voisi olla todella merkittävä rooli ilmastomuutoksen hillinnässä ja muutoksiin sopeutumisessa. Sosiaalityöllä voisi esimerkiksi auttaa ihmisiä ymmärtämään ongelmia, kehottamaan kestävien energiamuotojen tuottamiseen ja käyttöön, saada ihmisiä toimimaan yhdessä maapallon suojelemiseksi. (Dominelli 2011).

Ilmastomuutoksen ja hyvinvoinnin yhteyttä on tarkastellut esimerkiksi Marjatta Bardy ja Sanna Parrukoski (2010) Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan tilaamassa selvityksessä *Hyvinvointi ilmastomuutoksen oloissa*, jossa he tarkastelevat hyvinvointimallin tabuja ja mustia aukkoja. Kiinnostavia tuoreita ympäristö- ja ilmastoasioita käsitteleviä Pro graduja on esimerkiksi Sami Siltasen (2016) Tampereen yliopistolle tekemä sosiologian tutkielma, jossa käsitellään, miten sosiologi Ulrich Beck tematisoi ja käsitteellistää ensisijaisesti luonnontieteelliseksi ilmiöksi

määriteltyä ilmastonmuutosta. Itä-Suomen yliopiston Iina Aro (2018) on sosiaalityön Pro gradussaan tutkinut sosiaalityön ja ilmastonmuutoksen yhteyttä kirjallisuuskatsauksella.

2.2.1. Ilmastonmuutoksen tutkimisen käsitteellistäminen

Suomalaistutkijat Karoliina Lummaa, Mia Rönkä ja Timo Vuorisalo (2012) ovat toimittaneet teoksen *Monitieteinen ympäristötutkimus*, joka avaa eri tieteenalojen tutkimusten ympäristönäkökulmaa. Lummaan, Rongän ja Vuorisalon mukaan tieteenaloilla luontoa, ympäristöä ja ympäristöongelmia tutkitaan ja käsitteellistetään eri tavoin. Ympäristötutkimukseksi kutsutaan yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden tekemää ympäristön ja luonnon tutkimusta. (Lummaa, Rönkä & Vuorisalo 2012, 15.) Vuorisalon (2012, 27–29) mukaan yhteiskuntatieteessä lähtökohta on, että tutkitaan luonnolle annettuja merkityksiä ja esityksiä. Tutkijat muistuttavat, että luontokin on kulttuurinen konstruktio. Se on siis sosiaalisesti ja kielellisesti rakennettu käsite tai ilmiö. Tässä tutkimuksessa kysyn, miten ilmastonmuutoksesta puhutaan, eli tarkastelen, minkälaisia määritelmiä ilmastonmuutokselle annetaan, mitä siihen liitetään ja miten siitä puhutaan. Tavallaan tässä tutkimuksessa siis ongelman, eli ilmastonmuutoksen määrittely, on yksi tutkimustehtävä (vrt. Rönkä 2012, 117–118).

Ilmastonmuutoksen käsittelyyn liittyy tiiviisti ympäristöongelman käsite. Luontoa koskevia ongelmia on käsitelty 1800-luvun lopusta asti, ja varsinaisen ympäristöongelman käsitettä on kehitetty 1960-luvun ympäristöheräämisestä lähtien. (Laakkonen & Vuorisalo 2012; ks. luku 2.1. tässä tutkimuksessa.) Monitieteinen ympäristötutkimus -teoksessa Rönkä (2012) hahmottelee ympäristöongelman määritelmää. Hänen mukaansa australialaisfilosofi John Passmoren (1974) näkemyksen mukaan kaikkia ihmisen luonnonkäytön jälkiä voidaan pitää ympäristöongelmina. Ympäristöongelmista on tullut yhä globaalimpia ja ihmisen jälki näkyy jo lähes kaikkialla maailmassa. Uusissa ympäristöongelman määritelmissä onkin Rongän (2012, 117–118) mukaan hylätty käsitys siitä, että ympäristöongelma syntyy vain, kun 'häiriöttömän' luonnon toimintaan puututaan.

Maataloutta ja metsätieteitä tutkinut Risto Willamo (2012, 131–132) toteaa samassa teoksessa, että ihmisen ja muun luonnon aiheuttamien ongelmien tiukka erottaminen on ongelmallista. Siksi ihmistoiminnan jälkien lisäksi hän lisää ympäristöongelman määrittelyyn myös ilmiöt kuten maanjäristykset ja metsäpalot, jotka voivat olla luonnollisia ilmiöitä. Puolestaan Simo Laakkonen ja Timo Vuorisalo (2012, 121) esittävät ympäristöongelman määritelmäksi, että ympäristöongelmalla

tarkoitetaan ”luonnossa ilmeneviä muutoksia, jotka uhkaavat ihmisten tai muiden eliöiden hyvinvointia”. He esittävät, että ympäristöongelmien vastapainona on käsitteet luonnon- ja ympäristönsuojelu. Lisäksi Hakkarainen ja Käkönen (2010, 8) muistuttavat, että ilmastonmuutos ei ole ongelma, vaan oire tuotannon ja ihmisten elämäntapojen riippuvuudesta fossiilisista polttoaineista. Voi siis miettiä, olisiko parempi puhua ihmisten tuotannon ja elintapojen ongelmasta, eikä ilmastonmuutoksesta ympäristöongelmana.

Ongelmia määrittelee julkisessa keskustelussa ja tieteessä erilaiset toimijat kuten tutkijat, poliitikot ja aktivistit. Willamon (2012, 138) mukaan poliitikot ovat olleet aktiivisia ilmastonmuutoksen määrittelyssä ympäristöongelmaksi. Laakkonen ja Vuorisalo (2012, 127) esittävät, että merkittävät ekologiset ongelmat määritellään yhteiskunnallisessa keskustelussa edelleen säännönmukaisesti terveydellisiksi ongelmiksi. Esimerkiksi ilmastonmuutoksen tuhoisuutta havainnollistetaan nälänhädän ja kulkutautien lisääntymisellä. Tutkijaparin mukaan ympäristöongelmat ovat mitä suurimmissa määrin yhteiskunnallisia ja terveydellisiä ongelmia.

Ilmastonmuutoksen turvallisuusnäkökulma liittyy tutkimukseeni, koska aineistoni koostuu turvallisuusstrategioista. Vaikka en tässä tutkimuksessa keskity turvallisuuteen, on aineiston kontekstilla merkitystä: kun strategioissa puhutaan ilmastonmuutoksesta, siitä puhutaan turvallisuuden kontekstissa. Jos strategiassa otetaan ilmastonmuutos huomioon eikä kyseenalaisteta ilmastonmuutoksen turvallisuusnäkökulmaa, voidaan todeta, että kyseinen strategia käsittää ilmastonmuutoksen myös turvallisuuskysymyksenä.

Ilmastonmuutoksen vaikutus turvallisuuteen on tunnistettu jo melko laajasti. 1970-luvulla ympäristöheräämisen yhteydessä myös turvallisuusnäkökulma alkoi esiintyä ympäristökeskusteluissa (Lähde 2017a; Trombetta 2008, 585). Lähde (2017a) esittää, että ympäristö ja turvallisuus kytkeytyvät vahvasti toisiinsa: esimerkiksi kiistat luonnonresursseista ovat olleet jo kauan osana turvallisuuspolitiikkaa. Ympäristöturvallisuuden käsitteen muodostamisen ja sen käyttämisen vaikutuksista keskusteltiin paljon 1900-luvun loppupuolella. Maria Julia Trombetta (2008, 587–588) mukaan kaksi pääargumenttia käsitteen muodostamista vastaan tulivat realisteilta. Tämä tutkijakunta käsittää turvallisuuskäsitteen määritelmän kapeana: määritelmän mukaan valtio vastaa turvallisuudesta ja ylläpitää sitä uhkakäsitysten sekä voimakeinojen kautta. Realistit tapaavat käsittää ympäristön ongelmat osana ’matalaa’ politiikkaa, ennemmin kuin osana ’korkeaa’ politiikkaa, joihin he laskevat asiat kuten turvallisuuspolitiikan. Konstruktivistit ja post-strukturalistit ovat haastaneet kapean turvallisuuskäsityksen ja ehdottaneet, että uhat ovat sosiaalisesti rakentuneita.

Turvallisuushkien määrittelyyn on vaikuttanut vahvasti 'kööpenhaminalainen koulukunta', joka käsittää turvallisuuden aiempaa laajemmin ja tarkastelee nimenomaan ympäristönäkökulmaa. Koulukunnalla on ollut vaikutusta ympäristön käsittämiseksi osana turvallisuutta. Turvallistamisen teoria puolestaan väittää, että ei ole olemassa uhkatekijöitä, jotka odottavat tulevan löydettyiksi. Sen sijaan erilaiset ongelmat voi muokata turvallisuusongelmiksi, jos poliittinen yhteisö rakentaa ne keskusteluissaan sellaisiksi. Tästä näkökulmasta turvallisuus ei ole arvo tai tila, vaan sosiaalisen toiminnan muoto. Toisin sanoen, jos jokin ongelma muodostetaan turvallisuuskysymykseksi, ongelman käsittelemisen tapa muuttuu. (Trombetta 2008, 587-588.)

Tällä vuosituhannella ympäristöturvallisuuteen on tullut uutena näkökulmana ilmastonmuutos, ja ympäristöturvallisuuden käsitteen rinnalle on kehittynyt ilmastoturvallisuuden käsite. 2000-luvun aikana ilmastonmuutoksesta on ruvettu puhumaan enenevässä määrin turvallisuusnäkökulmasta (Hakala 2015; Lähde 2017a; Trombetta 2008). Trombetta (2008) nimeää ilmastoturvallisuuden käsitteen synnyn kannalta merkittäväksi tapahtumaksi YK:n turvallisuusneuvoston kokouksen keväällä 2007, jossa ilmastonmuutoksen turvallisuusulottuvuus otettiin kansainvälisesti vakavasti (ks. myös Lähde 2017a). Keskustelu jatkui vuoden 2011 neuvoston kokouksessa. Emma Hakala (2015) liittää tärkeäksi tapahtumaksi IPCC:n vuoden 2014 raportin, jossa käsiteltiin ensimmäistä kertaa ilmastonmuutoksen turvallisuusvaikutuksia. Raportti perusteli näkökulmaa sillä, että muutos vaikuttaa elämään koko maapallolla. Perusteluna oli myös se, että ilmastonmuutoksen vaikutukset kohdistuvat voimakkaimmin kehittyville alueille. Hakalan mukaan näistä syistä muutkin tahot ovat alkaneet mainitsemaan ilmastonmuutoksen turvallisuuskysymyksenä.

Poliittiseen turvallisuuskeskusteluun ympäristö- ja ilmastonäkökulmaa ei ole kuitenkaan hyväksytty mukisematta. Vaikka ilmastonmuutoskeskustelua vuoden 2007 YK:n turvallisuusneuvoston kokouksessa pidetään merkittävänä, Trombetta (2008, 586) huomauttaa, että maiden edustajat eivät olleet yksimielisiä siitä, pitäisikö ilmastonmuutos tai laajemmin ympäristöasiat käsittää turvallisuuskysymyksenä. Lisäksi ilmastonmuutoksen hyväksymistä turvallisuuskysymykseksi hankaloittaa muutosten vaikea ennakointi. Se synnyttää helposti argumentteja siitä, että muutoksia syntyy kaukana tulevaisuudessa. Sään ääri-ilmiöt kuten hurrikaanit ja helleaallot ovat kuitenkin ravistelleet tätä näkemystä. (Esim. Hakala 2015.)

Kuten esittelin aiemmassa luvussa, sopeutuminen elinympäristön muutokseen on ruvettu käsittämään ilmastonmuutoksen keskeisenä sosiaalisena ulottuvuutena. Barry Smit ja Johanna Wandel (2006) ovat tarkastelleet sopeutumisen käsitettä yhteisöjen sopeutumisessa globaaleihin muutoksiin erityisesti ilmastonmuutokseen, haavoittuvuuden ja sopeutumiskyvyn näkökulmasta. Smitin ja Wandelin mukaan käsitteet sopeutuminen, sopeutumiskyky, haavoittuvuus, resilienssi eli

selviytymiskyky, altistuminen ja herkkyys liittyvät ilmastonmuutoksen sosiaalisten vaikutusten tutkimukseen. Nämä käsitteet liittyvät myös vahvasti toisiinsa.

Smit ja Wandel (2006, 282) esittävät, että käsiteltäessä ihmistä globaalin muutoksen kontekstissa, sopeutumisella viitataan usein prosessiin, toimintaan tai lopputulemaan systeemissä, kuten kotitaloudessa, yhteisössä, ryhmässä tai alueessa. Tässä prosessissa käsitetään systeemi selviytymässä, toimimassa tai mukautumassa muuttuviin olosuhteisiin, stressiin, vaaraan, riskeihin tai mahdollisuuteen. Smit ja Wandel esittävät (2006, 286), että mitä enemmän systeemi, kuten yhteisö, altistuu ilmaston muuttumiselle, sitä haavoittuvaisempi se on.

Niin ikään Sairinen, Kohl ja Järvinen (2010) käyttävät maaseudun ilmastosopeutumista tarkastelevassa tutkimuksessaan haavoittumisen ja sopeutumisen käsitteitä. Heidän tutkimuksessaan ilmastosopeutumisella tarkoitetaan yhteisön jäsenten kollektiivista kykyä vastata ilmastonmuutoksen tuomiin myönteisiin tai kielteisiin vaikutuksiin niin, että paikalliset tarpeet huomioidaan. Heidän mukaansa sopeutumisen käsitteestä puhuttaessa viitataan usein hallitustenvälisen ilmastopaneelin IPCC:n (2001) määritelmään: ”Ilmastonmuutokseen sopeutumisella tarkoitetaan luonnon ja ihmisen mukautumista todellisiin tai odotettuihin ilmastollisiin muutoksiin joko hyödyntämällä etuja tai minimoimalla haittoja” (Smit ym. 2001, 881).

Haavoittuvuuden käsitteen Sairinen, Järvinen ja Kohl määrittelevät kuvaamaan niitä tekijöitä, joiden vuoksi ilmastonmuutoksen vaikutukset koetaan tietyillä alueilla ja tietyissä väestöryhmissä muita voimakkaammin. Käsitteen avulla voidaan tunnistaa yhteisöjä ja väestöryhmiä, jotka todennäköisesti kärsivät muutoksista muita enemmän. Tutkijakolmikko käyttää myös haavoittuvuudesta ilmastonmuutoksen yhteydessä IPCC:n määritelmää: ”kuinka paljon systeemi on altis epäedullisille vaikutuksille ja kykenemätön selviytymään näiden vaikutusten kanssa” (Schneider ym. 2007, 782).

Tässä tutkielmassa keskeisiä käsitteitä ovat yllä esitelty ilmastonmuutos, ympäristöongelma, ilmastoturvallisuus, sopeutuminen ja haavoittuvuus. Tarkastelen näiden käsitteiden ilmenemistä Suomen, Ruotsin ja EU:n turvallisuusstrategioissa tutkimukseni analyysissä ja johtopäätöksissä. Monitieteinen ympäristötutkimus -teoksen (toim. Lummaa, Rönkä & Vuorisalo 2012) kirjoittajien kuvaamat ympäristöongelman määritelmät ja esimerkit viittaavat siihen, että ilmastonmuutoksen voi hyvin käsittää ympäristöongelmana (Laakkonen & Vuorisalo 2012; Rönkä 2012; Willamo 2012). Tässä tutkimuksessa käsitän ilmastonmuutoksen ympäristöongelmana, mutta aineistoa analysoidessa ja vetäessäni johtopäätöksiä myös kyseenalaistaa ilmastonmuutoksen

ongelmakuvauksen. On kiinnostavaa nähdä, osuvatko ympäristötutkijoiden kuvaukset tuloksiini: minkälaiseksi ympäristöongelmaksi ilmastonmuutos kuvataan, kenen kerrotaan aiheuttaneen sen ja kuvataanko ilmastonmuutos terveysvaikutukset edellä. Kiinnostavaa on myös se, mitkä kaikki ympäristössä tapahtuvat muutokset liitetään osaksi ilmastonmuutosta.

Röngän (2012) mukaan ongelmien ratkaisuja pohdittaessa on määriteltävä myös asioita, kuten ketkä ongelmasta kärsivät ja kenelle nykyihminen on vastuussa ongelmien ratkaisemisesta. Ronkä kysyy, onko ihminen vastuussa itselleen, samanaikaisesti eläville ihmisille, tuleville sukupolville vai myöskin eläimille, kasveille ja elottomalle luonnolle. Tämänkin tutkimuksen lopussa tarkastelen, kenen kerrotaan kärsivän, kenen kerrotaan olevan vastuussa ongelmien ratkaisusta ja pohdin, vaikuttavatko esitetyt kärsijät ja syypäät ratkaisuhaluuteen.

Tarkastelen ilmastonmuutoksen sosiaalisten vaikutusten kuvausta sopeutumisen ja haavoittuvuuden näkökulmasta. Kuten Sairinen, Kohl ja Järvinen (2010), myös omassa tutkimuksessani nojaan termeissä pääasiassa IPPC:n määritelmiin ja lisäksi Smitin ja Wandelinin (2006) kuvauksiin. Smitin ja Wandelinin mukaan haavoittuvuutta ja sopeutumista voi tutkia erilaisten ilmiöiden ja yhteisöjen näkökulmista. Omassa tutkimuksessani tarkastelen haavoittuvuuden ja sopeutumisen käsittelyä juuri Ruotsin, Suomen ja EU:n turvallisuusstrategioissa jäsenmaiden ja instituution näkökulmista.

Kuten olen aiemmin esittänyt tutkijoiden lausuntoihin perustuen, ympäristöongelman ja näin ollen myös ilmastonmuutoksen määrittely on hankalaa. Röngän (2012, 119) mukaan määrittelyyn tarvitaan tieteenalojen välistä yhteistyötä. Enää 2010-luvulla ei voida katsoa, että jollain tieteenalalla olisi yksinoikeus ympäristöongelman määrittelyyn ja siitä keskusteluun. Röngän mukaan yhteistyötä tarvitaan myös ongelmien ratkaisemiseksi. Siksi myös sosiaalitieteen tutkimusta tarvitaan.

2.3. Ilmastopolitiikkaa EU:ssa, Ruotsissa ja Suomessa

Olen valinnut tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteiksi Suomen, Ruotsin ja Euroopan unionin ilmastonmuutospuheen. Muodostin tutkimuskohteiden asetelman tutkimuksen teon ajankohtana käydyn julkisen keskustelun ja tehtyjen tutkimusten innoittamana.

Maapallon pohjoisissa maissa lämpötila kohoaa muuta maailmaa keskimääräistä enemmän (IPCC 2007). Esimerkiksi Suomessa lämpötila on kohonnut vuosina 1847–2013 yli 2 astetta, vaikka muualla maailmassa keskimääräinen lämpötilan nousu on noin asteen verran (Mikkonen ym. 2015).

Ilmastonmuutoksella on Suomeen ja Ruotsiin monenlaisia vaikutuksia. Ilmaston lämpeneminen esimerkiksi nostaa Itämeren lämpötilaa, joka muuttaa meren lajistoa ja ekosysteemiä sekä lisää rehevöitymistä (Raunio ym. 2008). Ilmastonmuutos nostaa erityisesti talvilämpötiloja, jotka vaikuttavat muun muassa kasvukauteen (Ruosteenoja ym. 2016). Euroopan ympäristökeskuksen (European Environment Agency 2017) ilmastoraportin mukaan ilmastonmuutos vaikuttaa kaikkiin alueisiin Euroopassa, mutta vaikutukset vaihtelevat alueiden välillä. Raportin mukaan esimerkiksi Suomessa ja Ruotsissa, eli Pohjois-Euroopassa, odotettavia ilmastonmuutoksen vaikutuksia ovat esimerkiksi lumen ja jään vähentyminen sekä sademäärien lisääntyminen. Välimeren alueen arvioidaan kärsivän eniten: alueelle ennustetaan enemmän äärimmäisiä helteitä, kuivuuden lisääntymistä ja metsäpalojen riskin kasvua.

Globaalissa mittakaavassa Pohjois-Eurooppa ei kuulu kaikkein haavoittuvimpiin alueisiin, jotka kärsivät eniten ilmastonmuutoksesta. Hildén tutkimusryhmineen (2016) esittää, että ilmasto-olojen muutosten lisäksi Suomeen kohdistuu lukuisia epäsuoria eli heijastevaikutuksia. Hildénin ym. kokoamassa selvityksessä voimakkaita heijastevaikutuksia arvioidaan tulevan esimerkiksi kaupankäynnissä raaka-aineiden ja tuotteiden saatavuuteen ja hinnanvaihteluihin. Ilmastonmuutoksen arvioidaan myös myötävaikuttavan väestöliikkeiden syntymiseen, jos elinolot muuttuvat merkittävästi. Muutokset sään kausivaihtelussa voivat vaikuttaa matkailuun. Hildénin ja kumppaneiden (2016) mukaan globalisaation vuoksi Suomen on käytännössä lähes mahdotonta välttyä muualla tapahtuvista merkittävistä ilmastonmuutoksen aiheuttamista vaikutuksista.

Tutkimukselleni tärkeänä kimmokkeena on ollut poliittisen historian ja turvallisuuden tutkijan Emma Hakalan sekä ympäristöpolitiikan ja -filosofian tutkija Ville Lähden artikkelit, joissa he ovat tarkastelleet Suomen politiikkadokumenttien ilmastopuhetta. Hakala (2016) on tarkastellut Suomen Kansallista riskiarvioita ja Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaa vuodelta 2017 (samaa strategiaa, joka on omassa aineistossani). Hakalan mukaan ilmastonmuutoksesta ei ole muodostunut Suomessa suurta poliittista kysymystä. Analyysissään Hakala havaitsi, että ympäristö käsitetään dokumenteissa uhaksi, mutta Suomella ei ole selkeää ympäristöpoliittista linjaa turvallisuusasioissa eikä konkreettisia keinoja varautumiseksi tai sopeutumiseksi ole. Lisäksi suuri ongelma on, että Suomen dokumenteissa puhutaan ilmastonmuutoksen aiheuttamista sään ja ympäristön muutoksista, mutta ei laajemmin ilmastonmuutoksen vuoksi muuttuvista asioista kuten geopolitiikasta, energiansaannista, kansainvälisistä sitoumuksista ja muista olennaisista näkökulmista.

Ville Lähde (2017b) on tarkastellut tutkimusyksikkö Biosin blogitekstissä valtioneuvoston syyskuussa 2017 julkaistua selontekoa Suomen ilmastopolitiikasta. Hän toteaa, ettei selonteossa ole

kattavaa näkemystä ilmaston- ja ympäristömuutoksesta ja siihen liittyvästä politiikasta. Lähteen ja Hakalan analyysit luettuani kiinnostuin siitä, miten Suomen ilmastopolitiikka näyttäytyy kansainvälisessä vertailussa.

Pariisin ilmastopöytäkirjan (UNFCCC 2015) solmimisen jälkeen on keskusteltu paljon EU:n osallisuudesta haitallisten päästöjen vähentämisessä. Etenkin sen jälkeen, kun Trump ilmoitti Yhdysvaltojen irrottautuvan ilmastopöytäkirjasta, on EU:lta toivottu kunnianhimoisempaa roolia kasvihuonepäästöjen vähennystavoitteissa (esim. Burck ym. 2018). Pariisin ilmastopöytäkirjan mukaan kasvihuonekaasujen päästöt ja poistot pitäisi saada tasapainoon vuoden 2050 jälkeen, jos halutaan rajoittaa lämpötilan nousu 1,5 asteeseen. Juuri tämän työn julkaisun alla keuhällä 2019 EU-maat kävivät kiivasta poliittista vääntöä päästövähennystavoitteista, koska syksyllä EU:n pitäisi sopia vuoden 2050 ilmastostrategiasta. Suomi on tässä asetelmassa siksikin kiinnostavassa roolissa, että se on EU:n puheenjohtajamaa syksyllä 2019. (Esim. Raivio 2019.)

Euroopan unioni on vuonna 1993 perustettu yhteisö, johon kuuluu 28 jäsenmaata. Järjestön juuret ovat toisen maailmansodan jälkeisessä Euroopan maiden yhdyntymisessä, ja Suomi ja Ruotsi liittyivät unioniin vuonna 1995. (Esim. Eurooppatiedotus 2017a; Eurooppatiedotus 2017b.) EU on oma instituutiossa ja toimija kansainvälisessä politiikassa. Siihen vaikutetaan jäsenmaista, mutta toisaalta se vaikuttaa myös jäsenmaihinsa. EU siis myös yhdistää tarkasteluni kohteina olevia Suomea ja Ruotsia.

Suomessa tehtävää politiikkaa ja monenlaista menestystä esimerkiksi talouskasvussa, huippu-urheilussa ja Euroviisuissa verrataan usein Ruotsiin. Vertailu on siinä mielessä perusteltua, että maat ovat monella tapaa hyvin samankaltaiset: pinta-alaa on suurin piirtein saman verran ja maiden kulttuuri, luonnonolosuhteet ja hyvinvointivaltiokehitys ovat samankaltaiset. Vertailu on viime vuosina alkanut ulottua myös ilmastopolitiikkaan (esim. Suominen 2017). Esimerkiksi keuhällä 2018 Ruotsissa päätettiin alkaa verottaa lentämistä tavoitteena lentojen päästöjen hillitseminen. Suomessa veron käyttöönotosta nousi kiihkeä keskustelu. Liikenneministeri Anne Berner kommentoi, ettei vero sopisi Suomeen eikä hän kannattanut sen käyttöönottoa. (Pilke & Uosukainen 2018.) Lennon hintaan lisättävät summat ovat pieniä, mutta veron käyttöönottoa pidetään merkittävänä, koska tähän asti lentoliikenne on saanut pysyä rauhassa sääntelyltä (ks. lisää esim. Nikkanen 2018; Nousiainen 2018).

Suomalaispolitiikoilla on viime aikoina ollut taipumusta korostaa Suomen roolia edelläkävijänä ilmastoasioissa. Esimerkiksi ympäristöministeri Kimmo Tiilikainen sanoi lokakuussa 2018, että ”Suomi on aktiivisin ja kunnianhimoisin ilmastopolitiikan maa kansainvälisesti” (Eskonen &

Koistinen 2018). Monen selvityksen perusteella Suomi ei kuitenkaan erotu kansainvälisesti ilmastotoimien aktiivisuudessa (esim. Burck 2018; Suominen 2017.)

Kansainväliset tahot Germanwatch, NewClimate Institute ja Climate Action Network julkaisevat vuosittain raportin nimeltä *The Climate Change Performance Index* (CCPI) (Burck ym. 2018), jossa arvioidaan maiden päästöjä. Joulukuussa 2018 julkaistussa arvioinnissa oli mukana 56 maata ja Euroopan unioni. Raportissa maiden toiminta on jaettu 14 indikaattoriin, 4 kategoriaan. Kategoriat ovat kasvihuonepäästöt, uusituttava energia, energiankäyttö ja ilmastopolitiikka. Vuotta 2019 arvioiva raportti kertoo, että yhdenkään maan toimet eivät yltäneet ensimmäiseen päästöluokitukseen, vaan kolme ensimmäistä paikkaa jätettiin tyhjäksi. Seuraava luokitus oli paikat 5–17, joista ensimmäiseksi nousi Ruotsi, toiseksi Marokko ja kolmanneksi Liettua. Suomi oli sijalla 13. Ruotsi johti mittausta jo toista vuotta peräkkäin. (Burck ym. 2018.)

Raportissa (Burck ym. 2018) kerrotaan, että Ruotsi on jatkanut aktiivista toimintaa uusituttavan energian parissa ja kasvihuonepäästöjen hillitsemisessä. Kuitenkin kasvihuonepäästöt vähenevät hitaammin, jos mukaan lasketaan maankäyttö, maankäytön muutoksen ja metsät. Ruotsin kerrotaan ottaneet pitkän aikavälin tavoitteeksi päästä hiilidioksidipäästöissä nolnaan vuoteen 2045 mennessä. Paikalliset asiantuntijat kuitenkin kritisoiivat selkeän strategian puutetta tavoitteen saavuttamiseksi. Asiantuntijoiden mukaan päästöjen pitäisi olla nollassa jo vuoteen 2030 mennessä ja vähentää erityisesti kulutukseen liittyviä päästöjä, jos halutaan pitää maapallon lämpeneminen alle kahdessa asteessa.

Suomi puolestaan putosi vuotta aiemmin tehdystä arviosta neljä sijoitusta alaspäin. Raportin mukaan Suomi on saanut parannettua suoritustaan kasvihuonepäästöjen hillinnän kategoriassa. Suomi ylsi korkealle myös uusituttavan energian kategoriassa. Energiankäytössä Suomi kuitenkin sijoittui erittäin matalalle. Kotimaan asiantuntijat kommentoivat, että kevään 2019 eduskuntavaaleissa ilmastonmuutos näyttää nousevan vaaliteemaksi. Raportissa mainitaan, että marraskuun 2018 lopussa Suomen eduskunta nimesi työryhmän pohtimaan kunnianhimoisempia ilmastotavoitteita ja keinoja niiden saavuttamiseksi. (Burck ym. 2018.)

Euroopan unioni nousi mittauksessa sijalta 21 sijalle 16. EU-alue on vastuussa 9 prosentista maapallon kasvihuonepäästöistä. Raportin mukaan tällä hetkellä alueen päästöt asukasta kohden ovat suhteellisen korkeat, eikä EU ole saavuttamassa päästövähennystavoitettaan vuoteen 2030 mennessä. Uusituttavan energian ja yleisesti energiankäytön kategoriassa EU sijoittui vertailun keskitasolle. Sen nousu viime mittauksesta ylemmille sijoille johtui pitkälti edenneestä ilmastopolitiikasta. (Burck ym. 2018)

3. Teoreettisena lähtökohtana EU:n vaikutus instituutiona

Tässä luvussa esittelen teoreettiset lähtökohdat tutkimukselleni. Tutkimukseni lähtökohta on institutionalismista polveutuva diskursiivisesta institutionalismi. Kerron tässä luvussa myös laajemmin sosiologisen institutionalismin teoriahaaroista, jotka kuvaavat taustaa institutionalistiselle tutkimukselle.

3.1. Institutionalismi

Institutionalismi on tutkimusteoria, jota käytetään eri tieteenaloilla globalisaation, kulttuurien ja toimintatapojen leviämisen sekä institutionalististen järjestelmien muotoutumisen ja merkitysten tutkimiseen. Tutkimusperinteessä instituutio itsessään nähdään selitettävänä objektina.

Institutionalismin eri suuntauksissa on eroavaisuuksia siinä, nähdäänkö instituutiot muuttumattomina ja miten niissä syntyy muutosta. Institutionalismiin liittyy vahvasti ideat, mallit ja diskurssit, ja niiden leviäminen. (DiMaggio & Powell 1991; Schmidt 2008a; Schmidt 2008b.)

Paul J. DiMaggio ja Walter W. Powell (1991, 12) kuvaavat, että institutionalismi tutkimussuuntauksena juontaa juurensa 'vanhan institutionalismin' muotoon, jonka kehitti Philip Selznick tutkijaryhmineen 1950-luvun taitteessa. Vanhaa ja uutta institutionalismin muotoa yhdistää skeptisyys organisaatioiden rationaalsiin toimijamalleihin. Molemmissa suuntauksissa institutionalisoituminen nähdään valtiosta riippuvaisena prosessina, joka tekee organisaatioista vähemmän instrumentaalisesti rationaalisia, eli ratkaisukeinoja etsiviä, rajoittamalla mahdollisuuksia, joihin pyrkii. Lisäksi molemmissa suuntauksissa nähdään organisaatioiden ja ympäristön välinen suhde olennaisena ja korostetaan kulttuurin roolia organisaatioiden muotoutumisessa.

DiMaggio ja Powell (1991, 11) esittävät, että uusinstitutionaalinen tutkimussuuntaus sai alkunsa 1970-luvun lopulla Stanfordin tutkijan John W. Meyerin tutkimustyöstä. Meyerin ja hänen tutkijakollegoidensa silloin julkaistuissa teksteissä esiteltiin useita uusinstitutionalismille myöhemmin määriteltyjä peruspiirteitä. Vuonna 1987 Lynne Zuckerin järjestämässä konferenssissa Kalifornian yliopistossa UCLAssa lukuisat tutkijat kiinnostuivat kulttuurin, rituaalien ja seremonioiden vaikutuksesta maailmaan, ja tutkimussuunnasta tuli tunnistettu.

Uusinstitutionalismilla on erilaisia muotoja eri tieteenaloilla: sosiologialla, taloustieteellä, organisaatiotutkimuksella ja historialla on kaikilla omat tutkimussuuntansa. Niitä yhdistää

kriittisyys atomistisia sosiaalisia prosesseja kohtaan, ja yhteinen näkemys siitä, että institutionaalisilla järjestelyillä ja sosiaalisilla prosesseilla on merkitystä. Nämä näkemykset uusinstitutionalismista ovat keskenään lähtökohtaisestikin erilaisia siksi, että ne määrittelevät instituution käsitteen eri tavoin. (DiMaggio & Powell 1991, 3.)

Politiikan tutkimuksessa kansainvälisten suhteiden tutkimusalalla ei ole saavutettu yhteisymmärrystä instituution määritelmästä. John Duffield (2007, 1–2) esittää, että tutkijat ovat käyttäneet erilaisia määritelmiä ja viivytelleet yhteisen näkemyksen saavuttamista. Kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa termiä käytetään esimerkiksi kuvaamaan kansainvälisiä järjestöjä, kansainvälisiä hallintojärjestelmiä (regimes) ja normien asetelmia (sets of norms). Duffieldin mukaan jotkin alan tutkimukset ovat epäonnistuneet siksi, että vertailtavat instituutiot ovat lähtökohtaisesti olleet erilaisia, eikä eroja ole otettu huomioon (ks lisää Koremenos, Lipson, & Snidal 2001). Kolmas ongelma on, että tutkimusala on jakautunut eri koulukuntiin, erityisesti rationalisteihin ja konstruktivisteihin. Molemmat koulukunnat ovat kehittäneet tutkimustaan, mutta omissa poteroissaan. (ks. lisää Duffield 2007.)

Verrattuna muihin tutkimussuuntauksiin, sosiologiassa instituutio nähdään laajana käsitteenä. Instituutioita nähdään kaikessa inhimillisessä toiminnassa. Sosiologisessa institutionalismissa ajatellaan, että yksilöllä ei todellisuudessa ole täyttä vapautta valita instituutioissa, kuluttamisessa, sosiaalisissa normeissa tai oikeudellisissa prosesseissa. Esimerkiksi, ihminen ei voi pelata shakkia eri säännöillä kuin muut, tai lopettaa maksamasta veroja. Sosiologit kysyvätkin, voiko yksilöiden valintoja ja mieltymyksiä täysin ymmärtää ottamatta huomioon kulttuurillista ja historiallista kehystä, joissa ne ovat ikään kuin upotettuina. Institutionalisoituneet järjestelmät lisääntyvät samanlaisina, koska yksilöillä ei useinkaan ole kunnollisia muita vaihtoehtoja. Kun taloustieteilijät ja politiikantutkijat tarjoavat toiminnallista selitystä tapoihin, joilla instituutiot esittävät tehokkaita ratkaisuja hallinnon ongelmiin, niin sosiologit hylkäävät toiminnalliset selitykset ja sen sijaan keskittyvät tapoihin, joilla instituutiot vaikeuttavat ja määrittelevät polkuja sen mukaan, mitkä ratkaisut on etsitty. (DiMaggio & Powell 1991, 7–11.)

Sosiologisesta institutionalismista käytetään usein synonyymiä uusinstitutionalismi (ks. esim. Schofer ym. 2010). Tutkimussuuntaus on saanut vaikutteita transnationaalisen tilan ja globaalin sosiaalisen muutoksen tutkimuksesta. Sosiologit tuovat institutionalismiin sosiaalisen kontekstin. Sosiologisen institutionalismin muotoja on jaoteltu eri tavoin. 1900-luvun lopulla sen muotoja alkoi kehittää yhdysvaltalainen tutkija Vivien A. Schmidt. Hänen mukaansa uusinstitutionalismin voi jaotella kolmeen eri suuntaukseen: rationaalisen valinnan institutionalismiin (RI), historialliseen institutionalismiin (HI) ja sosiologiseen institutionalismiin (SI). Hän tarkasteli jo kehitettyjä

institutionalismien teorianmuotoja ja kehitti kolmen aiemmin mainitun rinnalle uuden teorianmuodon, diskursiivisen institutionalismin (DI). (Schmidt 2008a; Schmidt 2008b; Schmidt 2011.)

Schmidt kuvaa uusinstitutionalismien muotojen kehitystä seuraavasti. Hänen mukaansa historiallinen institutionalismi hallitsi pitkään kapitalismi- ja hyvinvointivaltiotutkimusta. HI kuitenkin vain kuvailee muutoksia, mutta ei selitä niiden syitä. Kun koitetaan selittää muutosta, oikeastaan viitataan ulkopuolisiin tapahtumiin eikä sisällä instituutiossa tapahtuviin asioihin. Kun HI ei ole antanut vastauksia, on käännyt RI:n puoleen. RI puolestaan tarjoaa vastaukseksi strategisia laskelmia ja rationaalisia toimijoita. Schmidt näkee RI:n ongelmana sen, että vaikka mikrotason perustuvaa logiikkaa käytetään makrotason historiallisen institutionalismin malleihin, se kuitenkin selittää vain vähän muutosta ajassa, ja antaa oletuksensa muutetuista preferensseistä ja pysyvistä instituutioista. Jotkut HI-tutkijat ovat kääntyneet sosiologiseen institutionalismiin, mutta eivät ole päässeet muita parempaan lopputulokseen. SI:llä on ollut tapana liittää toiminnan syyt samalla tavalla pysyviin makrokulttuurisiin normeihin ja kehyksiin. (Schmidt, 2008b, 2.) Näistä syistä Schmidt on luonut diskursiivisen insitutionalismien, joka hänen mukaansa selittää muutosta paremmin kuin muut institutionalismin teorit.

3.2. Tutkimuksen teoriana diskursiivinen institutionalismi

Tutkielmassani olen valinnut teoreettiseksi lähtökohdaksi diskursiivisen institutionalismin muodon, joka tarkastelee instituutioita ideoiden ja diskurssien näkökulmasta. Diskursiivisessa institutionalismissa keskitytään siihen, miten diskurssit ja ideat vaikuttavat institutuution muutokseen ja toisaalta muuttumattomuuteen. Tämän sosiologisen institutionalismin muodon on luonut yhdysvaltalainen tutkija Vivien A. Schmidt (Schmidt 2008a, 1.) Diskursiivisen institutionalismin lähtökohtana on, että toimijoiden kognitiiviset ja normatiiviset ideat sekä ideoiden kommunikointi diskursseissa ovat keskeisiä tekijöitä instituutioiden muuttamisessa. Kyse ei ole vain ideoiden kommunikaatiosta tai teksteistä, vaan myös siitä, missä institutionaalisessa kontekstissa ideat tuodaan esille diskursseissa. (Schmidt 2008a; Schmidt 2008b.)

Olen kiinnostunut ilmastonmuutospuheesta Euroopan unionissa, Ruotsissa ja Suomessa, ja EU:n vaikutuksesta jäsenmaiden ilmastonmuutospuheeseen. Tässä tutkimuksessa käsitän Euroopan unionin instituutiona, jonka ideat ja diskurssit vaikuttavat jäsenmaihin. Toisaalta myös Ruotsin ja Suomen voisi käsittää instituutioina, jos viittaa niiden poliittisiin instituutioihin, jotka ovat

valmistelleet aineistona olevat strategiat. Tarkastelen kuitenkin juuri EU:n institutionaalista vaikutusta jäsenmaihiin, joten tässä olennaista on puhua EU:sta instituutiona.

Diskursiivisessa institutionalismissa instituutiot käsitetään kahdessa merkityksessä. Ensinnäkin instituutio ymmärretään 'merkityskonkstekstina', jossa ideat ja diskurssit tulevat ymmärretyiksi. Merkityskonktekstissa diskurssit esitetään yleisölle ja diskurssit esitetään rationaalisesti, oikealle yleisölle, oikeaan aikaan ja oikealla tavalla. Toiseksi instituutiot ymmärretään 'foorumina', jossa diskurssi siirtyy tai etenee seuraten tiettyä viestinnän logiikkaa. (Schmidt 2011, 119.)

Schmidt esittää, että diskursiivinen institutionalismi sai alkunsa 1980-luvun puolivälissä. Se oli vastaus rakenteettomien toimintojen ylikorostumiselle, tai vielä 'pahemmalle', toimijoille ilman tietoista toimijaa tai rakennetta. Uusi institutionalismin teorianmuoto toi 'intitutions back in' - ajattelun mukaan tasapainottamaan tilannetta. Haluttiin siis ajatella, että instituutioilla itsessään on merkitystä muutoksessa. (Schmidt 2008a, 11–12.) Diskursiivinen insitutionalismi kohdistaa tarkastelun ideoiden ja diskurssien rooliin politiikassa. Schmidtin mukaan se antaa samalla dynaamisemman lähestymistavan institutionaaliseen muutokseen kuin aiemmat institutionalismikäsitteet. (Schmidt 2008a; Schmidt 2008b; Schmidt 2010.)

Schmidtin (2008a, 12) mukaan kolme vanhempaa institutionalismin muotoa, eli historiallinen, rationaalinen ja sosiologinen, käsittää instituutiot annettuina ja pysyvinä rakenteina tai kontekstina. Näissä institutionalismin teorioissa sääntöjen noudattaminen selittää sen, että instituutioissa säilyy jatkuvuus. Schmidt kuitenkin kyseenalaistaa säännönmukaisuuden. Jos kaikki noudattavat samaa kaavaa, miten voidaan selittää muutos? Rationaalisessa, historiallisessa ja sosiologisessa institutionalismissa toiminta on alisteinen rakenteelle ja säännöille. Säännönmukaisuus nähdään siis tärkeämpänä kuin toimijat ja toiminta. Schmidtin (2008a, 12) mukaan se on suurin ongelma kolmessa vanhassa institutionalismin teorian muodossa. Siksi uusi institutionalismin muoto, diskursiivinen institutionalismi, on ottanut ideat ja diskurssin mukaan insitutionalismiteoriaan.

Diskursiivinen institutionalismi eroaa vanhemmista insitutionalisin muodoista niin logiikaltaan kuin sillä, mitä kohteita se selittää. Schmidtin mielestä diskursiivinen institutionalismi on lähimpänä historiallista institutionalismia, ja Schmidt selittää diskursiivista teorianmuotoa usein tekemällä erontekoa historialliseen institutionalismiin. Diskursiivinen lähestymistapa antaa tilaa ajattelevalle ja kokevalle ihmiselle, joka vuorovaikutuksessa ja tulkitessaan instituution toimintaa muodostaa ideoita toiminnasta ja sen muuttamisesta. Schmidtin mukaan historiallisen institutionalismin nähdään kuitenkin olevan myös kiinnostunut ajasta ja muutoksesta, joka tapahtuu, kykenemättä selittämään välttämättä yksittäisiä tai lyhyen aikavälin muutoksia. Diskursiivinen institutionalismi

pyrkii selittämään poliittisia muutoksia eri aikaväleillä tarkasteltuna, mutta myös eri sisällöllisten tekijöiden sekä asemien ja filosofoiden valossa. (Schmidt 2008a, 12; Schmidt 2011.)

Schmidt esittää, että HI vastaa hyvin siihen, mitä on tapahtunut, mutta huonosti miksi-kysymykseen. DI:n avulla voidaan käsittää, miksi instituutiot muuttuvat tai pysyvät. Teoriassa keskitytään poliittisten toimijoiden oleellisiin ideoihin siitä, mitä he tekivät ja miksi he muuttivat tai eivät muuttaneet toimintaansa. Teoriassa tarkastellaan heidän diskursiivista vuorovaikutustaan koskien sitä, kuka puhuu ja kenelle, missä prosessissa ideat on esitetty ja miten on vakuutettu toisia muuttamaan heidän ideoitaan tai toimintaansa. DI:ssä instituutiot ovat samanaikaisesti sekä ulkopuolisten rakenteiden että sisäisten rakenteiden ja toimijoiden muodostamia. Siksi instituutiot tarjoavat yhtä paljon rakenteellisen mahdollisuuden tapahtumille kuin tukkivan mahdollisuuden niiden estämiselle. (Schmidt 2008b.) Schmidt ei kuitenkaan halua, että DI syrjäyttää muut uusinstitutionalismiin muodot, vaan muodot täydentävät toisiaan. (Schmidt 2008a, 20.)

Diskursiivista institutionalismia on hyödynnetty paljon eurooppalaistutkimuksissa. Radaelli & Schmidt (2004) nostavat esille, että 1980-luvun puolivälistä Euroopan unioni ja sen jäsenmaat ovat käyneet läpi suuren muutosprosessin. Ensin synnyttiin yhteinen vapaakauppa 1992, sen jälkeen aloitettiin yhteinen rahaunioni 1999 ja sittemmin EU-alue ja sen vaikutus on laajentunut huimasti. Yrittäessä ymmärtää ja selittää EU:n muutosta myös Eurooppa-tutkimus on muuttunut. Tutkimuksen keskittyessä Euroopan integraatioon, tutkijoilla on herännyt myös huoli eurooppalaistumisen vaikutuksesta jäsenmaiden politiikkaan ja toimintatapoihin. Tutkijat väittelevät siitä, mitkä osatekijät selittävät parhaiten politiikan muutosta maiden mukautumisprosessissa: onko se ulkopuoliset paineet ja ongelmat, ”fit” eli EU-tason politiikan ja kansallisen politiikan yhteensopivuus, toimijoiden ongelmanratkaisukapasiteetti poliittis-institutionaalisessa asetelmassa vai ideat ja diskurssit. (Radaelli & Schmidt 2004.)

Radaelli ja Schmidt (2004) esittävät, että Euroopan politiikan tutkimus on jakautunut. Toiset korostavat intressiperustaista rationaalisuutta ja peliteoreettista käytöstä, toiset institutionalistista polkuriippuvuutta, historiallisia malleja ja kehitystä, ja kolmannet toiminnan sosiaalisia konstruktioita ja uusimpana suuntauksena ideoita ja diskursseja. Radaelli ja Schmidt kertovat suosivansa diskurssipainotteista tutkimusmuotoa, koska se on uusin näkökulma, sitä käytetty vähiten ja diskurssilla on mahdollisuuksia selittää muutosprosessia (em. 2004, 183–184.) Palolan (2007, 48) mukaan Schmidtin ja Radaellin Euroopan integraatiotutkimuksessa käytettyä diskursiivista institutionalismia voidaan myös pitää pyrkimyksenä kehittää diskurssianalyysiä omana integraatioteorianaan.

Schmidtin mukaan tutkijoita, joiden työt sopivat diskursiivisen institutionalismin tutkimukseen, yhdistää neljä asiaa. Ensinnäkin, he ottavat ideat ja diskurssit vakavasti, vaikka heidän määritelmänsä näistä käsitteistä eroaisivatkin. Toiseksi, he asettavat ideat ja diskurssit institutionaaliseen kontekstiin, ottaen samalla huomioon kolmen muun institutionalismin muodon määritelmän. Kolme muuta muotoa antavat tietopohjan diskursiiviselle institutionalismille. Kolmanneksi, he laittavat ideat merkitykselliseen kontekstiin ja heistä diskurssit seuraavat loogista kommunikaatiota huolimatta siitä, mistä on kommunikoitu, miten ja missä. Neljänneksi ja tärkeimpänä yhdistävänä tekijänä, he kaikki katsovat dynaamisesti muutosta ideoita ja diskursseja apuna käyttäen. Vanha institutionalismitutkimus keskittyi tasapainoon ja staattisuuteen ja piti esteitä ylitsepääsemättöminä. (Schmidt 2008a, 1.)

3.2.1. Diskurssit ja ideat keskiössä

Diskursiivisen institutionalismin teorian mukaan sillä on vaikutusta, minkälaisia diskursseja ja ideoita instituutioihin liittyen esitetään ja miten diskursseista viestitään. Teorian keskeisenä käsitteenä on diskurssi, joka käsitetään 1) ideoiden representaationa, eli mitä sanotaan ja 2) interaktiivisena prosessina, jonka kautta ideat ilmaistaan, eli kuka, mitä, kenelle, missä, milloin, miten ja miksi sanoo. Diskurssit rakentuvat siis ideoista. (Schmidt 2008a, 2.)

Radaelli ja Schmidt (2004) määrittelevät diskurssin ideoiden ja arvojen säiliöksi tai asetelmaksi. He havainnollistavat diskursiivisen institutionalismin periaatteen poliittisen päätöksenteon avulla: diskurssi nähdään poliittisena ideana, joilla vakuutetaan poliittiset ohjelmat, sekä interaktiivisena prosessina, jossa politiikka muotoutuu, ja viestintä synnyttää sekä levittää poliittisia ideoita. Tutkijapari määrittelee DI:ssä diskurssin sateenvarjokäsitteeksi, joka olettaa olevan tarpeellista tutkia diskurssin ideationaalista ulottuvuutta, eli ideoita ja arvoja, jotka on esitetty merkityksen luomisen kognitiivisina ja normatiivisina aspekteina. Lisäksi diskurssi kattaa diskurssin interaktiivisen ulottuvuuden. Diskurssin käyttö on interaktiivinen prosessi, joka keskittyy poliittiseen muovautumiseen ja viestintään. Diskurssi on kuitenkin monien joukossa vain yksi tekijä, joka vaikuttaa poliittiseen muutokseen. (Radaelli & Schmidt 2004, 194–197.)

Teoriassa ideoiden katsotaan olevan diskurssissa kolmella tasolla: 1) nopeina ja selkeitä poliittisia ratkaisuja, 2) poliittisia ajattelutapoja, ohjelmia ja ongelmien määritelmiä, joihin poliittiset ratkaisut perustuvat sekä välineitä päämääriin pääsemiseksi ja 3) yleisesti hyväksytyjä filosofioita tai

maailmankatsomuksia, jotka ovat yleensä päätösten taustalla olevia otaksumia. (Schmidt 2008a, 3–4; Schmidt 2008b, 4.)

Lisäksi ideat voi kategorisoida kahteen tyyppiin, eli ne ovat luonteeltaan joko 1) kognitiivisia ja 2) normatiivisia. Kognitiivinen idea havainnollistaa 'mitä on sanottu' ja 'mitä tehdään'. Ne vetoavat jaettuihin tiedollisiin käsityksiin ja oletuksiin. Tällaisia ovat esimerkiksi kriiseissä esitetyt poliittiset ratkaisumallit, jotka onnistutaan esittämään niin, ettei muita vaihtoehtoja enää edes harkita.

Normatiiviset ideat havainnollistavat mikä on hyvää tai pahaa asiassa sen valossa 'mitä pitäisi tehdä'. Ne vetoavat eettisiin käsityksiin. Kognitiiviset ideat tarjoavat vahvistuksen poliittisille toimille ja ohjelmille, jotka perustuvat intressien logiikkaan ja tarpeellisuuteen. Normatiiviset ideat tarjoavat hyväksyttävyyden poliittisille toimille ja ohjelmille. (Schmidt 2008a, 4; Schmidt 2008b, 4.)

Idean voi määritellä monella tavalla. Schmidt (2008a, 3) esittelee, että eri tutkijoiden määrittelyiden perusteella ideat voi käsittää mielenkiinnon muutoksina, tiekarttoina, toiminnan keskipisteinä, strategisina rakenteina tai strategisina aseina kontrollikilpailussa, narratiiveina muokkaamassa ymmärrystä, tapahtumia, referenssien kehyksenä tai kollektiivisina muistoina. (ks. lisää esim. Goldstein and Keohane 1993; Jabko 2006.)

Ideoita ja sosiaalipolitiikkaa institutionaalisesti käsittelevässä artikkelissa Daniel Béland (2005, 2) käsittää poliittiset ideat tietyiksi konkreettisiksi poliittisiksi ehdotuksiksi, mutta myös periaatteiksi ja uskomuksiksi, joissa konkreettisemmat poliittiset ideat ovat sisällytettyinä. Idea voi siis yhtä lailla olla ehdotus henkilökohtaisesta säästötulistä kuin neoliberalistinen ajattelutapa. Bélandin käsitys ideasta on siis lähellä Schmidtin näkemystä: ideat voivat olla konkreettisia poliittisia ratkaisuja, poliittisia ohjelmia tai laajempia maailmankatsomuksia. Béland esittää, että institutionaalisen suuntauksen tutkijoille ja muillekin sosiaalitieteilijöille on hyötyä ymmärtää ideoiden merkitys hyvinvointivaltion politiikassa.

Marteen Hajerin (1995) mukaan arkikielessä diskurssilla tarkoitetaan puhetapaa.

Sosiaalitieteellisestä näkökulmasta yritetään ymmärtää puheen tai kirjoituksen säännönmukaisuutta ja vaihtelua sekä ymmärtää puhetapojen sosiaalisia taustoja ja vaikutuksia. Yleensä aloitetaan siitä, missä kontekstissa puhutaan ja kenelle puhe on suunnattu. Tarkastelun kohteena voi olla diskurssin konteksti, jolloin diskurssin voi katsoa liittyvän sosiaaliseen toimintaan, jossa se on tuotettu.

Tutkimuksessa voidaan myös tarkastella diskurssin sisältöä. Hajerin (1995) mielestä paras tapa on lähestyä sekä sisältöä että kontekstia. Näin analyysillä on institutionaalinen ulottuvuus. Diskurssin käsittäminen sisältönä ja kontekstina on siis verrattavissa Schmidtin (Schmidt 2008a, 2) kuvaamaan

diskurssin kahteen ulottuvuuteen, ideoiden representaatioon (sisältö) ja ideoiden interaktiiviseen prosessiin (konteksti). Diskurssi nähdään ideoiden, konseptien ja kategorioiden kokonaisuutena, jotka tuotetaan, uusinnetaan ja muutetaan tiettyjen käytäntöjen asetelmassa. Niiden kautta annetaan merkityksiä fyysiselle ja sosiaaliselle todellisuudelle. (Hajer 1995, 44.)

Diskursiivisessa institutionalismissa diskurssi käsitetään siis ideoiden representaationa ja ideoiden interaktiivisena prosessina. Lisäksi on tärkeää, miten ideoista ja diskursseista viestitään. Schmidt erottaa toisistaan kaksi eri tapaa viestiä ideoita ja diskursseja, kommunikatiivisen ja koordinatiivisen diskurssin. (Schmidt 2008a; Schmidt 2008b.)

Schmidt erotelee diskurssien viestimisen siis kaksitahoisesti: 1) koordinatiivinen diskurssi on poliittisten toimijoiden välinen argumentointi, neuvottelu ja yhteisymmärryksen saavuttaminen julkisessa politiikassa julkisessa tilassa, eli 'mitä on sanottu', ja sillä pyritään politiikan muodostamiseen ja 2) kommunikatiivinen diskurssi on poliittisten toimijoiden ja yleisön välinen vuorovaikutus poliittisten toimien esittelyssä, kilpailussa, pohdinnassa, eli 'kuka on sanonut kenelle, missä ja miksi', ja sillä pyritään politiikan legitimointiin. Schmidt määrittelee koordinatiivisen diskurssin tähtäävän politiikan muodostamiseen ja kommunikatiivisen diskurssin tähtäävän politiikan kommunikointiin ja legitimointiin. Diskurssin interaktiivinen puoli on tärkeä, koska se tekee ideoista dynaamisia näyttämällä miksi ja missä ideoiden liike vakuuttaa tai ei vakuuta muut ottamaan idea käyttöön tai muuten vakuuttumaan ideasta. (Schmidt 2008a, 8.; Schmidt 2008b, 4.)

Koordinatiivinen diskurssi pitää sisällään laajan kirjon diskursiivisia yhteisöjen välistä viestintää. Näihin yhteisöihin kuuluvat esimerkiksi episteemiset yhteisöt, jotka ovat löyhästi yhdistyneitä yksilöitä tai ryhmiä, jotka jakavat kognitiiviset ja normatiiviset ideat yhteisistä poliittisista tavoitteista. Tällaisia koalitioita ovat esimerkiksi yrittäjät. Kommunikatiivisen diskurssin toimijoihin voi kuulua kaikki kommunikatiivinen toiminta julkisessa tilassa. Tämän diskurssin muodostamisessa ovat mukana niin kansalaiset, kunnanhallinnot, erikoistuneet poliittiset foorumit, media, virkamiehet, puolueet kuin viestintäasiantuntijat. (Schmidt 2008b, 4.) Diskursiivisessa vuorovaikutuksessa diskurssit näyttävät usein valuvan ylhäältä alaspäin. Poliitiikan eliitti kehittää ideoita erilaisilla poliittisilla sektoreilla, joista poliittiset eliitit sitten kommunikoivat yleisölle. (Schmidt 2008a, 8.) Schmidt korostaa, että ideoiden ja diskurssien törmäys on tärkeää (Schmidt 2008b, 7).

Schmidtin mukaan ideoiden ja diskurssien avulla voi selvittää kausaalista vaikutusta: poliittisten toimijoiden ideat ja diskurssit voivat selittää muutoksia ja jatkuvuutta. Schmidtin mukaan muutosta

voi selvittää kartoittamalla julkisia kiistoja ja diskursseja sekä vertailemalla tapauksia, joissa kaikki muut tekijät paitsi diskurssit ovat samankaltaisia vakioita. Schmidt on tutkinut esimerkkitapauksena Ison-Britannian pääministerin Margaret Thatcher ja Yhdysvaltojen presidentin Ronald Reaganin politiikkaa. Kuinka Thatcher ja Reagan pystyivät viemään läpi uusiliberalistiset uudistukset ja ylittämään juurtuneet intressit ja polkuriippuvaisuuden instituutioissa? Schmidtin mukaan historiallinen institutionalismi ei pysty selittämään, miksi Thatcherin oli mahdollista tehdä reformi, mutta HI ei pysty selittämään, miksi reformi pysyi, vaikka poliitikot vaihtuivat. Schmidt vertasi tapausta Uuteen-Seelantiin ja havaitsi, että johtajilla oli erilaiset kommunikatiiviset diskurssit. Muut muuttajat olivat samoja. (ks. koko keskustelu 2008b, 15–16.)

Schmidt puhuu diskurssin onnistumisesta tai menestymisestä silloin, kun diskurssi vakuuttaa yleisönsä ja se otetaan käyttöön. Schmidt käyttää sanaa ”succeed”, jonka olen suomentanut onnistumiseksi. Schmidtin mukaan diskurssi on onnistunut silloin, kun puhuja saa esitettyä asiansa oikealle yleisölle, oikeaan aikaan ja oikealla tavalla. Viestin täytyy olla vakuuttava kognitiivisessa mielessä, eli aiheellinen, ja suostutteleva normatiivisessa mielessä, eli eettisesti hyväksyttävä. Diskurssin ideoiden täytyy käydä järkeen tarkoitettussa kontekstissa. Sen lisäksi diskurssin täytyy olla looginen kontekstissaan, eli noudattaa sääntöjä ja rakenteita. Diskurssin on esitettävä ideoita, jotka sopivat instituution sosiaaliin rakenteisiin ja historialliseen jatkumoon. (Schmidt 2008b, 5.)

3.3. Sosiologisen institutionalismin monet muodot

Instituutioiden voimaan nojaavia teorioita käytetään globalisaation, kulttuurien ja toimintatapojen leviämisen sekä institutionalististen järjestelmien muotoutumisen ja merkitysten tutkimiseen. Institutionalismien muotoja yhdistää yritys ymmärtää miten kulttuuri, kansainväliset vaikuttajat ja instituutiot sekä transnationaaliset yhteisöt muokkaavat valtioiden identiteettiä, rakennetta ja käytöstä sekä organisaatioita ja yksilöitä ympäri maailmaa (Amenta ym. 2012, Schofer 2010.). Sosiologisen institutionalistisen näkemyksen alle on muodostunut erilaisia teoriamuotoja. Edellisessä luvussa mainittujen institutionalismimuotojen lisäksi näitä ovat konstruktivismin, maailmanpolitiikan ja maailmanyhteiskunnan teorit. Näiden teoriamuotojen lyhyellä esittelyllä kerron taustaa institutionalistiselle tutkimussuuntaukselle ja toisaalta teen erontekoa diskursiivisen institutionalismin ja institutionalismin muiden muotojen välille.

Schofer ja kumppanit (2010) luovat artikkelissaan teorioiden yleiskatsausta. Tutkijoiden mukaan monella tavalla maailman yhteneväisyyttä ja instituutioita tarkastelevien institutionalististen

teorioiden tutkijat ovat muodostaneet sosiologisen institutionalismin tutkimusta tuottaakseen teoreettisen ja empiirisen agendan, joka näyttää kuinka globaalit instituutiot ja kulttuuri vaikuttavat valtioiden, organisaatioiden ja yksilöiden rakenteisiin ja käytökseen. Yleisesti institutionaalisessa tutkimusnäkökulmassa huomio ei ole yksilöiden sosiaalisissa toimissa vaan sosiaalisessa kontekstissa tai ympäristössä, johon toimijat ovat ikään kuin upotettuina. (Schofer ym. 2010, 1.)

Maailmanyhteiskunnan teorian katsotaan saaneen alkunsa samaan aikaan kuin koko uusinstitutionalistinen tutkimussuuntaus, John W. Meyerin ja hänen työryhmänsä työstä Stanfordin yliopistossa 1970–1980-luvuilla. Maailmanyhteiskunnan käsityksen kehittämisen taustalla oli funktionalismin kestävä vaikutus amerikkalaisessa sosiologiassa, esimerkiksi modernisaatioteoriassa. Toisaalta teorian synnyn syynä oli taloudellisen ja sotilaallisen voiman tulkinta esimerkiksi maailmansysteemin teorian ja uusrealismin kautta. Maailmanyhteiskunnan tutkimusperinne on etsinyt selitystä globaalille muutokselle, varsinkin länsimaisen politiikan levittäytymiselle. Teorian lähtökohta on, että toisen maailmansodan jälkeen kansainväliset instituutiot ja organisaatiot ovat muuttuneet toistensa kaltaisiksi. (Schofer ym. 2010, 1.)

Maailmanyhteiskunnan teorian kehittäjät tutkivat aluksi vertailevana tutkimuksena koulutusta ja hallintoa 1970-luvulla. Koulujärjestelmä esimerkiksi Keski-Afrikassa muistutti huomattavan paljon länsimaista koulujärjestelmää, vaikka afrikkalainen ja länsimainen työelämä olivat hyvin erilaisia. Afrikkalainen lukujärjestys näytti ennemmin resurssipulaiselta versiolta länsimaisesta suunnitelmasta kuin toimivalta systeemiltä, joka valmistaa maatalouspainotteiseen talouteen. (Schofer ym 2010, 2.) Samanlaista kehitystä on näkynyt esimerkiksi tavassa tehdä talouspolitiikkaa, muodostaa hallintoja, ottaa huomioon vähemmistöjen oikeuksia ja mitata onnistumisia. Esimerkiksi bruttokansantuotteesta on tullut ympäri maailmaa kansantalouden mittari. Kun menestyksen mittari on jaettu, valtiot ovat vertailukelpoisia keskenään. (ks. lisää Meyer 2004.) Tutkimustradition mukaan modernien kansallisvaltioiden yhteiset tavoitteet ovat levittäytyneet yhä laajemmalle, koulutuksesta ympäristönsuojeluun ja tieteenkehittämiseen asti (Schofer ym. 2010).

Maailmanyhteiskunnan teoriaa kritisoidaan siitä, että valtioiden omaksumat globaalit tavoitteet eivät toteudu käytännössä. Esimerkiksi on todettu, että lapsityövoiman käyttöä löytyy sekä niistä maista, jotka ovat allekirjoittaneet Kansainvälisen työjärjestön (ILO) sopimuksen että niistä maista, jotka eivät ole. Tällaiset tutkimustulokset herättävät kysymyksiä siitä, ettei kansainvälisesti tunnistetuilla tavoitteilla ole merkitystä. (Meyer 2004, 43–45.)

Meyerin tutkimusryhmineen kehittämän maailmanyhteiskunnan teorian jälkeen tutkimusperinnettä on laajennettu ja maailmanyhteiskunnan teoria on saanut rinnalleen uusia teorioita. Samaan

teoriaperheeseen voi katsoa kuuluvaksi ainakin maailmankulttuurin teorian ja maailmanpolitiikan teorian. Kaikki teoriat korostavat instituutioiden vaikutusta, joten niissä on paljon yhteneväisyyksiä sosiologisen institutionalismin teorialuokkiin. (Schofer ym. 2010).

Maailmanyhteiskunnan teoriasta polveutuvaa maailmankulttuurin teoriaa on kehittänyt suomalainen Pertti Alasuutari kollegoineen. Maailmankulttuurin perusajatus on, että valtiot muuttuvat toistensa kaltaisiksi, vaikka maailmassa ei ole velvoittavaa ylhäältä määräävää hallintoa, joka käskisi valtioita muuttamaan hallintojaan ja toimintatapojaan toistensa kaltaisiksi. Alasuutari ja Qadir (2014, 1–2) kuvaavat maailmankulttuurin teorian näkemystä maailman muutoksesta fraasilla ”globaali hallinto ilman hallitsijaa” (engl. global governance without governor). Tutkijoiden mukaan maailman yhteneväistyminen on osoitus siitä, että hallintoja muutetaan muiden maiden kaltaisiksi ja trendit leviävät nopeasti, vaikka hallitukset toimivat vapaasta tahdostaan.

Maailmanyhteiskunnan teorian mukaan globaali institutionaalinen järjestys tuottaa malleja, jotka kulttuuristen käsikirjoitusten tavoin ohjaavat yksilöiden toimintaa. Teorian mukaan näyttää siltä, että kansallinen politiikka on pitkälti globaaleihin malleihin ja muotoihin reagoimista. Vaikka institutionaalisia rakenteita korostetaan, se ei tarkoita, että toimijat olisivat kulttuurin ohjelmoimia tai kansainvälisten muotien sätkynukkeja tai, että politiikat siirtyisivät maasta toiseen valmiina, muuttumattomina paketteina. Useat tutkimussuuntaukset, esimerkiksi politiikan siirtymisen tutkimus ja kääntämisen sosiologia korostavat, että muoteja muutetaan paikallisiksi. (Alasuutari 2017, 2.)

Jotta toimintatavat leviävät ja ne otetaan käyttöön, tarvitaan Alasuutarin (2017, 4) mukaan mallien leviämisen onnistumista monen eri kanavan kautta. Uudet termit ja käsitteet alkavat näkyä päätöksenteossa vasta, kun niitä on saatu ujutettua käyttöön eri väyliä pitkin: poliitikkojen puheen kautta mediaan ja kansalle, mutta myös virkamiestasolle, jotka tekevät lainvalmistelua. Alasuutarin mukaan on kolme tärkeää aspektia. Ensimmäinen on levittäminen, esimerkiksi kansallisiin tutkimuslaitoksiin, tutkijoiden julkaisemiin tutkimuksiin ja raportteihin. Toinen on käsitteen, termin tai aiheen saama julkisuus, esimerkiksi käsitteen käyttö joukkoviestimissä. Kolmas on käsitteen käyttö poliittisessa keskustelussa, jonka kautta sen täytyy alkaa näkyä päätöksenteon dokumenteissa tai siitä käytävässä keskustelussa. Esimerkiksi tutkimuksessaan koetun hyvinvoinnin ja onnellisuuden käsittelystä Alasuutarilla (2017) on aineistossaan mukana kaikkea kolmea aspektia.

Maailmanyhteiskunnan tutkimustraditio painottaa kansainvälisten järjestöjen ja liittojen suurta roolia valtioiden toimintatapojen lähentymisessä, koska ne asettavat maille samanlaisia tavoitteita. Media toisaalta muokkaa kansalaisten käsityksiä maailmasta ja tuo ihmisten tavat ja kulttuurit

lähemmäksi toisiaan. (Meyer, 2004, 43–45.) Aiemmin mainittujen teorioiden joukkoon voi lukea vielä esimerkiksi konstruktivismin. Schofer tutkijaryhmineen (2010, 4) kertoo, että konstruktivismin tapa käsittää kansainväliset suhteet on lähellä maailmanyhteiskunnan traditiota, koska konstruktivismi hyväksyy idean siitä, että kulttuurilla on merkitystä ja usein kulttuuri on käsitteellistetty normiksi.

Institutionalistisiin teorioihin on nojattu runsaasti sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa. Vielä ennen 1990-lukua hyvinvointivaltioiden vertailututkimusta ei juurikaan ollut, eikä kansainvälisesti vertailtu maissa tehtävää hoivatyötä eikä sosiaalipalveluita (Anttonen 2005, 269). Palola esittää, että vertaileva hyvinvointivaltiotutkimus nousi 1990-luvulla vastaukseksi EU:n tarpeeseen saada tietoa eri maiden järjestelmistä ja niiden kehityksestä (Palola 2007, 32). 1990-luvun jälkeen Euroopan maiden sosiaalipoliittisten mallien vertailu nousi buumiksi, ja hyvinvointivaltion tutkimuksen trendeiksi tuli vertailla kansallisten mallien tapoja muodostaa ryppäitä, perheitä ja regiimejä. (Anttonen 2005, 269).

Vuosituhaten vaihteessa tutkimukset alkoivat keskittyä kansallisella tasolla sosiaaliturvajärjestelmien rahoitukseen sekä EU:n poliittiseen ohjaukseen ja sääntelyyn valtioiden sosiaalipolitiikkaan. Palola (2007, 33) esittää, että samoihin aikoihin Euroopan hallinnon ja politiikan teon tutkimus lisääntyi voimakkaasti. EU:n sosiaalipolitiikkaa alettiin tutkia erityisesti monitasoisen hallintajärjestelmän sosiaalipolitiikkana ja huomiota kiinnitettiin eri hallinnon tasojen rooleihin. Palola liittää tarkastelubuumin uusinstitutionalistiseen tutkimusotteeseen, sillä EU käsitettiin eri toimijoiden vuorovaikutukseen perustuvana päätöksen- ja politiikantekojä, eikä tutkimuksessa korostettu jäsenmaiden suvereniteettiä tai sitä, kenellä valta tosiasiasa on. Palolan (2007, 47) mukaan eurooppalaista sosiaalipolitiikkaa ruvettiin tarkastelemaan muutenkin kuin hallitustenvälisenä toimintana tai uusfunktionalistisena EU:n vaikutteiden valumisena, eli spilloverina. Spilloverin vastapainoksi tuli Piersonin (1996) esittelemä polkuriippuvuus, joka korosti kansallisten regiimien pysyvyyttä unionin integroinnista huolimatta. EU-tutkimusta oli sen synnystä 1990-lukuun asti hallinnut erilaiset integraatiotutkimuksen teorit. 1990-luvun puolivälin jälkeen vahvistui keskustelu siitä, että EU:ta pitäisi tutkia myös omana järjestelmänään, insitutuutiona, eikä vain integraation näkökulmasta. (Palola 2007, 45–47.)

4. Tutkittavana turvallisuusstrategioiden diskurssit ja niiden muutos

Tässä luvussa esittelen tutkielmani tutkimusasetelman. Aluksi käyn läpi tutkimuskysymykset, ja sen jälkeen siirryn aineiston esittelyyn. Kerron aineistosta, eli Euroopan unionin, Suomen ja Ruotsin turvallisuusstrategioista ja niiden taustoista. Tämän jälkeen esittelen tutkimuksen metodista eli diskurssianalyysistä. Lopuksi kerron, miten analyysi on toteutettu tässä tutkimuksessa.

4.1. Tutkimuskysymykset

Analysoin tässä tutkimuksessa Euroopan unionin, Suomen ja Ruotsin puhetapoja ilmastonmuutoksesta. Olen ensinnäkin kiinnostunut siitä, minkälaisena ilmiönä ilmastonmuutos käsitetään, kuinka laajasti sen katsotaan vaikuttavan yhteiskuntaan ja millä keinoilla muutoksia pyritään ennaltaehkäisemään ja toisaalta valmistautumaan muutoksiin. Tunnistan näitä puhetapoja diskursseina. Sen lisäksi olen kiinnostunut siitä, miten EU:n ilmastonmuutospuheen ideat ja diskurssit näkyvät ja muotoutuvat jäsenmaiden Suomen ja Ruotsin puheessa.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Kuinka paljon ja millaisin diskurssein EU:n, Suomen ja Ruotsin strategioissa puhutaan ilmastonmuutoksesta?
2. Miten EU:n diskurssit ja ideat muotoutuvat jäsenmaissa?

Ensimmäinen tutkimuskysymys on muodostettu niin, että aineistoa analysoidaan aineistolähtöisesti. Strategioiden diskurssien tunnistamiseksi käytän diskurssianalyysiä. Kerroin toisessa luvussa ilmastonmuutoksen taustakeskustelusta ja tutkimuksesta. Tarkastelen analyysissä esittelemieni ilmastonmuutoksen, ilmastoturvallisuuden, ympäristöongelman sekä sopeutumisen ja haavoittuvuuden käsitteiden rakentumiseen. Kiinnitän huomioita ilmastonmuutospuheen sosiaaliseen ulottuvuuteen sopeutumisen ja haavoittuvuuden näkökulmista. Esittelen diskurssianalyysin luvussa viisi.

Toisessa tutkimuskysymyksessä on ennakkoasetelma: tarkastelen, miten kansainvälisen järjestön ideat ja diskurssit näkyvät ja muotoutuvat jäsenmaissa. Oletus siitä, että kansainvälisen järjestön diskursseja ja ideoita on kiinnostavaa tutkia verrattuna jäsenmaihiin, perustuu kolmannessa luvussa esiteltyyn diskursiivisen institutionalismin teoriaan. Tarkastelen diskursiivisen institutionalismin

lähtökohdista, tunnistaako EU:n käyttämät diskurssit ja ideat Suomen ja Ruotsin strategioissa sekä miten ideat diskurssit muuttuvat EU:sta jäsenmaihin. Esittelen diskursiiviseen institutionalismiin perustuvan analyysin luvussa kuusi.

4.2. Aineistona poliittiset strategiat

Aineistoksi olen valinnut Euroopan unionin, Suomen ja Ruotsin turvallisuusstrategiat. Lähtökohta tälle tutkielmalle oli tarkastella mahdollisimman tuoreita, poliittisesti valmisteltuja dokumentteja, joissa käsitellään yhteiskunnan nykytilaa ja tulevaisuutta. Olen valinnut mahdollisimman hyvin toisiaan vastaavat, poliittisesti valmistellut, kansalliset dokumentit, jotka kuvaavat yhteiskunnan tilaa ja tulevaisuutta sekä riskejä rauhan ja hyvinvoinnin järkkymiseksi ja toisaalta rauhanomaisen tilan säilyttämiseksi.

Ilmastonmuutos on ajankohtainen aihe, joka on viime vuosina saanut paljon huomiota politiikassa ja julkisessa keskustelussa yhteiskunnan eri osa-alueilla. Ilmastonmuutoksen käsittelyä on kiinnostavaa tarkastella juuri nykyhetkessä ja tulevaisuudessa, koska elinympäristön muutoksia on jo tapahtunut jonkin verran, mutta muutoksia arvioidaan tapahtuvan lähitulevaisuudessa yhä enemmän (esim. IPCC 2018, ks. lisää luku 2.1.). Halusin analysoitavaksi dokumentit, jotka ovat suoraan politiikkojen ja virkamiesten tuottamaa ja julkaisemaa tekstiä. Lisäksi halusin, että tarkastelemani dokumentit eivät ole keskittyneet ilmastonmuutokseen, vaan yleisesti yhteiskunnan tilaan, uhkiin ja varautumiseen. Analysoimalla strategioita, jotka eivät ole keskittyneet ilmastonmuutokseen, on myös mahdollista tarkastella, miten ilmastoasiat suhteutuvat tai miten ne rinnastetaan muihin dokumenteissa esitettyihin asioihin. On kiinnostavaa tarkastella, kuinka paljon ilmastonmuutoksesta puhutaan ja mihin muihin uhkiin se rinnastetaan. Näin on myös mahdollista tarkastella, kuinka merkittävänä tekijänä ilmastonmuutos nähdään yhteiskunnan tilaa ja tulevaisuutta käsiteltäessä.

Valitsin Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategian vuodelta 2017, koska se ei ollut ainoastaan puolustuspoliittinen, vaan yleisemmin turvallisuutta eri yhteiskunnan osa-alueilla käsittelevä dokumentti. Turvallisuusstrategia-nimellä löytyi Ruotsista englanninkielisenä Kansallinen turvallisuusstrategia vuodelta 2017, joka vastaa nimeltään ja suurin piirtein sisällöltään Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaa. EU:sta löytyi Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia vuodelta 2016.

4.2.1. Suomen ja Ruotsin turvallisuusstrategiat

Yhteistä Suomen ja Ruotsin strategioille on ensinnäkin se, että molemmat on julkaistu vuonna 2017. Suomen strategian julkaisun lajiksi on merkitty valtioneuvoston periaatepäätös.

Valtioneuvoston periaatepäätökset ovat pääministerin johtaman hallituksen hyväksymiä päätöksiä, joilla annetaan ohjeita ja suuntaviivoja asioiden valmistelulle (ks. esim. Valtioneuvosto). Ruotsin strategian tekijäksi on merkattu hallituksen kanslia (engl. Government's Office) ja pääministerin kanslia (engl. Prime Minister's office). Molemmat strategiat on siis tehty hallituksen päätöksinä.

EU:n strategian on tehnyt Euroopan unionin turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta vastaava osasto. EU:n strategia on julkaistu vuotta jäsenmaiden strategioita aiemmin, eli vuonna 2016.

Julkaisuajankohtien ero sopii tutkimusasetelmaani, koska tarkoitukseni tarkastella sitä, miten EU:n tuottama strategia heijastuu jäsenmaiden strategioihin.

Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategian (2017) on laatinut Turvallisuuskomitea, joka avustaa valtioneuvostoa ja ministeriöitä laajoissa kokonaisturvallisuuteen liittyvissä asioissa. Se toimii puolustusministeriön yhteydessä. Turvallisuuskomitean verkkosivuilla kerrotaan, että komitea seuraa Suomen turvallisuusympäristön ja yhteiskunnan kehitystä sekä yhteensovittaa kokonaisturvallisuuteen liittyvää ennakoivaa varautumista. (Turvallisuuskomitea.)

Turvallisuuskomitean verkkosivujen mukaan strategia on tehty yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Kuvauksen mukaan ”Kokonaisturvallisuus tehdään yhdessä viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä”. Strategian toimeenpanosta vastaa kukin hallinnonala. Turvallisuuskomitea ja ministeriöt seuraavat strategian toimeenpanoa. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017.)

Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia löytyy suoraan Ruotsin hallituksen (valtioneuvoston) verkkosivuilta, ja strategian tekijäksi nimetään hallituksen ja pääministerin toimisto. Strategian taustalla ei siis näytä olevan Turvallisuuskomitean kaltaista, erikseen strategian tuottanutta tahoa. Englanninkielisellä verkkosivulla Kansallisen turvallisuusstrategian ohessa lukee, että strategia asettaa tavoitteet ja luo kehyksen työlle, joka vaaditaan Ruotsin turvallisuuden takaamiseen, eri politiikan sektoreilla ja niiden välillä. Strategian tavoitteeksi kerrotaan olevan vahvistaa yhdenmukaisia mahdollisuuksia, tehokkaasti ehkäistä ja voittaa tämänhetkisiä ja pitkän aikavälin uhkia ja haasteita. (Government Offices of Sweden 2017.)

Ruotsin strategia koostuu 28 sivusta kansilehtineen, ja se on strategia valtionhallinnolle, kunnille, yksityiselle sektorille ja järjestöille. Strategiassa ei erotella kovin tarkasti, mikä toimija vastaa

mistäkin tehtävästä. Myös Suomen strategia on samantyyppinen, kansilehtineen ja tiivistelmineen 28-sivuinen strategia. Sen lisäksi samassa dokumentissa on 71-sivuinen toinen osa, jossa esitellään *Hallinnonalojen strategiset tehtävät*. Nämä kaksi osaa on nimetty osiksi 1 ja 2, joten ne voi käsittää toisistaan irrallisina osina. Euroopan unionin strategia käsittelee EU:n ja myös sen ulkopuolisten alueiden kohtaamia uhkia ja riskejä, niihin varautumista ja turvallisuutta edistäviä tavoitteita. Strategiassa on kaiken kaikkiaan 40 sivua.

Analysoin aineistosta ilmastonmuutospuhetta. Aineiston korpuksessa eli aineiston analysoitavassa osassa (Jokinen, Juhlia & Suoninen 1999, 242) on siis vain ilmastonmuutosta käsittelevät kohdat aineistosta. Ruotsin strategia ja Suomen strategian ensimmäinen osa vastaavat pitkälti toisiaan niiden rakenteen, pituuden ja sisällön vuoksi. Suomen strategian ensimmäisessä osassa ilmastonmuutos mainitaan kuitenkin vain kerran. Tästä syystä päädyin analysoimaan myös Suomen strategian toista osaa. Ottamalla korpukseen vain strategian ensimmäisen osan ilmastonmuutospuheen analysoitavaa olisi jäänyt hyvin vähän.

Selvitystyöni mukaan Suomella, Ruotsilla ja EU:lla ei ole täysin samantyyppisiä strategioita. Esimerkiksi Ruotsin Kansallisessa turvallisuusstrategiassa on piirteitä sekä Suomen kansallisesta riskiarviosta (Sisäministeriö 2016) että Yhteiskunnan turvallisuusstrategiasta (2017). Toisaalta Suomen yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa on otettu huomioon kansallinen riskiarvio ja listataan sen antia. Valitsemassani aineistossa EU:n, Ruotsin ja Suomen strategiat eivät siis täysin vastaa toisiaan, mutta nähdäkseni valitsemani strategiat ovat parhaat mahdolliset vertailukelpoiset. Tutkimukseni aineistovalinta on kuitenkin avoin kritiikille.

Tarkastelen EU:n strategian heijastumista jäsenmaiden strategioihin, joten katson tärkeäksi avata globaalistrategian taustoja ja tekoprosesseja. Seuraavassa alaluvussa tarkastelen EU:n globaalistrategiaa lähemmin.

4.2.2. EU:n globaalistrategian taustat ja synty

Vuonna 2016 julkaistu dokumentti ”Jaettu näkemys, yhteinen toiminta: vahvempi Eurooppa Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia” käsittelee EU-alueen kohtaamia uhkia ja riskejä, niihin varautumista ja turvallisuutta edistäviä tavoitteita. 1970-luvulta lähtien eurooppalainen integraatioprosessi on sisältänyt kausittaista strategisointia, liittyen ulkoiseen poliittiseen yhteistyöhön (Smith 2017, 446). Vuonna 2003 EU hyväksyi sen ensimmäisen yhteisen turvallisuusstrategian (Council of The European Union 2003). Julkaisuaikanaan se auttoi EU:ta

korjaamaan sen sisäistä ja Atlantin ylittävää rikkonaisuutta Irakin sodan jäljiltä. (Tocci 2016.) Strategia oli suuri askel EU:n ulkoisessa toiminnassa. EU:lla oli ensi kertaa potentiaalia tarjota kokonaisvaltainen poliittinen kehys ulkoisen toiminnan ohjaamiseen ja integraatioon. (Biscop 2005, 129.)

Vuonna 2003 julkaistu strategia pysyi voimassa pitkään. Euroopan unionin ylin poliittinen elin, jäsenmaiden valtion- ja hallitusten päämiehistä koostuva Eurooppa-neuvosto, asetti joulukuussa 2013 tavoitteita Euroopan unionin yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan (YTPP, engl. CFSP) edistämiseksi, koska se katsoi valtioiden ja hallitusten päämiesten tarvitsevan strategista kannustusta. Neuvosto antoi EU:n ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkealle edustajalle Frederica Mogherinille ja komissiolle tehtäväksi arvioida EU:n globaalin toimintaympäristön muutosten vaikutuksia. (Esim. Euroopan parlamentti 2018; Eurooppa-neuvosto 2019.)

Globaalistrategiaa työstämässä ollut politiikantutkija Nathalie Tocci (2016) selittää globaalistrategian taustaa ja luomisprosessia artikkelissaan. Eurooppa-neuvoston päätöksen jälkeen Mogherini työryhmineen alkoi valmistella pyydettyä arviota EU:n globaalin toimintaympäristön muutosten vaikutuksista. Vuonna 2015 julkaistiin arvio ”The European Union in a changing global environment - A more connected, contested and complex world” (European Union External Action 2015). Se oli arvio EU:n ja maailman perustavanlaatuisista muutoksista. Arvion julkaisemisella oli tarkoitus selventää lähtökohdat, jotta itse strategia saattoi olla puhtaasti strateginen dokumentti. Arvio kuvasi maailmaa yhtenäisemmäksi, kiistanalaisemmaksi ja kompleksisemmaksi kuin vuoden 2003 strategian julkaisuaikana. Varsinaisen strategian valmistelu aloitettiin syyskuussa 2015. (Tocci 2016.)

Toccin (2016) mukaan jäsenmaat, järjestöt, yliopistot ja ajatushautomot otettiin vahvasti mukaan strategian valmisteluun. Strategian teon tarkoituksena oli luoda yhteinen eurooppalainen narratiivi alueen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, ja silloin strategia ei voinut olla vain muutaman ihmisen työn tulos. Strategian piti olla lopputulos yhdessä tehdystä työstä, joka asettaa EU:n instituutiot keskele, mutta myös kattaa muita toimijoita. Strategian valmistelua varten järjestettiin yli 50 konferenssia tai muuta keskustelutapahtumaa EU-alueella. Jokainen jäsenmaa järjesti ainakin yhden tapahtuman. Usein paikalla oli jäsenmaan ulkoministeri, ja tilaisuus oli järjestetty yhteistyössä paikallisen yliopiston tai ajatushautomon kanssa. Useat ajatushautomot ja kansalaisjärjestöt järjestivät myös itsenäisiä tapahtumia. Mogherinin toimesta järjestettiin tapahtumia myös Euroopan ulkopuolella, kuten Yhdysvalloissa ja Japanissa, sekä konsultaatioita sotilasjärjestö Naton ja Yhdistyneiden kansakuntien kanssa. Strategian valmisteluun kutsuttiin 50 asiantuntijaa, 30 EU-

alueelta ja 20 muualta, ja valmistelua varten luotiin verkkosivun, jonka kautta strategian tekijöille kuka vain sai lähettää viestejä. (Tocci 2016.)

Strategiaa valmistellessa EU:lla oli käsiteltävänä sekä Euroopan sisäisiä että ulkoisia haasteita (vrt. esim. Tocci 2016). Vuonna 2015 reilu miljoona turvapaikanhakijaa saapui Eurooppaan (IOM 2015). Syksyllä 2015 tehtiin islamin nimissä terroristi-isku Pariisiin, jonka jälkeen parin vuoden aikana iskuja tehtiin esimerkiksi Brysseliin, Nizzaan, Lontooseen, Berliiniin, Tukholmaan ja myös Suomeen (esim. Kokkonen 2017). Donald Trump äänestettiin Yhdysvaltojen presidentiksi loppuvuonna 2016, ja hän toi kansainväliseen politiikkaan epävarmuutta esimerkiksi esittämällä jatkuvasti valheellisia tietoja (Kessler ym. 2019), ajamalla radikaaleja tavoitteitaan kuten Meksikon muurin rakentamista (Zelizer 2019) ja irrottautumalla kansainvälisestä yhteistyöstä, kuten Pariisissa vuonna 2015 solmitusta YK:n ilmastopöytäkirjasta (Taussi 2017).

Juuri globaalistrategian julkaisuaikaan, kesäkuussa 2016, yhtenäinen Eurooppa sai kovan kolauksen, kun britit äänestivät maansa ulos EU:sta. Globaalistrategia oli suunniteltu esitettävän Eurooppa-neuvostolle vain muutama päivä Brexit-äänestyksen jälkeen. Kun äänestystulos selvisi, pohdittiin, pitäisikö strategian julkaisua lykätä tai peruuttaa kokonaan. Strategiaa valmistelleet päätyivät kuitenkin siihen, että strategiaa tarvitaan nyt enemmän kuin koskaan, ja Mogherini esitteli strategian vielä kesäkuun lopulla. Euroopan unioni hyväksyi kesäkuussa 2016 uuden strategian, ja se korvasi vuoden 2003 turvallisuusstrategian. (Tocci 2016.)

Sven Biscop (2005, 129) määrittelee EU-tason turvallisuusstrategian merkityksen seuraavasti: strategian pitäisi toimia työkaluna päätöksentekijöille, ohjenuorina jokapäiväisessä politiikassa sen kaikilla osa-alueilla. Samalla strategian kunnianhimoinen agenda tarjoaa vahvistuksen EU:sta kansainvälisenä toimijana. Hyväksymällä strategian EU korostaa sen kunnianhimoa vaikuttaa kansainvälisiin tapahtumiin. Strategian tehokas toimeenpano on tärkeää EU:n luottamuksen rakentamisessa. Tällöin strategia myös mittaa EU:n toimintaa, ja strategian pitää ohjeistaa myös politiikan arviointia.

Esittelemistäni strategioiden taustoista muutama asia on erityisen tärkeä tutkimusasetelmalleni. Koska toisessa tutkimuskysymyksessäni kysyn EU:n strategian ideoiden ja diskurssien muotoutumista jäsenmaiden strategioissa, on tutkimustani tehdessä tärkeä tietää, että jäsenmaat ovat olleet tietoisia strategian valmistelusta, sen sisällöstä ja siihen liittyvistä keskusteluista jo ennen sen julkaisua. Näin ollen kesä 2016 ei ole ollut ensimmäinen kerta, kun jäsenmaat ovat nähneet raportin ja voineet omaksua siinä olleita ideoita ja diskursseja. Strategiaa on työistetty yhdessä jo vuodesta

2015 lähtien. Lisäksi jäsenmaat näkivät jo vuonna 2015 julkaistun arvion, jossa annetaan yleiskatsaus Euroopan ja maailman tilanteesta, ja lopullinen strategia pohjautuu tähän arvioon.

Jäsenmaiden strategiat kulkevat nimillä yhteiskunnan tai kansallinen turvallisuusstrategia. EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia hieman poikkeaa nimeltään jäsenmaiden strategioista. Kaikissa kolmessa strategiassa puhutaan kuitenkin sekä alueen, oli se sitten maa tai EU-alue, sisäisistä että ulkoisista turvallisuutta horjuttavista asioista, näkökulmana asioiden vaikutus kuitenkin omaan alueeseen. Strategioiden painotukset omaan ja ulkoisiin alueisiin vaihtelevat, ja kerroin näistä painotuksista lisää analyysiluvuissa. Huomionarvoista on, että EU:n strategian edeltäjä, vuonna 2003 julkaistu strategia, oli nimetty EU:n turvallisuusstrategiaksi. Myös globaalistrategian tehneen osaston nimi 'Euroopan unionin yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka' viittaa siihen, että strategia käsittelee turvallisuutta. Toccin (2016) mukaan Mogherini halusi nimenomaan strategiaan nimeen sanan 'globaali' mieluummin kuin vain 'turvallisuus'. Mogherinille globaali-sanalla oli enemmän temaattinen kuin maantieteellinen merkitys. Dokumentista piti tulla strategia koko EU:n strategia ulko- ja turvallisuuspolitiikalle, koska Mogherini halusi tehdä strategian sekä ulko- että turvallisuuspolitiikan pestillään.

4.3. Metodi tutkimukselle

Käytän tässä tutkimuksessa aineiston analysoinnin metodina diskurssianalyysiä. Pohjaan diskurssianalyysin teorian pitkälti Michael Foucault'n diskurssiteoriaan ja diskurssien analyysiin sekä suomalaistutkijoiden Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen tulkintaan diskurssianalyysistä.

4.3.1. Lähtökohtana sosiaalisen konstruktivismin näkemys

Konstruktivistisen käsityksen mukaan puhettavat luovat jonkin ilmiön, tässä tutkimuksessa ilmastonmuutoksen, käsittämisen todellisuutta. Sosiaalisen konstruktivismin näkökulmasta kielen käyttöä tarkastellaan osana todellisuutta eikä siltana todellisuuteen. Konstruktivistisessa tutkimuksessa on tärkeää, että analysoitaessa otetaan tutkimuskohde eli kielenkäyttö tarkasteluun sellaisenaan, eikä sen takaa pyritä etsimään 'oikeaa' todellisuutta. Diskurssianalyttisessä tutkimusmetodissa tukeudutaan tähän konstruktivistiseen näkökulmaan. Onkin sanottu, että diskurssianalyysin 'teoreettinen koti' on konstruktivismin traditiossa. Diskurssianalyysi on sen

tutkimista, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 9–10; Jokinen 1999, 38–39.)

Sosiaalisella konstruktivismilla on kaksi suuntausta, joiden kautta on tarpeellista käsittää diskurssianalyysin käyttöä: ontologinen ja episteeminen konstruktivismi. Ontologisessa konstruktionismissa tutkimuskohdetta ei kokonaan palauteta kieleen, vaikka kieli on ensisijaisena tutkimuksen kohteena. Näkemyksen mukaan tekstien ja puheen ulkopuolella on ei-diskursiivisia maailmoja, jotka voivat olla esimerkiksi instituutioiden tai mielen maailmoja. Analyysissa selvitetään, miten niitä maailmoja rakennetaan diskursiivisesti erilaisissa käytännöissä. Lisäksi pohditaan ei-diskursiivisten maailmojen ja diskursiivisten käytäntöjen välistä vastaavuuttaan. Episteeminen konstruktionismi ei ota kantaa siihen, onko kielen ulkopuolella todellisuutta vai ei. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita ainoastaan siitä, miten 'kielen tuolla puolen olevaa maailmaa' rakennetaan diskursiivisesti. (Juhila 1999a, 162–163.)

On hyvä ottaa huomioon, että myös tutkija on konstruktivistinen ja rakentaa kielellä eräänlaista todellisuutta tutkimuksellaan. Tutkija on tutkimuksen tekemisen keskeinen kielellinen toimija. Tutkijan positiota voi paikantaa esimerkiksi haastattelupuheesta ja tutkimusraporttien sivuilta. Juhila (1999b) tuo esille, että tutkijan toiminta on luonteeltaan samanlaista kuin toiminta, jota hän tutkii: 1) tutkija kuuntelee ja keskustele aineiston kanssa, 2) tutkija keskustele muiden tutkijoiden kanssa vähintäänkin heidän kirjoitustensa kanssa ja 3) tutkija suuntaa puheensa ja kirjoituksensa jollekin yleisölle. (Juhila 1999b, 201.) Sosiaalisen konstruktivistin tutkija on siis itsessäänkin sosiaalinen konstruktio. Tutkija on sosiaalinen tuote, joka on sidottu metaforiin ja narratiiveihin, kiinni ajassa ja kulttuurissa. (Gergen 1994, 76–77.) Tutkija sekä kuvaa tutkimustulostensa kautta sosiaalista todellisuutta että luo sitä. Tutkijan kielenkäyttöä ei siis voi tarkastella vain faktojen raportoimisena, vaan siihen tulee suhtautua refleksiivisesti. (Jokinen 1999, 41.)

Konstruktivistisesta näkemyksestä on myös esitetty kritiikkiä. On esimerkiksi kyseenalaistettu, onko konstruktivismi todella jokin muista lähtökohdista eroava näkemys, kiistääkö konstruktivismi henkilökohtaisen kokemuksen todellisuudesta, onko konstruktivismi hylännyt huomion kiinnittämisen todelliseen maailmaan, onko konstruktivismi merkityksetöntä ja millä perusteella konstruktivisti väittävät, että ihmiset eroavat rakentamiltaan maailmankuvilta. (Gergen 1999, 64–92.)

On hyvä huomioda, että minäkin tutkijana olen tässä tutkimuksessa määrittelijä ja sosiaalisen todellisuuden rakentaja. Määrittelen tässä tutkimuksessa esimerkiksi sen, mikä kaikki aineistossa on ilmastonmuutokseen liittyvää puhetta tai kiinnostavaa puhetta ilmastonmuutoksen kannalta.

Ilmastonmuutoksestakin on käytetty erilaisia termejä, jotka jo määrittelevät muutosta eri tavoin, kuten kasvihuoneilmiö, ilmaston lämpeneminen, ilmastokatastrofi tai ilmastokriisi. Termit ovat diskursiivisesti rakennettuja, ja ne sisältävät erilaisia määrittelyjä. Puhuja valitsee, mitä yksikköön muotoiltua termiä käyttää kuvaillessaan asiakimppua, eli esimerkiksi monenlaisia muutoksia ilmakehän lämmetessä. Puhuja päättää, liittääkö ympäristössä tapahtuvia muutoksia ilmastonmuutokseen vai ei.

Konstruktivistinen näkemys tukeutuu siihen, että kielellä rakennetaan todellisuutta. Tässä tutkimuksessa analysoin ja esittelen yhtä puheen tuottamaan kuvaa ilmastonmuutosta, eli poliittisten dokumenttien rakentamaa todellisuutta. Jos tutkimuksen lähtökohta ei olisi, että puhe tuottaa todellisuutta, ei tälläkään tutkimuksella olisi juurikaan merkitystä. Tarkoitukseni ei ole antaa tutkimustuloksena yhtä totuutta. Poliittisten strategioiden tarkoitus on kuitenkin ohjata päätöksentekoa, joten niiden tuottamalla todellisuudella on merkitystä.

4.3.2. Puhetapojen tunnistaminen diskurssianalyysillä

Pohjaan käyttämäni diskurssianalyysin teorian Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen tulkintaan diskurssianalyysistä sekä Michael Foucault'n määritelmiin diskurssista ja diskurssien analyysistä. Diskurssianalyysi ei ole selvärajainen ja aina samalla tavalla käytetty metodi, vaan sillä on monia erilaisia suuntauksia ja painotuksia eri tieteenaloilla ja niiden sisällä. Diskurssianalyysin suuntauksia voi jaotella viiteen kategoriaan: 1) Foucault'laisesta poststrukturalismista vaikutteita saanut kriittinen diskurssianalyysi 2) eräiden tiedesosiologien kehittelyt 3) diskursiivisen psykologian suuntaus 4) van Dijkin edustama kognitiivinen diskurssianalyysi ja 5) kielitieteelliset diskurssianalyttiset kehittelyt (Suoninen 1999, 35).

Suomalaiset diskurssianalyysia tutkineet ja oppikirjoja kirjoittaneet Jokinen, Juhila ja Suoninen kohdistavat diskurssianalyttisen tarkastelunsa erityisesti sosiaalipsykologian, sosiologian ja sosiaalipolitiikan alueille ja pohjaavat käsitystä metodista näille tieteenaloille. Tutkijakolmikon mukaan suomalaistutkimukseen omaksutun diskurssianalyysin suuntauksen ideat on ammennettu suurimmaksi brittiläisestä traditiosta ja Michael Foucault -vaikutteisesta kriittisestä tutkimuksesta. Myös tutkijakolmikon tulkinta pohjaa näihin tutkimustraditioihin. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 10–11.)

Diskurssiteorian urauurtava tutkija Michael Foucault kuvailee teoksessaan Tiedon arkeologia (1969/2005) diskurssin määritelmää käyttäen esimerkkeinä lääketiedettä ja kielioppia. Foucault'n

mukaan yksikköön muotoillut termit, kuten lääketiede, ovat oikeastaan asiakimppuja, jotka pitävät sisällään monenlaisia asioita ja määrittelyjä. Foucault kutsuu näitä suuriksi totunnaisiksi lausumaperheiksi, joille on luotu määrittelevä yksikkömuotoinen termi. (Foucault 2005, 46–53.) Määrittelyssä yhdistetään ajallisesti ja paikallisesti etäällä olevat yksiköt yksilöiksi, teoiksi, käsitteiksi tai teorioiksi. Ikään kuin olisi jokin keskus, josta ne leviävät. Foucault käyttää tästä esimerkkinä evoluution käsitettä: sen avulla on mahdollista ryhmittää hajanainen tapahtumasarja yhden periaatteen ympärille. (Em., 34.)

Foucault’n mukaan diskursiivinen analyysi kuvaa lausumien välisiä suhteita. Tutkija ei myönnä tarjottua tai totuttua yksikköä päteväksi, vaan ottaa huomioon kaikenlaiset epäjatkuvuudet, katkokset, kynnykset ja rajat. Foucault tarkastelee diskursiivisesti määriteltyjä yksiköitä neljän oletuksen avulla, jotka ovat tapoja analysoida yksiköitä. Ensimmäinen oletus on, että muodoltaan erilaiset, ajallisesti hajanaiset lausumat muodostavat kokonaisuuden, jos ne viittaavat yhteen ja samaan kohteeseen. Esimerkiksi mielisairauden käsite on muodostunut siitä, miten sitä on kuvattu, selitetty, miten sen seurauksista on kerrottu, miten sen on kerrottu viittaavan erilaisiin vastaavuuksiin ja miten sitä on arvioitu. Foucault kysyy, syntyykö diskurssin ykseys kohteen pysyvyyden ja ainutkertaisuuden sijasta pikemminkin tilasta, jossa erilaiset kohteet profiloituvat ja muuttavat jatkuvasti muotoaan. Näin ollen kyse olisikin sääntökimpusta, joka mahdollistaa kohteiden ilmestymisen tiettyinä ajanjaksoina: kohteiden määrittelyä samankaltaisilla säännöillä tietynlaisissa yhteyksissä. (Foucault 2005, 46–53.)

Toinen oletus on, että lausumien välinen suhde määritellään lausumien muodon ja lausumien kytkeytymistapojen perusteella. Tietty tyyli voi olla merkittävä luonnehtija. Kolmas oletus on, että lausumaryhmiä määritellään sen perusteella, millainen pysyvä ja johdonmukainen käsitejärjestelmä niissä otetaan käyttöön. Esimerkiksi kieliopissa on nimettyjä lauseenjäseniä, kuten subjekti ja objekti. Neljännessä oletuksessa lausumia ryhmitellään ja niiden yhdistymistä kuvataan identtisuuden ja pysyvyyden kautta. Näitä oletuksia tarkastelemalla voi analysoida yksiköiden määrittelyä. (Foucault 2005, 46–53.)

Foucault’n (2005, 39–40) mukaan vakiintuneista diskursseista ei tarvitse luopua, mutta on irrottauduttava niiden näennäisestä ilmeisyydestä ja päästettävä esiin niiden asettamat ongelmat. Diskursiivisesti määritellyt asiakokonaisuudet asettavat kokonaisen kimpun kysymyksiä: mitä ne ovat, miten ne rajataan, mitä erilaisia lakeja ne voivat totella, miten ne voivat artikuloitua, millaisia osajoukkoja niissä voi olla ja mitä erityisiä ilmiöitä ne saavat ilmaantumaan diskurssin kentälle. On tunnustettava, etteivät yksiköt ole välttämättä sitä, mitä ensinäkemältä luultiin. Foucault’n mukaan on luovuttava kaikista teemoista, joiden tehtävänä on taata diskurssien ääretön jatkuvuus ja niiden

jatkuvasti uudistuva salainen läsnäolo. Tutkijan on osoitettava, että diskurssit eivät ole itsessään päteviä, että ne eivät ole syntyneet rakentamisesta, jonka säännöt pitää tuntea ja jonka perusteluja valvottava.

Foucault esittää, että diskurssin tapahtumien kuvausta analysoitaessa on aina kysyttävä: miksi ilmeni juuri tuo lausuma, eikä sen sijaan mikään muu? Kun tehdään diskursiivisen kentän analyysia, tarkoituksena on käsittää lausuma rajoittuneeksi ja ainutkertaiseksi tapahtumaksi, määritellä sen olemassaolon ehdot, vakiinnuttaa sen rajat mahdollisimman tarkasti, osoittaa sen vastaavuudet toisiin siihen mahdollisesti kytkeytyviin lausumiin ja näyttää, mitkä muut lausumien muodot se sulkee pois. (Foucault 2005, 41–42.)

Konstruktivistisen lähestymistavan pohjalta Jokinen, Juhila ja Suoninen määrittelevät diskurssianalyysin sellaiseksi kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 9–10). Diskurssianalyysissa kiinnostus on sen pohtimisessa, miten toimijat tekevät asioita ymmärrettäväksi kielenkäytöllään. Käytännössä tutkimusta tehtäessä teoille ja ilmiöille ei yritetä välittömästi nimetä syitä, vaan toimijoiden tavat kuvata ilmiöitä ja niiden syitä otetaan tutkimuskohteeksi sellaisenaan. Tämän kautta pyritään selittämään sosiaalisen todellisuuden rakentumista. (Suoninen 1999, 18.)

Diskurssianalyysi on aineistolähtöinen metodi. Suonisen (1999, 18) mukaan tutkimuksessa yleinen tapa lähteä liikkeelle on analysoida sitä, millä sanastoilla jotain kiinnostavaa aihetta kuvataan aineistossa. Analyysiä tehdessä tarkasteluun otetaan kuvauksia, joita kutsutaan selonteoiksi. Ne eivät ole todellisuuden kuvauksia, vaan selonteot ovat osallisena muotoilemassa sitä, miten maailma jatkossa ymmärretään, eli konstruktivistisen ajattelutavan mukaan millainen maailma on. Näin selonteot ja maailma kietoutuvat yhteen. Usein puhujat tukeutuvat yleisesti tunnistettuihin diskursseihin. Esimerkiksi, jos toimija perustelee käytöstään sanomalla ”noudatan Raamatun ohjeita”, toimija käyttää uskonnolliseen diskurssiin tukeutuvaa selontekoa. Näin diskurssit ovat sosiaalisten rakenteiden uudelleenrakentamista, toisintamista hieman uudenaikaisessa muodossa. (Suoninen 1999, 20, 23.) Aineistossa asiat saavat usein merkityksen erontekojen kautta, ja aineistoa analysoidessa eroja luodaan siis vertailemalla kohteita toisiinsa (Jokinen 1999, 38–40).

Kaiken kaikkiaan diskurssianalyysissa tarkastellaan siis selontekoja, toiminnan perusteluja, tapoja, narratiiveja, kulttuurisia käytäntöjä ja uusintamista. Diskursseilla maailma rakentuu, uusiutuu ja muuntuu, ja diskurssianalyysilla kielellä muodostettua maailmaa tehdään ymmärrettäväksi. (Vrt. Suoninen 1999, 34.)

Analyysiä voi tehdä erilaisilla painotuksilla. Jokinen ja Juhila esittelevät neljä erilaista painotusparia: 1) tilanteisuus–kulttuurinen jatkumo, 2) merkitykset–merkitysten tuottamisen tavat, 3) retorisuus–responsiivisuus ja 4) kriittisyys–analyttisyys. (Jokinen & Juhila 1999, 55.) Näiden painotusparien kautta pohdin omaa diskurssianalyttistä sovellusta seuraavasti.

Tässä tutkielmassa aiemmin esitelty (luku 3.1.) tutkimukseni teoreettinen lähtökohta, diskursiivinen institutionalismi, tarkastelee institutionaalista jatkuvuutta, ja institutionaalisten rakenteiden katsotaan vaikuttavan muutokseen tai muuttumattomuuteen. Sosiologisilla institutionaalisilla suuntauksilla on yhteinen näkemys siitä, että institutionaalisilla järjestelyillä ja sosiaalisilla prosesseilla on merkitystä. Teoriavalintani osalta voisi vaikuttaa luonnolliselta, että nojaan diskurssianalyysin ensimmäisessä painotuksessa kulttuuriseen jatkumoon. Kulttuurista painotusta käyttävissä tutkimuksissa tutkimuskysymys kuitenkin kontekstoidaan vahvasti johonkin kulttuurisen ilmiöön, ja tutkimuksen on tarkoitus osoittaa, että tarkastelun alla oleva ilmiö on osa laajempaa kulttuurista jatkumoa (Jokinen & Juhila 1999, 56.) Tilanteisuus-painotuksessa ajatuksena on, että tarkasteltava ilmiö raimitetaan tutkimuksen alussa vain löyhästi, koska ei haluta, että alun määritelmä vie itse analyysilta pohjan. Näin tehdään erityisesti sellaisten ilmiöiden tarkastelussa, joita ei ole vielä tutkittu kovinkaan paljon tai joilla ei ole yhteisesti hyväksyttyä määritelmää. Oma analyysini asettuu tilanteisuuden ja kulttuurisuuden painotuksen välille. Taustaoletukseni on, että EU:n globaalistrategia on vaikuttanut jäsenmaiden turvallisuusstrategioihin. Toisaalta, ilmastonmuutoksen käsittely politiikassa on verraten tutkimaton aihe ainakin Suomessa, joten en halua tutkimukseni alussa liian tiukasti määritellä, mitä ilmastopolitiikka tarkasteltavissa instituutioissa on. Tämän selvittäminen kun on yksi tutkimukseni tarkoitus.

Toisen painotuksen osalta, Jokisen ja Juhilan mukaan 'merkitystä' korostavassa diskurssianalyysissä kysymykset ovat usein mitä-muotoisia, ja kiinnostus on ennen kaikkea sisällöissä ja siinä, millaisia merkityksiä sisällöt tuottavat. 'Merkitysten tuottamisen tapoihin' painottuvassa analyysissä käytetään usein miten-kysymystä: miten eli millaisia kielellisiä keinoja käyttämällä ihmiset tuottavat merkityksiä kyseisestä ilmiöstä, (Jokinen & Juhila 1999, 66.) Myös tässä painotusparissa katson, että olen painotusten keskivaiheilla: pyrin vastaamaan sekä mitä- että miten-kysymyksiin. Tarkastelen, mitä ilmastonmuutoksesta puhutaan ja tätä kautta analysoin sitä, mikä ilmastonmuutos on ja mikä sen merkitys on poliittisessa puheessa. Toisaalta analysoin myös, miten ilmastonmuutoksesta puhutaan eli millaista ilmiötä siitä tuotetaan.

Kolmannessa painotusparissa lähempänä omaa diskurssianalyttistä tarkasteluani on melko selkeästi retorisuus enemmän kuin responsiivisuus. Jokisen ja Juhilan (1999, 77–78) mukaan retorisuuteen painottuvassa analyysissä keskitytään tapoihin, joilla tiettyjä merkityksiä tai

sosiaalisen todellisuuden merkityksiä ajetaan. Retorisessa tekstissä keskitytään vakuuttamaan yleisöä. Responsiivisuudessa keskitytään siihen, miten ihmiset rakentavat yhdessä merkityksiä ja aineistona on usein keskusteluja.

Diskurssianalyttisen lähtökohdan mukaisesti tutkimus nähdään yhtenä puheenvuorona puheenvuorojen ketjussa. Näin ollen diskurssianalyttinen tutkimus ei pyri antamaan kaikenkattavia selityksiä ja lopettamaan keskustelua vaan se pyrkii synnyttämään lisää. Analyysia tehtäessä on olennaista pohtia, minkälaiseen keskusteluun sillä haluaa osallistua, minkälaiselle yleisölle tehdä tutkimusta ja minkälaisen puheenvuoron antaa keskusteluun. Jokisen ja Juhilan (1999, 85–86) mukaan diskurssianalyttinen tutkimus asettuu neljännen painotusparin osalta kriittisyys-analyttisyys-janan päihin tai välille. Kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtana on usein oletus alistussuhteesta, jota tarkastellaan. Tutkimuksesta tulee näin myös poliittinen väline, jolla koitetaan saada näkyvyyttä alistetulle ryhmälle. Analyttinen tutkimus on puhtaammin aineistolähtöistä, ja tutkija on mahdollisimman avoin aineistolle ja sieltä löytyville asioille. Näen, että jokaisessa tutkimuksessa on kriittinen sävy. Pyrin omassa tutkimuksessani kuitenkin aineiston avoimeen analyysiin.

Diskurssianalyttisessä tarkastelussa merkitykset, kommunikatiivisuus ja kulttuurisuus kietoutuvat vahvasti yhteen. Metodissa ollaan kiinnostuneita nimenomaan kulttuurien merkityksistä ja yhteisen sosiaalisen todellisuuden rakentumisesta. Kulttuuriset merkitykset sidotaan ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Merkitykset rakentuvat, pysyvät yllä ja muuntuvat vain ihmisten keskinäisessä toiminnassa, kuten kommunikatiivisissa puheissa, keskusteluissa, kirjoituksissa ja muussa symbolisessa toiminnassa. (Jokinen & Juhila 1999, 54.)

Tulkitsen Foucault'n diskurssikuvauksen niin, että ilmastonmuutos on diskursiivisesti kuvattu yksikkö, asioiden nippu ja tapahtumajoukko. Ilmastonmuutos on itsessään diskurssi, eli tapa kuvata erilaisia maapallolla tapahtuvia monia muutoksia ja niputtaa ne yhdeksi ilmiöksi. Kun puhuja käyttää termiä ilmastonmuutos, hän määrittelee sitä esimerkiksi kertomalla sen syitä ja seurauksia, liittämällä siihen asioita tai rinnastamalla sen johonkin toiseen ilmiöön. Ilmastonmuutoksesta puhuttaessa termille annetaan kuvauksia eli selontekoja. Puhuja käyttää selontekoja, joissa tukeutuu niin ikään erilaisiin diskursseihin. Esimerkiksi puhuja voi sanoa, että ilmastonmuutos on uhka kansalaisille. Näin puhuja tukeutuu selonteossaan uhkadiskurssiin. Diskurssianalyysissa tarkastelun kohteiksi otetaan näitä erilaisia selontekoja. (Esim. Suoninen 1999, 25–27.)

4.4. Analyysin toteutus

Tässä tutkimuksessa teen kaksiosaisen analyysin. Analyysin ensimmäisessä osassa (luku 5) esittelen EU:n, Suomen ja Ruotsin turvallisuusstrategioille tehdyn aineistolähtöisen diskurssianalyysin.

Analyysin toisen osan (luku 6) olen tehnyt diskursiivisen institutionalismin teorian lähtökohdista.

Analyysin ensimmäinen osa vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: kuinka paljon ja millaisin diskurssein EU:n, Suomen ja Ruotsin strategioissa puhutaan ilmastonmuutoksesta. Aloitin analyysin tekemisen keräämällä aineistosta kohdat, joissa mainitaan sanat *ilmasto* tai *ilmastonmuutos*. Rajasin analysoitavan aineiston kohtiin, joissa puhutaan ilmakehään viittaavasta ilmastosta, eli en ottanut mukaan sanoja kuten ”asenneilmasto”.

Suomen strategiassa puhutaan hyvin vähän ilmastosta, mutta ympäristöasioista puhutaan runsaasti. Pohdin, otanko analyysiin mukaan muutoksia, joiden kerrotaan tapahtuvan ympäristössä, mutta niitä ei liitetä ilmastonmuutokseen. Toisaalta tämä pohdinta ja rajausta on diskurssianalyysin ydintä: mikä kaikki liitetään tapahtumajoukkoihin ja mitkä asiat liitetään toisiinsa. Kielenkäyttäjä tekee näitä valintoja jatkuvasti ja määrittelee asioita liittämällä tai jättämällä liittämättä niitä johonkin ilmiöön. Koska Suomen strategiassa ilmastopuhetta on vähän, mutta ympäristöstä puhutaan paljon, ääritin analysoida tässä tutkimuksessa Suomen osalta myös ympäristöä käsitteleviä kohtia niissä tapauksissa, joissa ne ovat nähdäkseni merkittäviä ilmastonmuutoksen kontekstissa tai ilmastonmuutospuheeseen verratessa.

Ilmastonmuutoksen tai ilmaston mainitsemisen lukumäärät kertovat jo merkittävästi siitä, kuinka paljon strategioissa puhutaan ilmastonmuutoksesta ja kuinka suurta näkyvyyttä se saa strategiassa. Siksi kerron jokaisen toimijan kohdalla, montako kertaa ilmasto tai ilmastonmuutos mainitaan. Samalla kerron kunkin toimijan strategiasta myös sen, montako kertaa sana *ympäristö* mainitaan luonnonympäristön merkityksessä. Laskin mukaan hallintoa ja tutkimusta kuvaavat sanat, kuten ”ympäristötutkimus” ja ”Ympäristökeskus”.

Kuten aiemmin tässä luvussa esittelin Foucault’a (2005, 39–40) mukaillen, diskursiivisesti määritellyt asiakokonaisuudet asettavat paljon kysymyksiä. Etsiessäni diskursseja aineistosta, kysyn aineistolta seuraavanlaisia analyttisiä kysymyksiä:

- Millainen ilmiö ilmastonmuutos on?
- Minkälaisia vaikutuksia sillä on, kenelle ja missä?
- Miten ilmastonmuutosta hillitään ja miten siihen sopeudutaan? Kuka näin tekee ja missä?

Tein jokaisen instituutin aineisto-osuudelle aineistolähtöisen diskurssianalyysin. Vertailin näistä kolmesta strategiasta löytyneitä diskursseja ja muodostin niiden perusteella neljä diskurssia, jotka esiintyvät kaikissa strategioissa. Nämä neljä diskurssia muodostuvat strategioissa erilaisista elementeistä, yhdistävät linjat rakennetaan eri tavalla eri konteksteissa ja diskurssit ovat toisissa strategioissa vaikuttavampia kuin toisissa.

Analyysin toisessa osassa vastaan toiseen tutkimuskysymykseeni, eli miten EU:n diskurssit ja ideat muotoutuvat jäsenmaissa. Seuraan analyysissä melko tarkasti diskursiivisen institutionalismin teoriaa. Teoriassa tarkastellaan instituution esittelemiä diskursseja ja ideoita muutosvoimana. Analyysin toisessa osassa otan siis tarkempaan analyysin diskurssianalyysillä tunnistettuja EU:n strategian diskursseja, ja paneudun diskursseissa esitettyihin ideoihin. Analysoin, miten instituution eli EU:n diskurssit ja ideat näyttäytyvät jäsenmaiden Ruotsin ja Suomen strategioissa, eli analysoin diskurssien muutosta instituutiosta jäsenmaihiin.

Kuten kerroin luvussa 3.2.1., diskursiivisessa institutionalismissa diskurssit määritellään kaksiulotteisiksi. Ensimmäinen ulottuvuus, eli ideoiden representaatio käsittää sen, mitä ideoita on esitetty. Diskurssin toinen ulottuvuus on ideoiden interaktiivinen prosessia, eli esimerkiksi kuka, kenelle ja miksi on esittänyt ideoita. (Schmidt 2008a, 2.) Käsitän diskurssit siis näistä kahdesta lähtökohdasta: mitä ideoita EU:n strategian diskursseissa esitetään ja kuka, kenelle ja miksi ne esitetään. Lisäksi teorian mukaan diskurssit esitetään kolmella tasolla, eli 1) poliittisina ratkaisuin, 2) poliittisina ohjelmin ja 3) hyväksytyinä maailmankatsomuksina tai filosofioina. Teorian mukaan diskurssit nähdään vielä kahdessa kategoriassa, joilla pyritään saamaan diskurssin hyväksyttävyyttä: 1) tiedollisiin käsityksiin vetoavina kognitiivisina ideoina ja 2) arvopohjaisiin käsityksiin vetoavina normatiivisina ideoina. (Schmidt 2008a, 3–4; Schmidt 2008b, 4.) Analyysissä sijoitan EU:n esittämät ideat teorian määrittelemille kolmelle tasolle ja kahteen kategoriaan.

EU:n ideoiden analyysin jälkeen tarkastelen, miten EU:n ideat ja diskurssit näkyvät ja muotoutuvat Ruotsin ja Suomen strategioissa, ja toisaalta mitä eroja strategioiden ideoiden ja diskurssien välillä on. Tarkastelun lähtökohtana on verrata EU:ta Ruotsiin ja Suomeen. Analyysissä vertailen paikoin kuitenkin myös Suomea ja Ruotsia keskenään, silloin kun se on olennaista EU-lähtöisen vertailun kannalta.

Lisäksi diskurssin viestintä, eli koordinatiivinen ja kommunikatiivinen ulottuvuus vaikuttavat onnistumiseen. Koordinatiivinen diskurssi on poliittisten toimijoiden välinen yhteisymmärryksen saavuttaminen, ja sillä pyritään politiikan muodostamiseen. Aineistoni koostuu poliittisesti valmistelluista dokumenteista, joten sisältö on juuri päättäjien puhetta. Strategioissa ei ole

varsinaista dialogia, mutta tulkitsem, että strategia on neuvottelujen tulos ja saavutettu yhteisymmärrys. Sen voi siis katsoa sisältävän vastauksia siihen, mistä on sovittu.

Kommunikatiivinen diskurssi tarkoittaa poliittisten toimijoiden ja yleisön välistä vuorovaikutusta politiikoista, ja sillä pyritään politiikan legitimointiin. Strategiat on tehty yhteistyössä erilaisten toimijoiden kanssa, joten ne on tuotettu vastavuoroisessa prosessissa. Strategiassa joku puhuu, se on suunnattu jollekulle, tietyllä alustalla ja jostakin syystä. Kommunikatiivista diskurssia voi tunnistaa kohdissa, joissa strategiassa pyritään perustelemaan yleisölle politiikkatoimien tarpeellisuutta ja hyväksyttävyyttä. Tulkitsem myös, että puheessa kommunikatiiviset ja koordinatiiviset elementit voivat limittyä toisiinsa.

Tutkielman lopussa (luku 7.2.) pohdin, miksi EU:n diskurssit ja ideat ovat tai eivät ole siirtyneet jäsenmaihin. Teorian kehittänyt Schmidt (2008b, 5) kutsuu diskurssien omaksumista diskurssien onnistumiseksi. EU:n tavoite on saada jäsenmaitaan toimimaan strategiansa mukaisesti, joten jäsenmaiden strategiat kertovat EU:n onnistumisesta. Schmidtin mukaan diskurssi on onnistunut, kun puhuja saa esitettyä asiansa oikealle yleisölle, oikeaan aikaan ja oikealla tavalla, ja viesti on vakuuttava sekä kognitiivisessa että normatiivisessa mielessä. Lisäksi diskurssien viestinnällä on vaikutusta. Tarkastelen, onko EU onnistunut kommunikoimaan ideoista ja diskursseista vakuuttavasti ja mikä on vaikuttanut siihen, että strategiat ovat pysyvät omanlaisinaan ja toisaalta muuttuneet samankaltaisiksi.

Tieteellinen tutkimus toivoo usein löytävänsä tapahtuman tai ilmiön syyn, mutta kaikki suhteet eivät välttämättä ole kausaalisia. Erityisesti sosiaalitieteessä kausaalisten suhteiden tunnistaminen on hankalaa, usein jopa mahdotonta. Sosiaalisille ilmiöille, tapahtumille, olosuhteille ja prosesseille voi harvoin tunnistaa yhtä selkeää syytä. (Esim. Black 2002; Oinonen & Alestalo 2006, 201.)

Thomas Black (2002, 10) kuvaa, että sosiaalitieteellisen tutkimuksen tarkoitus onkin olla väline syiden tunnistamiseen, ei yksiselitteisen syyn löytäminen ja aiheen tutkimuksen päätepiste. Hänen mukaansa sosiaalitieteellisellä tutkimuksella on mahdollista sekä ymmärtää olosuhteita että ennakoida tekojen seurauksia.

Diskursiivisen institutionalismin teoria antaa työkaluja diskurssien ja ideoiden viestimisen analysointiin ja sitä kautta niiden syiden tunnistamiseen, miksi EU:n ideat ja diskurssit siirtyvät tai eivät siirry jäsenmaihin. Pro gradu -tutkielman laajuudella on vaikea yksiselitteisesti osoittaa, *mistä* ideat ja diskurssit strategioihin alun perin tulevat ja *miksi* jäsenmaiden strategiat muistuttavat tai eivät muistuta EU:n strategiaa. Toisaalta yksiselitteisen vastauksen antaminen ei ole diskursiivisen analyysin tarkoituksaan. Pohdin tämän tutkimuksen lopussa, miten tutkimusta voisi vielä laajentaa ja jatkaa aiheen tarkastelua.

5. Diskurssianalyysi turvallisuusstrategioille

Tässä luvussa esittelen tutkimusaineistolle tehdyn diskurssianalyysin. Se vastaa ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, eli kuinka paljon ja millaisin diskurssein EU:n, Suomen ja Ruotsin strategioissa puhutaan ilmastomuutoksesta. Olen tehnyt analyysin siten, kun luvussa 4.4. esittelin. Kerron ensin yleisesti ilmastokysymyksen ilmenemisestä aineistossa. Sen jälkeen kerron omista alaluvuissaan aineistosta löytyneistä diskursseista.

5.1. Ilmastokysymys strategioissa

Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittisessa globaalistrategiassa (2016) mainitaan ilmastomuutos 11 kertaa ja ilmasto 13 kertaa, esimerkiksi yhteyksissä *ilmastotoimi*, *ilmastorahoitus* ja *ilmastotilanne*. Ilmasto mainitaan yhteensä siis 24 kertaa. *Ympäristö* puolestaan mainitaan 10 kertaa. Ruotsin Kansallisessa turvallisuusstrategiassa (2017) mainitaan ilmastomuutos (*climate change*) 11 kertaa ja ilmasto (*climate*) 10 kertaa, esimerkiksi yhteyksissä *ilmastosopimus* (*climate agreement*) ja *ilmastodiplomatia* (*climate diplomacy*). Ilmasto mainitaan yhteensä siis 21 kertaa. *Ympäristö* (*environment*) mainitaan 6 kertaa. Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa (2017) mainitaan *ilmastonmuutos* 5 kertaa ja *ilmasto* ei kertaakaan.

Mainintojen määrien perusteella ilmastosta ja ilmastomuutoksesta puhutaan suurin piirtein yhtä paljon EU:n ja Ruotsin strategioissa. Sen sijaan Suomen strategiassa puhutaan ilmastoasioista huomattavasti vähemmän. Tarkemmin tarkasteltuna Ruotsin strategiassa annetaan ilmastoasioille vielä hieman enemmän painoarvoa kuin EU:n strategiassa. EU:n strategiassa ilmastomuutos mainitaan useissa yhteyksissä, mutta käsittely on hieman pintapuolisempaa kuin Ruotsilla. Ruotsin strategiassa ilmastomuutokselle on nimetty oma alalukunsa ja sen käsittely on EU:ta perusteellisempaa.

Vaikka Suomen strategiassa puhutaan vähän ilmastosta, ympäristöstä puhutaan paljon. Strategian ensimmäisessä osassa ympäristö mainitaan 8 kertaa, esimerkiksi muodossa ”ympäristöuhkat” ja ”ympäristövahinko”. Näistä 8 kerrasta 2 kertaa ympäristö on jonkin hallinnollisen elimen kuvauksena, eli ”ympäristöhallinto” ja ”ympäristökeskukset”. Koko strategiassa ympäristö mainitaan jopa 66 kertaa. Ympäristö-sanan maininnoista 19 on hallinnon nimiä, joka johtuu suurelta osin siitä, että strategian toinen osa käsittelee hallinnonalojen vastuutehtäviä. Suomen strategiassa

ilmastonmuutoksesta puhutaan hyvin vähän, joten ilmastonmuutospuheesta ei nouse yhtä selkeästi diskursseja kuin EU:n ja Ruotsin strategioista. Koska Suomen strategiassa puhutaan vain vähän ilmastosta, nostan tähän analyysiin Suomen strategiasta muutamia kohtia, joissa puhutaan ympäristön muutoksista. Analysoin sellaista ympäristöpuhetta, joka on kiinnostavaa tämän tutkimuksen vertailuasetelmassa ja keskeisten käsitteiden, kuten ympäristöongelman ja ilmastoturvallisuuden muodostumisessa.

Olen luonut neljä diskurssia, jotka ovat ikään kuin kattodiskursseina aineistosta nousseille puhetavoille. Jokaisesta strategiasta on siis tunnistettavissa samoja diskursseja, mutta nämä diskurssit muodostuvat strategioissa erilaisista elementeistä ja ne ilmenevät erilaisilla painotuksilla. Aineistosta nousi neljä yhdistävää diskurssia: 1) epävakauden aiheuttaja, 2) varautuminen, 3) oman alueen ja kansalaisten eduksi toimiva ja 4) ilmastonmuutos meille–muille-eroa tekevä diskurssi.

Epävakauden diskurssi rakentuu strategioissa niin, että ilmastonmuutoksen kerrotaan olevan uhka, aiheuttavan erilaisia ongelmia tai uhkia ja olevan syynä esimerkiksi konflikteihin. Lisäksi ilmastonmuutos rinnastetaan perinteisiin yhteiskuntia horjuttaviin ilmiöihin, kuten epävakaaseen taloustilanteeseen ja terrorismiin. Toinen, eli varautumisen diskurssi, rakentuu strategioissa puheesta, jossa kerrotaan ilmastonmuutoksen vaatimista, ennakoivista toimista. Käsitän tässä tutkimuksessa varautumisen diskurssin yläkäsitteenä toiminnalle, jossa otetaan uhka tai ongelmat huomioon, niitä ehkäisten tai vaikutuksiin varautuen. Käsitän siis varautumisen sekä toimina, joilla pyritään pienentämään muutoksia, että toimina, joilla pyritään sopeuttamaan yhteiskuntaa ja väestöä muutoksiin. Usein näistä toimista käytetään ilmauksia ilmastonmuutoksen hillintä tai hidastaminen ja vaikutuksiin varautuminen tai sopeutuminen. Strategioissa diskurssi rakentuu painottuen eri tavoin hillintään ja sopeutumiseen.

Kolmannessa diskurssissa puhutaan oman edun saannista ilmastotoimien yhteydessä. Tämä diskurssi rakentuu selonteoista, joissa kerrotaan toimien olevan oman instituution tai maan oman edun mukaisia tai toimista hyödytään esimerkiksi saavuttamalla johtoasema tai uskottavuutta. Neljännessä diskurssissa tehdään eroa *meidän* ja *muiden* kohtaamiin ilmastonmuutoksen vaikutuksiin ja ilmastonmuutokseen liittyviin toimiin. Puhuja siis kertoo selkeästi, vaikuttaako ilmastonmuutos omalle alueelle vai sen ulkopuolille, ja tehdäänkö ilmastoon liittyviä toimia meillä vai muualla. Tätä diskurssia esitellessä kerron sekä me- että muut-näkökulman esiintymisestä strategioissa.

Kuten aiemminkin tässä tutkimuksessa, myös analyysissä viitataan strategioihin niiden nimillä enkä tekijöillä. EU:n strategian virallinen nimi on ”Jaettu näkemys, yhteinen toiminta: vahvempi

Eurooppa – Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia”, mutta selkeyden vuoksi käytän strategiasta nimeä Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia. Ruotsin ja Suomen strategiat kulkevat kuitenkin virallisesti nimillä Kansallinen turvallisuusstrategia ja Yhteiskunnan turvallisuusstrategia, joten olen selvyiden vuoksi lisännyt niiden eteen maan nimen, eli Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia ja Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. Diskursseista kertoessa esittelen lainauksia aineistosta analyysin tueksi. Suomen ja EU:n strategiat ovat suomeksi ja Ruotsin strategiasta käytän englanninkielistä versiota. Olen suomentanut Ruotsin strategian suorat lainaukset analyysiosiossa. Olen tummentanut aineistosta kohdat, jotka ovat kunkin diskurssin rakentumisen kannalta merkittäviä.

5.2. Epävakauden aiheuttajan diskurssi

EU:n strategiassa ilmastonmuutoksesta puhuttaessa yleisin puhetapa on luoda ilmastonmuutoksesta kuvaa häiriöiden aiheuttajana, eli strategiassa ilmenee eniten epävakauden aiheuttajan diskurssi. Myös Ruotsin strategiassa nousee eniten esille epävakauden aiheuttajan diskurssi. Suomen ilmastonmuutospuheen voi tulkita kaksi kertaa epävakauden aiheuttaja -diskurssiin. Epävakauden aiheuttajan diskurssi näkyy Suomen strategiassa diskursseista toiseksi eniten suhteessa muihin diskursseihin.

EU:n ja Ruotsin strategioissa epävakautta kuvaavat diskurssit rakentuvat hyvin samalla tavalla. EU:n strategiassa ilmastonmuutoksen vaikutuksilla luodaan erontekoa rauhanomaiseen ja vakaaseen yhteiskuntajärjestykseen ja ilmastonmuutoksesta tuotetaan kuvaa järjestyksen horjuttajana. Diskurssia rakennetaan nimittämällä ilmastonmuutosta kaksi kertaa uhaksi. Lähes samanlainen virke toistuu strategiassa kaksi kertaa, alun tiivistelmässä ja sen jälkeen varsinaisessa strategiatekstissä. Kohdissa on poikkeavaa myös se, että uhkan kerrotaan olevan ”tänään”, eli tällä hetkellä eikä vasta tulevaisuudessa. ”Tänään”-ilmaus vahvistaa kuvaa akuutista uhasta.

Unionimme on vuosikymmenten saatossa suonut kansalaisille mahdollisuuden nauttia ennennäkemättömästä turvallisuudesta, demokratiasta ja vauraudesta. Aiomme tulevina vuosina rakentaa näiden saavutusten pohjalle. Terrorismi, hybridiuhat, **ilmastonmuutos**, talouden epävakaas ja energiahuollon epävarmuus **uhkaavat kuitenkin tänään kansalaisiamme ja aluettamme**. (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 14.)

Myös Ruotsin strategiassa ilmastonmuutoksesta rakennetaan epävakauden aiheuttajaa kuvaamalla sitä uhkana. Seuraavat lainaukset ovat esimerkkinä siitä, että tekstikohdissa vaihtelee, kuvataanko ilmastonmuutos itsessään uhkana vai kuvataanko sen aiheuttavan uhkia.

[...] globalisaatio näkyy myös altistumisena maailmanlaajuisten muutosten suorille ja epäsuorille vaikutuksille. Tämä voi sisältää **uhkia liittyen ilmastoon**, ympäristöön ja resurssien vähentymiseen, tai aseellisiin konflikteihin, väkivaltaisiin ääriilikkeisiin, terrorismiin, terveysuhkiin, hallitsemattomaan maahanmuuttoon, **ilmastonmuutokseen**, kyberuhkiin, talouskriiseihin ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen. (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 10.)

Se [ilmastonmuutos] **uhkaa** jo nyt joidenkin **valtioiden ja väestöjen olemassaoloa** (em., 25).

EU:n strategiassa ilmastonmuutos kuvataan usein häiriötekijänä, mutta vain kahdessa kohdassa kerrotaan, mikä ilmastonmuutoksessa on uhkaavaa tai miten se aiheuttaa epävakautta. Verrattuna siihen, kuinka usein ilmastonmuutos mainitaan, kerrotaan konkreettisia ilmastonmuutoksen vaikutuksia melko vähän. Tulkitsen, että ilmastonmuutoksen vaikutuksista kertomalla tuetaan uhkakuvausta, eli ikään kuin perustellaan, miksi ilmastonmuutos on uhka. Seuraavissa lainauksissa kerrotaan esimerkiksi vaikutuksista veteen ja ravintoon, sairauksiin ja pakolaisuuteen. Lisäksi huomionarvoista on, että sivun 22 lainauksessa ilmastonmuutokseen liitetään jälleen uhkakuvaus, vaikka ilmastonmuutosta ei varsinaisesti kuvata uhaksi.

Ilmastonmuutos ja ympäristön pilaantuminen pahentavat konfliktinuhkia, koska ne vaikuttavat **aavikoitumiseen, maaperän huonontumiseen sekä veden ja ruoan niukkuuteen** (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 20).

Sen vuoksi lisäämme huomattavasti toimiamme, jotka liittyvät ennalta ehkäisyyn ja konfliktien taustalla olevien syiden seurantaan. Näitä syitä ovat [...] **luonnonvarojen kuormitus ja ilmastonmuutos**, joka moninkertaistaa **uhkia** lisäämällä **veden ja ruoan puutetta, pandemioita ja maansisäistä pakolaisuutta**. (Em., 22.)

Ruotsin strategiassa ilmastonmuutokseen liitetään hyvin monenlaisia vaikutuksia ja uhkia yhteiskunnan rauhalle ja järjestykselle. Strategiassa puhtaan myös ”tuhoavan ilmastonmuutoksen vastustamisesta” (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 25). Strategiassa ilmastonmuutos kuvataan vakavana ilmiönä kertomalla sen olevan suuri ja pitkäaikainen haaste. Käyttämällä sanaa ”haaste” viestitään kuitenkin, että ongelmaan pystytään myös vastaamaan ja siihen voidaan vaikuttaa. Lisäksi suoraan kerrotaan, että ilmastonmuutos vaikuttaa turvallisuuteen, eli se tunnistetaan turvattomuuden aiheuttajana ja turvallisuuskysymyksenä.

Ilmastonmuutos on yksi suurimmista pitkäaikaisista haasteista ihmiskunnalle. Sillä on suoria ja nopeasti kasvavia **vaikutuksia turvallisuudelle**. (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 16.)

Ilmastonmuutos vaikuttaa turvallisuuteen Ruotsissa suorasti ja epäsuorasti. Kansainväliset vaikutukset tulevat olemaan yhtä merkittäviä kuin suorat vaikutukset maahamme. (em., 25.)

Ilmastonmuutoksella kerrotaan olevan monenlaisia vaikutuksia yhteiskunnan eri osa-alueisiin, niin Ruotsissa ja kuin sen ulkopuolellakin. Strategiassa ilmastonmuutoksen vaikutuksesta tapahtuvista luonnonolojen muutoksista kerrotaan paljon, ja niiden arvioidaan vaikuttavan ruotsalaisten elinolosuhteisiin.

Merenpinnan nousu ja voimakkaat myrskyt uhkaavat elämää, omaisuutta ja infrastruktuuria rannikkoalueilla **kaikkialla maailmassa.** Tämän päivän ruotsalainen yhteiskunta on kehittynyt ja sopeutunut tietynlaiseen ilmastoon. **Muutoksella ilmastossa on vaikutuksia moneen merkittävään toimintoon yhteiskunnassa.** (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 25.)

EU:n strategiassa korostetaan ilmastonmuutoksen vakavuutta erilaisilla selonteoilla. Useassa kohdassa ilmastonmuutos luetellaan häiriöiden aiheuttajana samassa virkkeessä epävakaan talous- ja hallitustilanteen sekä terrorismin kanssa, jolloin nämä ilmiöt esitetään ikään kuin tasavertaisina ongelmina. Ilmastonmuutoksen vakavuuden kuvauksen voi tulkita myös siitä, millä ilmastotoimia perustellaan ja minkälaisia keinoja esitetään: toimintaa perustellaan rauhan ja turvallisuuden vuoksi, jopa puolustuskeinoin. Ilmastonmuutos siis turvallistetaan. Näin ollen myös EU:n strategiassa ilmastonmuutos selkeästi tunnistetaan turvallisuuteen vaikuttavana tekijänä ja näin ollen myös turvallisuuskysymyksenä.

Terrorismi, hybridiuhat, talouden epävakaus, ilmastonmuutos ja energiahuollon epävarmuus **uhkaavat** kuitenkin tänään kansalaisiamme ja aluettamme. Riittävä tavoitetaso ja strateginen autonomia on tärkeää, jotta Eurooppa kykenee **edistämään rauhaa ja takaamaan turvallisuuden rajojensa sisä- ja ulkopuolella. Vahvistamme sen vuoksi toimiamme puolustuksen,** kyberturvallisuuden, terrorismin torjunnan, energian ja strategisen viestinnän alalla. (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 7.)

EU:n strategiassa ilmastonmuutoksen tunnistetaan aiheuttavan ongelmia jo valmiiksi epävakaille alueille. Tällaisiksi alueiksi kuvataan esimerkiksi Afrikka ja Aasia sekä EU:n itäinen ja eteläinen naapurusto. Ilmastonmuutos kuvataan ikään kuin alueiden uutena riskitekijänä, joka täytyy ottaa huomioon. Lisäksi ilmastonmuutoksesta rakennetaan ainutlaatuista ilmiötä kertomalla, että sillä on omanlaisiaan ongelmia.

Taloukasvu ei vielä riitä vastaamaan väestönkasvuun osissa **Afrikkaa, ja Aasian suunnalla** turvallisuusjännitteet ovat kasvussa samalla kun **ilmastonmuutos tuo omat ongelmansa** (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 10).

Myös Ruotsin strategiassa ilmastonmuutos rinnastetaan perinteisiin yhteiskuntia horjuttaviin ilmiöihin kuten talouskriisiin ja terrorismiin. Ruotsin strategiassa muualla maailmassa tapahtuva ilmastonmuutos kuvataan suurten sosiaalisten muutosten, kuten köyhyyden ja sotien, mahdollisena aiheuttajana. Ilmastonmuutoksen arvioidaan myös uhkaavan ruuan ja veden saantia. Lisäksi strategiassa toistuu useaan kertaan sana ”haavoittuvuus”, jota käytetään kuvatessa Ruotsin ulkopuolisia alueita, joihin ilmastonmuutoksen vaikutukset kohdistuvat. Strategiassa siis tunnistetaan, että ilmastonmuutoksen vaikutukset kohdistuvat erityisesti maapallon heikompiosaisille alueille. Seuraavan lainauksen ”pakottaa ihmiset pakenemaan” -kohdan voi tulkita viittaavan pakolaisuuteen. Pelkän ilmastonmuutoksen ei sanota aiheuttavan pakolaisuutta, mutta ilmastonmuutos kerrotaan yhdeksi tekijäksi.

Ilmastonmuutos voi kasvattaa sodan, konfliktin ja köyhyyden riskiä. Se voi pahentaa **veden ja ruuan puutetta jo valmiiksi haavoittuvilla alueilla.** Resurssien vähyden ja väestönkasvun yhdistelmä horjuttaa yhteiskuntia ja synnyttää tai pahentaa konflikteja. Tämä usein **pakottaa ihmiset pakenemaan.** (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 25.)

Suomen strategiassa ilmastonmuutosta ei kuvata yhtä vakavana ja turvallisuutta horjuttavana ilmiönä kuin EU:n ja Ruotsin strategioissa. Ilmastonmuutosta ei kuvata suoraan uhkana, mutta strategiassa on kohtia, joista voi tulkita ilmastonmuutoksen olevan epävakauden aiheuttaja yhteiskunnissa. Ilmastonmuutos mainitaan kerran uhkia ja sopeutumista käsittelevän alaluvun alla, mutta ilmastonmuutosta ei luokitella uhaksi, vaan ilmastonmuutokseen varautuminen kerrotaan ikään kuin ehkäisykeinoksi globaaleille uhkille.

Globaaleja uhkia, kuten hallitsemattomia muuttoliikkeitä, pandemioita, terrorismia ja kansainvälistä rikollisuutta **voi ehkäistä monin keinoin. Keskeisiä keinoja ovat** kestävä kehitys, ihmisoikeuksien ja demokratian edistäminen, **ilmastonmuutoksen hidastaminen ja sen vaikutuksiin varautuminen** [...]. (Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 17.)

Kohta osoittaa, että Suomen strategiassa käsitetään, että ilmastonmuutoksen hidastamisella ja sen vaikutuksiin varautumisella voi ehkäistä globaaleja uhkia. Näin ajateltuna strategia viestittää, että ilmastonmuutos on laaja-alainen ja monella tavalla vaikuttava ilmiö. Ilmastonmuutoksen konkreettisia vaikutuksia nimetään strategiassa kuitenkin vain kerran. Strategian toisessa osassa kerrotaan seuraavasti:

Tulvariskien hallinnalla ja patoturvallisuuden valvonnalla **varaudutaan** äkillisiin tilanteisiin, onnettomuuksiin ja **hitaasti eteneviin ilmiöihin, kuten ilmastonmuutokseen** (Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 75).

Lainauksessa ilmastonmuutoksen kerrotaan siis olevan ”hitaasti etenevä ilmiö”, joka vaikuttaa tulviin. Virkkeessä tehdään kuitenkin selkeä eronteko: on äkillisiä tilanteita ja onnettomuuksia, ja on hitaasti etenevä ilmiö nimeltä ilmastonmuutos. Kuten olen aiemmin maininnut, Suomen strategiassa puhutaan paljon ympäristöstä. Läpi strategian ilmastonmuutokseen liitetään vain varsin pehmeitä sanavalintoja. Ympäristön muutoksia käsitellään strategiassa kuitenkin vahvasti epävakauden aiheuttajana ja muutoksiin liitetään sanoja kuten *uhka* ja *merkittävät vahingot*, kuten seuraavasta lainauksesta näkyy. Sivun 19 lainauksessa ympäristövahinkojen kerrotaan vaikuttavat turvallisuuteen.

Kansallisella tasolla **ympäristöuhkat** voivat aiheuttaa **merkittäviä** omaisuus- ja **ympäristövahinkoja** sekä huonontaa taloudellisen toiminnan edellytyksiä (Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 70).

Sisäisen **turvallisuuden** ylläpitämisellä ennaltaehkäistään ja torjutaan **Suomeen ja sen väestöön kohdistuvia** rikoksia, onnettomuuksia ja **ympäristövahinkoja** tai muita vastaavia häiriöitä ja uhkia sekä hallitaan niiden seuraukset. Tiivis yhteistyö muiden kansallisten ja kansainvälisten viranomaisten, Euroopan unionin ja muiden toimijoiden välillä kaikilla hallinnon tasoilla tukee tätä työtä. (Em., 19.)

Sekä ympäristö- että ilmastonmuutoksen vaikutusten kerrotaan kohdistuvan lähinnä tavaraan ja talouteen. Sivun 19 lainauksessa ympäristövahinkojen kerrotaan kohdistuvan myös väestöön. Ilmaston- tai ympäristömuutoksilla ei kuitenkaan kerrota olevan varsinaisia sosiaalisia vaikutuksia, kuten EU:n ja Ruotsin strategiassa nimettyjä köyhyyttä ja konflikteja.

Suomen strategiassa ympäristömuutokset tunnistetaan selkeänä turvallisuuskysymyksenä, mutta ilmastonmuutosta ei yhdistetä yhtä selkeästi turvallisuuteen. Kun kyseessä on kuitenkin ”turvallisuusstrategia”, ja siinä ilmastonmuutoksesta puhutaan, voi ilmastonmuutoksen tulkita tunnistettavaksi turvallisuuskysymyksenä. Turvallisuuden ja ilmaston linkitys ei ole kuitenkaan yhtä voimakasta kuin EU:n ja Ruotsin strategioissa.

5.3. Varautumisen diskurssi

Ruotsin strategiassa ilmastonmuutoksen varautumista kuvataan lähes yhtä paljon kuin ilmastonmuutosta epävakauden aiheuttajana. Suomen strategiassa ilmastonmuutoksesta puhutaan eniten varautumisen diskurssissa. Varautumisen diskurssi näkyy EU:n strategiassa diskursseista

vasta kolmanneksi eniten. Strategioita yhdistää se, että kaikissa tunnistetaan ilmastonmuutos hillittävänä ja sopeuduttavana ilmiönä.

Ruotsin strategiassa puhutaan sekä muutosten hillitsemisestä että niihin sopeutumisesta. Muutoksen hillintä ilmenee käyttämällä sanoja kuten ”ennaltaehkäisy”, ”vastustaminen” ja ”hillintä”.

Käyttämällä sanaa ”vastustaminen”, strategiassa luodaan kuva päämäärätietoisesta ja aktiivisesta toiminnasta. Sana on huomattavasti voimakkaampi kuin esimerkiksi ”hillitseminen”.

Laajempien turvatoimien täytyy nyt myös käsittää suojele epidemioita ja tartuntatauteja vastaan, terrorismin ja järjestäytyneen rikollisuuden vastustaminen, turvallisen liikkumisen ja luotettavan ruuansaannin varmistaminen, suojele energiansaanti katkoksia vastana, **tuhoavan ilmastonmuutoksen vastustaminen** [...]. (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 25.)

Ennaltaehkäisevästä työstä puhutaan kansallisena ja kansainvälisenä työnä. Strategiassa Ruotsi nimeää pääkumppaneikseen YK:n ja EU:n. Kansainvälisenä yhteistyönä nostetaan esille esimerkiksi Pariisin ilmastopimus. Yhteistyön yhteydessä kerrotaan myös Ruotsin kansallisista tavoitteista. Strategiassa kuvataan Ruotsin tekemää ilmastonmuutoksen hillintää kunnianhimoisena toimintana. Ruotsi haluaa olla johtavassa asemassa tekemässä ilmastonmuutokseen liittyviä toimia.

Vuoden 2015 **Pariisin ilmastopimus** oli tärkeä askel **ilmastonmuutoksen hillinnän aloittamisessa**. **Ruotsin pitäisi jatkaa johtavana maana fossiilisten polttoaineiden käytön vähentämisessä ja johtaa vahvaa ilmastodiplomatiaa**, joka rakentaa tehokkaita liittoutumia. (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 16.)

Ruotsi vahvistaa **johtorooliaan** kansainvälisessä yhteistyössä **ilmastonmuutoksen aisoissa pitämisessä** ja edistää kestävää kehitystä perustuen Agenda 2030:aan [YK:n kestävä kehityksen tavoitteet]. Tämä rooli on vahvistettu kansallisella politiikalla **vähentää päästöjä ja saavuttaa tavoite Ruotsista yhtenä maailman ensimmäisenä fossiilivapaana hyvinvointikansana** [welfare nation]. (em., 25.)

Ruotsin strategiassa korostetaan ilmastotoimien tärkeyttä kertomalla ilmastonmuutoksen ainutlaatuisuudesta ja jopa erityisasemasta politiikan teon kentällä, kuten seuraavassa lainauksessa.

Ilman kansainvälisen yhteisön päättäväistä toimintaa nämä muutokset uhkaavat ihmiskunnan selviytymistä pitkällä aikavälillä. **Millään muulla [ilmastonmuutoksen] alueella tarve ennaltaehkäisylle ei ole yhtä suuri tai enemmän itsestään selvä.** (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 25.)

Varautumisen tarpeellisuutta perustellaan myös sillä, että työllä voidaan ehkäistä suuria muutoksia, kuten ”katastrofeja”. Riskejä yritetään vähentää ja samalla varaudutaan vaikutuksiin. Katastrofi-

sanavalinnalla korostetaan muutosten vakavuutta eli myös toiminnan tarpeellisuutta. Keinoksi esitetään työtä kehitysavun ja humanitaarisen avun aloilla.

Vahvistamalla yhteistyötä kehitysavun ja humanitaarisen avun aloilla voisi **vähentää luonnonkatastrofien riskejä ja vaikutuksia**. Sään ääri-ilmiöiden ja luonnonkatastrofien seurauksena humanitaarista apua pitäisi käyttää niin tehokkaasti kuin mahdollista ja olla **ennakoitavaa**. (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 25.)

Lisäksi Ruotsin strategiassa käsitetään sopeutumisen tarve erityisesti haavoittuvilla alueilla. Strategiassa käytetään myös sopeutumiseen ja haavoittuvuuteen vahvasti liittyvää ”selviytymiskyky”-termiä (Smit ja Wandel 2006; ks. luku 2.2.1.). Ruotsin strategiassa korostetaan yhteiskunnan sopeutumista muutoksiin. Sopeutumiskeinoksi kotimaassa esitetään kestävän ja vahvan yhteiskunnan rakentamista, joka huomioi ilmaston muuttumisen, kuten seuraavassa lainauksessa ilmenee.

Ruotsin fokus yhteiskunnan **sopeutumisessa ilmaston muuttumiseen on kehittää pitkäaikainen kestävä ja vahva yhteiskunta**, joka aktiivisesti huomioi ilmastonmuutoksen **vähentämällä haavoittuvuuksia ja käyttämällä vaikutusvaltaa**. Kansallista strategiaa pitää kehittää vahvistamaan **ilmastonmuutokseen sopeutumisen toimia** ja kansallista koordinaatiota tälle työlle pitkälle aikavälille. (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 25.)

EU:n strategiassa kerrotaan useista hillintä-, sopeutumis- tai vaikutuksiin varautumistoimista, joita tehdään ilmastonmuutokseen liittyen. Keinoista uupuu kuitenkin usein konkretia, ja toiminnan muodoista ja tavoitteista jää hatara kuva. Sanat kuten ”ilmastotoimet” tai työ ”ilmaston alalla” mainitaan usein, mutta tekstissä ei varsinaisesti kerrota, mitä nämä toimet tarkoittavat tai mihin niillä pyritään. Usein kohdat ovat hyvin tulkinnanvaraisia: jää epäselväksi, viitataanko toiminnalla ilmastonmuutoksen hillintään, sopeutumiseen vai johonkin muuhun. Koska suurin osa ilmastonmuutokseen liittyvän työn kuvauksesta on abstraktia, hillintä- vai sopeutumisnäkökulma ei nouse toistaan enemmän esille strategiassa.

EU:n strategiassa ilmasto tai ilmastonmuutos esitetään useasti energian yhteydessä. Ilmaston ja energian liittäminen toisiinsa on loogista, koska fossiilisten polttoaineiden käyttöä pidetään ilmaston lämpenemisen pääsyynä ja vähäpäästöisempien energiamuotojen käyttöönottoa pidetään ilmastonmuutoksen hillinnässä merkittävänä (IPCC 2014; ks. lisää luku 2.1.). Strategiassa puhutaan hillinnän yhteydessä uusituvista energiamuodoista, mutta syytä näiden käytön lisäämiseen ei kerrota. Seuraavasta lainauksesta voi tulkita, että pyrkimys uusien energiamuotojen käyttöön on

keino ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi, mutta tätä ei suoraan kerrota. Samassa lainauksessa on esillä myös strategian kohta, jossa mainitaan kerran suoraan sanat ”hillintä” ja ”sopeutuminen”.

Tässä yhteydessä kannustamme energiamarkkinoiden vapauttamista, uusiutuvien energialähteiden kehittämistä, parempaa sääntelyä ja teknologian siirtoa sekä **ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja siihen sopeutumista** (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 20).

Toisaalta EU:n strategiassa ilmastonmuutos esitetään haasteena, johon vastaamista varten yhteiskunnan pitää olla rauhanomainen ja järjestäytynyt. Konfliktien ratkaisu sekä kehityksen ja ihmisoikeuksien edistäminen ovat siis keinoja, joilla varaudutaan ilmastonmuutoksen haasteisiin. Konfliktiton ja edistynyt yhteiskunta on siis valmiimpi vastaamaan ilmastonmuutoksen haasteisiin kuin rauhaton ja edistymätön yhteiskunta.

Välimeren alue, Lähi-itä ja osat Saharan eteläpuolisesta Afrikasta kärsivät myllerryksestä, jonka tulokset todennäköisesti selviävät vasta vuosikymmenien kuluttua. **Konfliktien ratkaiseminen ja kehityksen ja ihmisoikeuksien edistäminen etelässä on keskeisen tärkeää, jotta voidaan vastata terrorismin uhkaan ja väestörakenteen, muuttoliikkeen ja ilmastonmuutoksen haasteisiin** sekä tarttua yhteisen vaurauden mahdollisuuteen. (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 26.)

Muutaman kerran EU:n strategiassa kerrotaan suoraan konkreettisia keinoja: niitä on ilmastorahoituksen lisääminen, Pariisin sopimuksen toimeenpano ja muutamin eri tavoin energia-alan kehittäminen. Näissäkään kohdissa ei kuitenkaan kerrota, esimerkiksi mihin ilmastorahoitus kohdistetaan tai mihin rahoituksen lisäämiselle pyritään.

Se [EU] aikoo **lisätä ilmastorahoitusta**, edistää ilmastotoimien valtavirtaistamista monenvälisillä foorumeilla, **nostaa tavoitetasoa Pariisin sopimuksessa tarkistamisessa** (sen mukaisesti kuin sopimuksessa määrätään) ja työskennellä **puhtaan energian kustannusten alentamiseksi**. (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 31.)

Puhuttaessa EU:n itäisestä ja eteläisestä naapurustosta ja niiden laajentumisesta unionin jäseniksi, perustellaan yhteistyön tarvetta kansalaisten hyvinvoinnin parantamisella, eli nojataan hyvinvoinnin selontekoon. Keinojen voi tulkita liittyvän jotenkin ilmastonmuutokseen varautumiseen, mutta toimet jäävät hyvin epäselviksi.

Samalla näille maille annettavasta EU:n tuesta ja niiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä on saatava konkreettista hyötyä välittömästi, ja näistä asioista on tiedotettava tehokkaasti. Tämä merkitsee **yhteistyötä** [...], energian ja **ilmaston** sekä ihmisten välisen kanssakäymisen **aloilla** sekä sitä,

että EU:n apu räätälöidään osin uudelleen **kansalaisten hyvinvoinnin parantamiseksi** näkyvällä tavalla. (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 18.)

Myös seuraava kohta toimii hyvänä esimerkkinä siitä, että tehtävän työn määrittely jää epäselväksi. Perusteluksi kerrotaan ”elintarviketurvan parantaminen”, mutta keinona ”yhteistyö ilmaston alalla” ei määrittele työtä mitenkään.

Me luomme vahvempia yhteyksiä kauppaa-, kehitys- ja turvallisuuspolitiikkojemme välille Afrikassa, ja **sisällytämme kehitystoimet työhön**, jota tehdään muuttoliikkeen, terveyden, koulutuksen, energian ja **ilmaston** sekä tieteen ja teknologian **aloilla, erityisesti elintarviketurvan parantamiseksi**. (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 27.)

Suomen strategiassa puhutaan ilmastonmuutoksen hillinnästä ja muutoksiin sopeutumisesta suurin piirtein yhtä paljon. Ilmastonmuutospuheen vähyys kuitenkin näkyy tämänkin diskurssin esiintyvyydessä. Strategian toisessa osassa, hallinnonalojen tehtäviä nimettäessä, on alaluku ”Ympäristön muutosten havainnointi ja seuranta sekä muutoksiin sopeutuminen ja niistä aiheutuvien uhkien torjunta”, ja ilmastonmuutos mainitaan alaluvussa kerran. Tämä on ainoa kohta, jossa strategiassa kerrotaan suoraan, että Suomi toimii ilmastonmuutoksen hidastamiseksi: ”Suomen osallistumista kansainväliseen yhteistyöhön ilmastonmuutoksen hidastamiseksi jatketaan” (Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 70). Kaikille strategioille on yhteistä se, että kansainvälisen yhteistyön tarpeellisuus tuodaan esille.

Muualla strategiassa puhutaan ilmastonmuutoksen hillinnästä ja sopeutumisesta, mutta ei varsinaisesti kerrota, osallistuuko Suomi siihen tai mikä Suomen rooli on, koska konkreettisia toimia ei kerrota. Esimerkiksi ”Kansainvälinen ja EU-toiminta” -alaotsikon alla kerrotaan ensin, että ”Suomi edistää humanitaaristen arvojen sekä kansainvälisten sopimusten ja velvoitteiden noudattamista”. Sen jälkeen kerrotaan seuraavasti:

Globaaleja uhkia, kuten hallitsemattomia muuttoliikkeitä, pandemioita, terrorismia ja kansainvälistä rikollisuutta voi ehkäistä monin keinoin. **Keskeisiä keinoja ovat** kestävä kehitys, ihmisoikeuksien ja demokratian edistäminen, **ilmastonmuutoksen hidastaminen ja sen vaikutuksiin varautuminen** [...]. (Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 17.)

Ilmastonmuutoksen hillintää ja sopeutumisen keinoja kerrotaan tutkittavan, ja näin ollen ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen voi tulkita tunnustettavan tutkimisen ja mahdollisesti myös kehitettävän arvoiseksi aihealueeksi. Konkreettisempia toimia ei kuitenkaan kerrota tässäkään kohdassa.

Suomen ympäristökeskus ja Luonnonvarakeskus seuraavat ja arvioivat ympäristön tilaa ja kuormitusta, tutkivat ympäristössä tapahtuvia muutoksia ja niiden syitä sekä kehittävät keinoja **haitallisten ympäristömuutosten ehkäisemiseksi. Keskukset tuottavat tietoa ilmastomuutoksen hillinnästä ja ilmastomuutokseen sopeutumisesta** yhteistyössä Ilmatieteenlaitoksen kanssa. (Em., 70.)

Kuten kerroin jo epävakauden diskurssia esitellessä, Suomen strategiasta syntyy usein kuva, että ympäristössä tapahtuvat muutokset ja ilmastomuutos ovat erillisiä asioita. Ympäristöhaitat kuvataan uhkaavammiksi kuin ilmastomuutoksen vaikutukset. Ympäristö- ja ilmasto-ongelmien erottelu näkyy myös niihin liittyvissä toiminnoissa. Edellisessä lainauksessa ilmenee, että ympäristössä tapahtuvia ”haitallisia” muutoksia ”ehkäistään”, mutta ilmastomuutoksesta vain tuotetaan tietoa.

Lisäksi Suomen strategiassa käsitellään ympäristössä tapahtuvien muutoksien ja niiden varautumisen toimia, mutta muutoksia ei liitetä ilmastomuutokseen.

Sisäisen turvallisuuden ylläpitämisellä **ennaltaehkäistään ja torjutaan** Suomeen ja sen väestöön kohdistuvia rikoksia, onnettomuuksia ja **ympäristövahinkoja** tai muita vastaavia häiriöitä ja uhkia sekä hallitaan niiden seuraukset (Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 19).

EU ja Ruotsi mainitsevat Pariisin ilmastopöytäkirjan täytäntöönpanon, mutta ilmastopöytäkirjasta ei puhuta Suomen strategiassa. Suomen strategiassa puhutaan ”ympäristöpöytäkirjasta”, ei ilmastopöytäkirjasta.

Ylläpidetään valmiutta havaita, seurata ja ennakoida **ympäristön muutoksia sekä yhteiskunnan valmiutta sopeutua niihin ja torjua niistä aiheutuvia uhkia**. Tähän liittyy laajasti Suomen osallistuminen kansainvälisten **ympäristöpöytäkirjojen** tekemiseen ja toimeenpanoon. (Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 70.)

5.4. Omaksi eduksi toimimisen diskurssi

Oman edun esilletuonti näkyy erityisesti EU:n strategiassa: se nousee esille diskursseista toiseksi eniten. Puolestaan Ruotsin strategiassa oman edun tavoittelusta puhutaan hyvin vähän, ja tämä diskurssi näkyy Ruotsin strategiassa neljästä diskurssista vähiten. Suomen strategiasta on tunnistettavissa oman edun esilletuontia, mutta tätä diskurssia käytetään vähiten suhteessa muihin diskursseihin.

EU:n strategiassa oman edun diskurssi korostaa EU:n hyötymistä tehtävistä ilmastotoimista. Ilmastomuutokseen liittyvää toimintaa perustellaan siis sillä, että se on EU:n etu, ja näin nojataan

EU:n saamia hyötyjä korostaviin selontekoihin. Kun kyse on tietyn alueen eli EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittisesta strategiasta, on luonnollista, että EU:n turvallisuutta korostetaan. EU:n edun diskurssi on kuitenkin kiinnostava, koska EU:n edusta puhutaan hyvin suoraan ja etenkin muualla tehtävien ilmastotoimien kautta. Esimerkiksi Venäjän kanssa tehtävää yhteistyötä pohditaan EU:n etujen näkökulmasta.

Sen vuoksi kehotamme Venäjää keskustelemaan erimielisyyksistä ja tekemään yhteistyötä, jos ja kun **meidän etumme ovat päällekkäisiä**. Niiden ulkopoliittisten kysymysten lisäksi, joiden osalta parhaillaan toimimme yhteistyössä, valikoiva sitoutuminen voitaisiin toteuttaa asioissa, jotka ovat myös **Euroopan etujen mukaisia, kuten ilmasto**, arktinen alue, merellinen turvallisuus, koulutus, tutkimus ja rajatylittävä yhteistyö. (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 25–26.)

Suorimmat kuvaukset EU:n etujen vuoksi tehtävistä ilmastotoimista liittyvät Afrikkaan ja Aasiaan. Ensin kerrotaan, että Afrikkaan investoidaan EU-alueen turvallisuuden ja vaurauden vuoksi:

[...] **me investoimme Afrikan rauhaan ja kehitykseen investointina omaan turvallisuuteemme ja vaurauteemme** [...] sisällytämme kehitystoimet työhön, jota tehdään muuttoliikkeen, terveyden, koulutuksen, energian ja **ilmaston** sekä tieteen ja teknologian aloilla, erityisesti elintarviketurvan parantamiseksi. (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 27–28.)

Tämän jälkeen esitetään yhteys Aasian rauhan ja EU-alueen vaurauden välillä. Kohdassa EU:n kerrotaan syventävän kauppaa- ja investointisuhteita Kiinaan, yhtenä keinona ilmastotoimet.

Euroopan vaurauden ja Aasian turvallisuuden välillä on suora yhteys [...] **rauha ja vakaus Aasiassa ovat vaurautemme perusedellytyksiä** [...] **EU aikoo myös syventää kauppaa- ja investointisuhteitaan Kiinaan pyrkimällä aikaansaamaan** tasapuoliset toimintaedellytykset, asianmukaisen teollis- ja tekijänoikeuksien suojan, laajemman yhteistyön korkean teknologian alalla sekä **vuoropuhelun** talousuudistuksesta, ihmisoikeuksista ja **ilmastotoimista**. (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 29.)

EU:n viesti siis on, että se aikoo saada parempia kauppaa- ja investointisuhteita paremmalla vuoropuhelulla ilmastotoimista. Tekstikohdan voi tulkita monella tavalla, sillä kauppaa- ja investointisuhteiden syventäminen voi tarkoittaa monia asioita. Viesti vaikuttaa joka tapauksessa ristiriitaiselta: tuotannon kasvun on aiheuttanut ilmastonmuutoksen. Tekstissä ei kuitenkaan suoraan kerrota, että EU tavoittelisi suurempaa kauppaa tai tuotantoa Kiinan kanssa. Tekstikohta voi tarkoittaa myös ilmaston huomioon ottamista investoinneissa ja kaupassa, ja yhteisiä sopimuksia ilmastoon ja kauppaan liittyen. Tekstiosio kuitenkin alkoi käsittelemällä Aasian

turvallisuuden ja EU:n vaurauden yhteyttä, joten siinä kontekstissa kaupan ja investointien syventämisen voi tulkita suoraan vaurauden lisäämisen tarkoitukseksi. Se puolestaan usein tarkoittaa talouskasvua eli tuotannon kasvua, joka tutkimusten mukaan tarkoittaa ympäristöhaittojen lisääntymistä (IPCC 2014, 46; ks. luku 2.1.).

EU esittäytyy strategiassa edelläkävijänä, ja tulkitsem, että edelläkävijyys on EU:lle myös eduksi. Strategiassa kerrotaan pyrkimyksestä olla etunenässä ilmastonmuutokseen liittyvissä varautumistoimissa. Lisäksi EU:n edun diskurssi nousee esille puhuttaessa uskottavuuden tärkeydestä ulkosuhteissa. Uskottavuutta kerrotaan rakennettavan esimerkiksi oman alueen ulkopuolella tehtävällä ilmastonmuutokseen liittyvällä työllä. Seuraavissa lainauksissa näkyy edelläkävijyyden ja uskottavuuden korostaminen.

EU:n on näytettävä esimerkkiä panemalla täytäntöön sitoumuksensa kestäväan kehitykseen ja **ilmastonmuutokseen**. Se aikoo lisätä ilmastorahoitusta, edistää ilmastotoimien valtavirtaistamista monenvälisillä foorumeilla, [...] (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 31.)

EU:n uskottavuus perustuu yhtenäisyyteemme, moniin saavutuksiimme, kestäväan vetovoimaamme, politiikkojemme tehokkuuteen ja johdonmukaisuuteen sekä arvojemme noudattamiseen. **Vahvempi unioni** edellyttää panostamista **ulkoisen politiikan kaikkiin ulottuvuuksiin** tutkimuksesta ja **ilmastosta** infrastruktuuriin ja liikkuvuuteen, kaupasta ja pakotteista diplomatiaan ja kehittämiseen. (Em., 34.)

Strategiassa kerrotaan EU:n useista yhteistyöpyrkimyksistä ilmastotoimissa, kuten aiemmin esitelty Kiina-esimerkki. Tulkitsem, että yhteistyöpyrkimyksillä tavoitellaan EU:n hyötymistä yhteistyösuhteesta. Toisaalta EU kuitenkin ottaa laajasti huomioon muut alueet ja niiden ongelmat. Tulkitsem, että ilmastotyön tekemisen taustalla on oman edun lisäksi solidaarisuus muita alueita kohtaan.

Ruotsin ja Suomen oman edun diskurssi ei rakennu samalla tavalla kuin diskurssi EU:n strategiassa. Ruotsin strategiassa ilmastotyöstä puhuessa ei puhuta suoraan Ruotsin edusta tai hyödystä. Ruotsin edusta puhumiseksi tulkitsem kuitenkin kohdat, joissa kerrotaan Ruotsin kansallisista toimista ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi tai valmistetaan nimenomaan Ruotsia sopeutumaan ilmaston muuttumiseen. Lisäksi voi nähdä, että Ruotsin aseman korostaminen ilmastonmuutokseen liittyvissä toimissa on Ruotsin edun ajamista ”johtajana”. Ruotsin strategiassa esitetään selkeitä tavoitteita ilmastotoimien johtomaana, kuten seuraavassa lainauksessa.

Ruotsin pitäisi jatkaa johtavana maana fossiilisten polttoaineiden käytön vähentämisessä ja **johtaa** vahvaa ilmastodiplomatiaa, joka rakentaa tehokkaita liittoutumia (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 16).

Ruotsin strategiassa ilmastonmuutos käsitetään olevan ”kasvava uhka globaalille turvallisuudelle” (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 25). Tätä kuvausta seuraa ilmastonmuutoksen vaikutusten käsittäminen seuraavan lainauksen mukaisesti. Tämä selonteko kertoo siitä, että Ruotsin ulkopuolella tehtävän työn oletetaan hyödyttävän myös Ruotsia, koska muualla maailmassa tapahtuvat muutokset vaikuttavat epäsuorasti myös Ruotsiin. Muualla tehtävän ilmastotyön voi siis tulkita olevan myös Ruotsin etu.

Ilmastonmuutos vaikuttaa turvallisuuteen **Ruotsissa suorasti ja epäsuorasti**. Kansainväliset vaikutukset tulevat olemaan **yhtä merkittäviä kuin suorat vaikutukset maahamme**. (Ruotsin kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 25.)

Oman edun diskurssi näkyy Suomen strategiassa lähinnä puhuttaessa työstä, jota tehdään Suomen turvallisuuden eteen varautumalla ilmastonmuutoksen vaikutuksiin. Kuten kerroin, tulvat on ainoa ilmastonmuutoksen konkreettinen vaikutus, joka strategiassa mainitaan, joten siihen varautumisen voi katsoa Suomen eduksi toimimiseksi. Muuten tähän diskurssiin voi laskea edellisessä osiossa käsitellyt ympäristöuhkiin varautumiset.

Strategian kahdessa kohdassa kansainvälinen työ ja ilmastonmuutos liitetään yhteen. Alaotsikon alla ”Kansainvälinen ja EU-toiminta” kerrotaan, että

Globaaleja uhkia, kuten hallitsemattomia muuttoliikkeitä, pandemioita, terrorismia ja kansainvälistä rikollisuutta voi ehkäistä monin keinoin. **Keskeisiä keinoja ovat** kestävä kehityksen, ihmisoikeuksien ja demokratian edistäminen, **ilmastonmuutoksen hidastaminen ja sen vaikutuksiin varautuminen** [...]. (Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 17.)

Lisäksi strategian toisessa osassa kerrotaan, että ”Suomen osallistumista kansainväliseen yhteistyöhön ilmastonmuutoksen hidastamiseksi jatketaan” (Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 70). Suomen saamaa etua tai hyötyä ei kuitenkaan tuoda esille yhteistyöstä puhuttaessa.

Suomen strategiassa ei käsitellä ilmastonmuutoksen vaikutuksia Suomen ulkopuolisille alueille. Voi siis tulkita, että kokonaisuudessaan Suomen strategiassa ilmastonmuutoksesta puhutaan vain omasta ja oman edun näkökulmasta. Tiukasti tulkittuna siis sitä mikä ei kosketa omaa aluetta, ei oteta huomioon.

5.5. Me–muut-eroa tekevä diskurssi

EU:n strategiassa me–muut-eroa tekevä diskurssi näkyy melko vahvasti, mutta silti vähemmän kuin epävakauden ja oman edun diskurssit. Meidän ja muiden välille eroa tekevä diskurssi nousee esille suurin piirtein yhtä paljon kuin varautumisen diskurssi. Ruotsin ja Suomen strategioissa meidän ja muiden välille tehtävä eronteko nousee esille melko vähän: Ruotsilla diskursseista kolmanneksi näkyvimmin ja Suomella diskurssi näkyy suurin piirtein saman verran kuin oman edun diskurssi.

Kuten jo aiemmista lainauksista on saattanut huomata, EU:n strategiassa korostuu usein eronteko meidän ja muiden välille. Kuten epävakauden aiheuttajan diskurssia esitellessä kerroin, strategiassa kerrotaan kaksi kertaa, että ”ilmastonmuutos [...] uhkaavat kuitenkin tänään kansalaisiamme ja aluettamme” (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 7, 14). Nämä ovat ainoat kerrat, kun ilmastonmuutoksen vaikutusten kerrotaan kohdistuvan EU-alueelle.

Aineistossa kerrotaan, mitä toimia EU tekee, mutta hyvin harvoin toimia kerrotaan tehtävän varsinaisesti omalla alueella. Pariisin ilmastopöytäkirjasta puhuttaessa voidaan katsoa, että strategiassa puhutaan myös EU-alueella tehtävistä toimista, koska sopimus sitoo myös Euroopan maita (esim. Rhodes 2016; ks. luku 2.1.). Lisäksi muutamista kohdista voi tulkita, että ilmastotoimia tehdään EU-alueella ja ilmastonmuutoksella on vaikutuksia EU-alueellekin. Jos ilmastotyön kerrotaan olevan EU:n edun mukaista, voi olettaa, että ilmastonmuutos vaikuttaa myös EU-alueella ja EU hyötyy siitä, että ilmastonmuutoksen eteen toimitaan. Näin voi tulkita kohdista, joissa kerrotaan Yhdysvaltojen ja Kanadan kanssa tehtävästä yhteistyöstä sekä Venäjä-yhteistyötä käsittelevässä kohdassa. Seuraava lainaus kertoo Venäjä-yhteistyöstä.

Niiden ulkopoliittisten kysymysten lisäksi, joiden osalta parhaillaan **toimimme yhteistyössä**, valikoiva sitoutuminen voitaisiin toteuttaa asioissa, jotka ovat myös **Euroopan etujen mukaisia, kuten ilmasto**, arktinen alue, merellinen turvallisuus, koulutus, tutkimus ja rajatylittävä yhteistyö. (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 26.)

Lisäksi samankaltainen kuvaus on kohdassa, jossa kerrotaan, että kolmella EU:n jäsenmaalla ja kahdella Euroopan talousalueen jäsenellä on arktisen alueen valtioita, ”joten on EU:n strategisen edun mukaista pitää jännitteet arktisilla alueilla vähäisinä” (em., 30). Samalla kerrotaan EU:n aikovan lisätä työtä ilmastotoimien ja ympäristötutkimuksen aloilla.

Muuten ilmastonmuutoksen kerrotaan vaikuttavan EU-alueen ulkopuolella. Ilmastonmuutokseen liittyviä varautumistoimia kerrotaan tehtävän ulkopuolisilla alueilla, EU:n toimesta tai EU:n ja muiden toimijoiden yhteistyössä.

EU on saavuttanut hyviä tuloksia ennalta ehkäisevässä toiminnassa rauhanrakentamisen ja diplomatian keinoin. **Sen vuoksi lisäämme huomattavasti toimiamme, jotka liittyvät ennalta ehkäisyyn ja konfliktien taustalla olevien syiden seurantaan. Näitä syitä ovat [...]** luonnonvarojen kuormitus ja **ilmastonmuutos**, joka moninkertaistaa uhkia lisäämällä **veden ja ruoan puutetta, pandemioita ja maansisäistä pakolaisuutta**. (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 22.)

EU-alueen ulkopuolella ilmastonmuutoksen kerrotaan vaikuttavan konkreettisesti, esimerkiksi ruuan puutteeseen ja pakolaisuuden lisääntymiseen, kuten ilmenee edellisestä lainauksesta. Pakolaisuuden lisääntymisestä puhutaan kuitenkin vain maansisäisenä, eli ongelman nähdään vaikuttavan vain *siellä*. Myös ilmastonmuutoksen haasteisiin kerrotaan vastattavan lähinnä EU-alueen ulkopuolella. Strategiassa mainitaan Välimeren alue, johon kuuluu myös Etelä-Euroopan maita, mutta maita ei nimetä tai niiden ei kerrota olevan EU-aluetta, vaan Välimeren alue rinnastetaan Afrikan alueisiin. Asioiden kerrotaan tapahtuvan *etelässä*, eli jossain muualla.

Välimeren alue, Lähi-itä ja osat Saharan eteläpuolisesta Afrikasta kärsivät myllerryksestä, jonka tulokset todennäköisesti selviävät vasta vuosikymmenien kuluttua. Konfliktien ratkaiseminen ja kehityksen ja ihmisoikeuksien edistäminen **etelässä** on keskeisen tärkeää, **jotta voidaan vastata** terrorismin uhkaan ja väestörakenteen, muuttoliikkeen ja **ilmastonmuutoksen haasteisiin** sekä tarttua yhteisen vaurauden mahdollisuuteen. (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 26.)

Strategiassa myös kerrotaan, että EU kannustaa muita alueita ilmastonmuutoksen sopeutumiseen ja hillintään. Alaotsikon alla ”Selviytyminen lähialueillamme” kerrotaan, että ympäristön muutoksensietokykyä edistetään ja ilmastonmuutokseen sopeudutaan. Energiakäänteen kerrotaan olevan suuri haaste EU:n ulkopuolella, ja EU kannustaa sen ulkopuolisia alueita siirtymään uusiin energiamuotoihin.

Lisäksi EU pyrkii edistämään energia-alan ja **ympäristön muutoksensietokykyä**. Energiakäänne on yksi suurimmista **haasteista lähialueillamme**, mutta sitä on hallittava asianmukaisesti, jotta vältetään sosiaalisten jännitteiden ruokkimista. [...] energia- ja ympäristöalan uudistuspolitiikoilla voidaan **avustaa kumppanimaita uusiin energiamuotoihin siirtymisessä ja ilmastotoimissa**. Tässä yhteydessä **kannustamme** energiamarkkinoiden vapauttamista, uusiutuvien energialähteiden kehittämistä, parempaa sääntelyä ja teknologian siirtoa sekä **ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja siihen sopeutumista**. (Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia 2016, 20.)

Ruotsin strategiassa puhutaan paljon siitä, mitä vaikutuksia ilmastonmuutoksella arvioidaan olevan Ruotsille, eli *meille*, ja millaisia toimia Ruotsissa pitäisi tehdä. Kuten aiempia diskursseja esitellessä

kerroin, Ruotsin strategiassa ilmastonmuutoksen käsitetään vaikuttavan Ruotsissa suorasti ja epäsuorasti, eli niin sanottujen heijastevaikutusten kautta, ja kansainväliset vaikutukset käsitetään merkittävinä.

Ilmastonmuutos vaikuttaa turvallisuuteen Ruotsissa suorasti ja epäsuorasti. Kansainväliset vaikutukset tulevat olemaan yhtä merkittäviä kuin suorat vaikutukset maahamme. (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 25.)

Strategiassa luonnonolojen muuttumisen kerrotaan vaikuttavan hyvin monenlaisiin asioihin, kuten kerroin epävarmuuden aiheuttajan diskurssia kuvatessa. Esimerkiksi merenpinnan nousun ja voimakkaiden myrskyjen kerrotaan ”uhkaavan elämää, omaisuutta ja infrastruktuuria rannikkoalueilla koko maailmassa” (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 25), eli myös Ruotsissa. Vaikutuksia arvioidaan olevan omalla alueella myös elinkeinoihin, kuten maatalouteen ja kalastukseen.

Ilmastonmuutoksen arvioidaan voivan vaikuttaa myös energiansaantiin, joka nähdään erittäin tärkeänä asiana ruotsalaisen yhteiskunnan toimivuudelle. Seuraavassa lainauksessa modernista yhteiskunnasta puhutaan nimenomaan Ruotsin kontekstissa.

Moderni yhteiskunta on vahvasti riippuvainen hyvin toimivasta energiansaannista. Häiriöistä ja katkoksista sähkön, polttoaineen ja lämmityksen saannissa voi seurata vakavia seurauksia sekä ihmisten elämälle että terveydelle ja yhteiskunnan toiminnalle. Energiansaanti voi häiriintyä monista syistä, lyhyt- tai pitkäaikaisesti – sääolosuhteista, onnettomuuksista, teknisistä vioista, markkinoiden tilan muutoksista, poliittisista päätöksistä, **ilmastonmuutoksesta** tai suorista hyökkäyksistä. (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 22.)

Strategiassa esitetään myös konkreettisia keinoja ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi nimenomaan Ruotsissa. Strategiassa käsitetään yhteiskunnan tarve vakaudelle, jotta voidaan kohdata ilmastonmuutoksen haasteet. Ruotsin strategiassa oman alueen korostaminen näkyy toimista puhuttaessa esimerkiksi näin:

Ruotsin fokus yhteiskunnan sopeutumisessa ilmaston muuttumiseen on kehittää pitkäaikainen kestävä ja vahva yhteiskunta, joka aktiivisesti huomioi ilmastonmuutoksen vähentämällä haavoittuvuuksia ja käyttää vaikutusvaltaa. Kansallista strategiaa pitää kehittää vahvistamaan ilmastonmuutokseen sopeutumisen toimia ja kansallista koordinaatiota tälle työlle pitkälle aikavälille. (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 25.)

Ilmastonmuutos meille näyttäytyy myös Ruotsin korostamisena ilmastotoimien johtomaana. Tulkitsen johtajuuden korostamisen sekä Ruotsin omaa etua ajavaan diskurssiin että me-muut-eroa

tekevään diskurssiin, koska näen johtajuuden omana etuna, mutta myös erontekona muihin. Seuraavassa esimerkissä tavoitteista puhutaan kansainvälisen kontekstissa, mutta korostus on Ruotsin johtoroolin havittelussa.

Ruotsi vahvistaa johtorooliaan kansainvälisessä yhteistyössä ilmastonmuutoksen aisoissa pitämisessä ja edistää kestävä kehitystä perustuen Agenda 2030:aan. Tämä rooli on vahvistettu **kansallisella politiikalla vähentää päästöjä ja saavuttaa tavoite Ruotsista yhtenä maailman ensimmäisenä fossiilivapaana hyvinvointikansana** (engl. welfare nation). (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 25.)

Ilmastonmuutos *muille* näkyy Ruotsin strategiassa kuvauksissa muualla maailmassa tapahtuvista ilmastonmuutoksen vaikutuksista. Kuten epävakauden aiheuttajan diskurssista kertoessa toin esille, vaikutuksiksi kerrotaan esimerkiksi ”sään ääri-ilmiöt” ja ”luonnonkatastrofit” (Ruotsin Kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 25). Ilmastonmuutoksen kerrotaan voivan ”kasvattaa sodan, konfliktin ja köyhyyden riskiä” sekä ”pahentaa veden ja ruuan puutetta” ja lopulta ”pakottaa ihmiset pakenemaan” (em., 25).

Ruotsin ulkopuolella tapahtuva ilmastonmuutos näkyy myös puhuttaessa kansainvälisestä työstä ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Useimmiten Ruotsi kuvataan osana kansainvälistä yhteistyötä, esimerkiksi edellisessä johtajuutta käsittelevässä lainauksessa. Strategiassa puhutaan kansainvälisestä päätöksenteosta kuitenkin myös muiden näkökulmasta.

Viime aikoina **nämä instituutiot** [YK ja sen ympärille muodostuneet instituutiot] **ovat kyenneet** tekemään tärkeitä päätöksiä kehitysrahoituksesta, Agenda 2030 Kestävän kehityksen tavoitteista ja **maailmanlaajuisesta ilmastopöytäkirjasta**. (Ruotsin kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 10.)

Verratessa Suomen strategiaa EU:n ja myös Ruotsin strategiaan, huomionarvoista on, että Suomen strategia keskittyy pitkälti sen omaan yhteiskuntaan, eikä strategiassa kerrota kovinkaan paljon, mitä muualla maailmassa tapahtuu tai miten se vaikuttaa Suomeen. Puhe on siis enimmäkseen meille-diskurssissa. Ruotsin ja EU:n strategioissa on globaalimpi ote. Suomen strategiassa kyllä sanotaan, että ”Suomi on osa verkottunutta maailmaa ja kansainvälinen toiminta ulottuu jokaiselle yhteiskunnan osa-alueelle” (Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 17), mutta se ei näy strategiassa ainakaan ilmasto- ja ympäristöpuheessa.

Seuraavassa lainauksessa Suomen kerrotaan osallistuvan kansainväliseen työhön keinona ”ylläpitää valmiutta havaita, seurata ja ennakoida muutoksia”. Sen jälkeen kerrotaan kansallisella tasolla

aiheutuvista vahingoista, mutta samassa alaluvussa ei puhuta globaaleista vaikutuksista. Kohdassa siis puhutaan muutoksista lähinnä meille-näkökulmasta.

Ylläpidetään valmiutta havaita, seurata ja ennakoida ympäristön muutoksia sekä yhteiskunnan valmiutta sopeutua niihin ja torjua niistä aiheutuvia uhkia. Tähän liittyy **laajasti Suomen osallistuminen kansainvälisten ympäristösopimusten tekemiseen ja toimeenpanoon**.

Kansallisella tasolla ympäristöuhkat voivat aiheuttaa merkittäviä omaisuus- ja ympäristövahinkoja sekä huonontaa taloudellisen toiminnan edellytyksiä. (Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 70.)

Meille-diskurssi ilmenee konkreettisesti aiemmin esittelemässäni kohdassa, jossa ilmastonmuutoksen kerrotaan vaikuttavan Suomessa tulviin (em., 75). Meille-diskurssia voi nähdä myös puhuttaessa ilmastonmuutoksen hillinnän ja sopeutumisen tutkimisesta, koska tutkijatahot ovat vain suomalaisia, mutta varsinaisesti tekstissä ei kerrota, missä tutkittavia hillintä- ja sopeutumistoimia lopulta tehdään.

Suomen ympäristökeskus ja Luonnonvarakeskus seuraavat ja arvioivat ympäristön tilaa ja kuormitusta, tutkivat ympäristössä tapahtuvia muutoksia ja niiden syitä sekä kehittävät keinoja haitallisten ympäristömuutosten ehkäisemiseksi. **Keskukset tuottavat tietoa ilmastonmuutoksen hillinnästä ja ilmastonmuutokseen sopeutumisesta** yhteistyössä **Ilmatieteenlaitoksen** kanssa. (Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 70.)

”Kansainvälinen ja EU-toiminta” -luvussa käsitellään lähinnä Suomen tekemää yhteistyötä ulkomailla. Alla olevassa lainauksessa ilmastonmuutos mainitaan Suomen ulkopuolista aluetta käsittelevässä kontekstissa, eli muille-diskurssissa.

Globaaleja uhkia, kuten hallitsemattomia muuttoliikkeitä, pandemioita, terrorismia ja kansainvälistä rikollisuutta voi ehkäistä monin keinoin. **Keskeisiä keinoja ovat** kestävä kehityksen, ihmisoikeuksien ja demokratian edistäminen, **ilmastonmuutoksen hidastaminen ja sen vaikutuksiin varautuminen** [...]. (Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 17.)

Selkeä meille–muille-eronteko näkyy Suomen strategiassa vähän, ensinnäkin siksi, että ilmastonmuutospuhetta on niukasti. Ilmastonmuutoksen vaikutusten kohdistumisesta Suomeen tai ylipäättään muuallekaan puhutaan vähän. Ilmastonmuutos mainitaan useimmiten ikään kuin yleisenä ilmiönä, johon liitetään vähän syitä ja seurauksia, aikaa ja paikkaa.

6. EU:n ideoiden ja diskurssien muotoutuminen jäsenmaissa

Tässä luvussa esittelen analyysini toisen osan, joka vastaa toiseen tutkimuskysymykseen, eli miten EU:n diskurssit ja ideat muotoutuvat jäsenmaissa. Vastaan tähän kysymykseen diskursiivisen institutionalismin teorian lähtökohdasta. Olen esitellyt teoreettiset lähtökohdat luvussa 3. Analyysi on toteutettu niin, kuin kerroin luvussa 4.4. Analysoin siis diskurssianalyysin avulla löytyneiden diskurssien sisältämiä ideoita. Kerron ensin, minkälaisia ideoita EU:n strategiassa esitetään ja miten ne sijoittuvat diskursiivisen institutionalismin määritelmiin. Sen jälkeen analysoin, miten EU:n diskurssit ja ideat näyttäytyvät Ruotsin ja Suomen strategioissa, eli analysoin diskurssien muutosta instituutiosta jäsenmaihin.

6.1. EU:n diskurssit pilkottuna ideoiksi

Diskursiivisessa institutionalismissa ideat ja diskurssit käsitetään muutosvoima: muutos tapahtuu tai ei tapahdu riippuen siitä, minkälaisia diskursseja esitetään ja miten niistä viestitään. Diskurssi käsitetään ideoiden säiliöksi tai asetelmaksi, jossa ideat representoidaan ja ne ovat interkatiivisessa prosessissa diskurssissa (Radaelli & Schmidt 2004; Schmidt 2008a; 2008b). Schmidtin (2008a; 2008b) mukaan ideoiden katsotaan olevan diskurssissa kolmella tasolla. Ensimmäisen tason ideat ovat selkeitä poliittisia ratkaisuja. Toisen tason ideat määrittävät ongelmia ja haasteita, joita yritetään ratkaista. Ne voivat myös olla tavoitteita ja keinoja, joilla pyritään tavoitteisiin. Kolmannen tason ideat ovat yleisesti hyväksytyjä filosofioita tai maailmankatsomuksia, jotka ovat päätösten taustalla ja joista ideat kumpuavat.

Lisäksi Schmidtin mukaan ideat voi luokitella kahden kategorian mukaan, kognitiivisen ja normatiivisen. Kognitiiviset ideat vetoavat jaettuihin tiedollisiin käsityksiin ja oletuksiin. Idea tarjoaa vahvistuksen poliittisille toimille ja ohjelmille, jotka perustuvat intressien logiikkaan ja tarpeellisuuteen. Normatiiviset ideat vetoavat eettisiin tai arvopohjaisiin käsityksiin. Ne tarjoavat hyväksyttävyyden poliittisille toimille ja ohjelmille.

Luvussa viisi esittelin neljä diskurssia, jotka paikansin EU:n, Suomen ja Ruotsin strategioista diskurssianalyysin avulla: 1) epävakauden aiheuttajan, 2) varautumisen, 3) omaksi eduksi toimimisen ja 4) me–muut-eroa tekevä diskurssi. Olen nyt ottanut EU:n diskurssit tarkempaan analyysin ja paikantanut ideat, joista diskurssit rakentuvat. Alla olevaan taulukkoon (Taulukko 1) olen asettanut EU:n diskurssit ja niissä esitetyt ideat. Olen luokitellut ideat kolmelle tasolle ja

kahteen kategoriaan. Olen asettanut ensimmäiselle tasolle ideoita, jotka ovat selkeitä ratkaisuja. Toisella tasolla on sellaiset ideat, jotka ovat juurikin ratkaisujen taustalla olevia ongelmia tai keinoja ja tavoitteita, joihin pyritään. Kolmannelle tasolle olen luokitellut ideat, jotka ovat enimmäkseen politiikan teon tausta-ajatuksena. Osa näistä on kerrottu strategiassa suoraan, osa on tulkintojani. Lisäksi olen luokitellut ideat normatiivisiksi tai kognitiivisiksi sen mukaan, vetoavatko ne tiedollisiin vai arvopohjaisiin käsityksiin.

DISKURSSIT	IDEAT	TASOT 1-3	KOGNITIIVINEN/ NORMATIIVINEN
1) Epävakauden aiheuttaja	1. Uhkaa 2. Aiheuttaa monenlaisia ongelmia	2 ongelman määritelmä 2 ongelman määritelmä	normatiivinen kognitiivinen
2)Varautuminen	1. Hillittävä 2. Varauduttava/sopeuduttava 3. Käyttöön uudet energiamuodot 4. Pariisin sopimuksen toimeenpano 5. Yhteistyötä ulkopuolisten toimijoiden kanssa 6. Ilmastorahoituksen lisääminen	2 ongelmien määritelmä 2 ongelmien määritelmä 1 poliittinen ratkaisu 1 poliittinen ratkaisu 1 poliittinen ratkaisu 1 poliittinen ratkaisu	kognitiivinen kognitiivinen kognitiivinen kognitiivinen kognitiivinen kognitiivinen
3) Oma etu	1. Tehdään poliittisia toimia, joista me hyödynme 2. Toimimme esimerkkinä/ uskottavuuden saavuttamiseksi	1 poliittinen ratkaisu 3 maailmankatsomus/ filosofia	kognitiivinen normatiivinen
4) Me–muut eronteko	1. Vaikutukset tapahtuvat muualla 2. Ratkaisut tehdään muualla 3. Solidaarisuus	2 ongelmien määritelmä 1 poliittinen ratkaisu 3 maailmankatsomus/ filosofia	kognitiivinen kognitiivinen normatiivinen

Taulukko 1: EU:n strategian diskurssien sisältämät ideat. Ideoiden sijoittuminen diskursiivisen institutionalismin teorian tasoihin ja kategorioihin.

Ensimmäisessä eli epävakauden aiheuttajan diskurssissa ilmenevät EU:n ideat ovat hieman toisenlaiset kuin muissa diskursseissa. Olen nimennyt kaksi ideaa: ”uhkaa” ja ”aiheuttaa monenlaisia ongelmia”. Tulkitsen, että ”uhkaa”-idea on ikään kuin diskurssin pääidea, ja ilmastonmuutokseen liitetyt erilaiset vaikutukset vahvistavat ja perustelevat uhkakuvaa. Uhasta kerrotaan aluksi strategian tiivistelmässä ja sen jälkeen strategian alkuosassa, ja ilmastonmuutoksen monenlaisista vaikutuksista kerrotaan myöhemmin. Olen kuitenkin erotellut kaksi erillistä ideaa, koska nämä kaksi ideaa rakentavat epävakauden aiheuttajan diskurssia eri tavoin. Molemmat kuvaukset ovat tulkintani mukaan ongelmien määrittelyä (ideoiden taso kaksi), joihin haetaan poliittisia ratkaisuja ja joilla ratkaisujen tarve perustellaan. Uhkakuvaukset ovat kuitenkin hataria, niissä ei kerrota miksi ja miten ilmastonmuutos uhkaa, vaan yksinkertaistetaan ilmastonmuutos ilmiönä ja luodaan siitä koko EU-alueen yhteinen pelon ja suojautumisen kohde. Uhka-kuvaus vetoaa tunteisiin ja arvopohjaan, joten olen luokitellut kuvauksen normatiiviseksi. Kuvaukset ilmastonmuutoksen aiheuttamista ongelmista kertovat konkreettisista elinympäristössä tapahtuvista muutoksista, joten ne vetoavat enemmän tiedollisiin käsityksiin ja luokittelen nämä kuvaukset kognitiivisiksi.

EU:n strategiassa monessa tekstikohdassa on tunnistettavissa useampaa eri diskurssia, ja samalla tavalla joissain tekstikohdissa näkyy samanaikaisesti useampi idea. Esimerkiksi puhuttaessa kansainvälisen yhteistyön lisäämisestä, kerrotaan selkeistä kumppanuuksista ja niissä tehtävästä työstä. Tätä kuvaamaan nimesin idean ”yhteistyötä ulkopuolisten toimijoiden kanssa”. Käytän sanaa ”ulkopuoliset toimijat”, koska en tarkoita EU-maiden välistä yhteistyötä, vaan suhteita esimerkiksi Yhdysvaltojen ja YK:n kanssa.

EU:n strategiassa puhuttaessa kansainvälisestä yhteistyöstä nousee esille myös ihannoiva idea yhdessä tekemisestä ja muiden auttamisesta. Siksi olen nimennyt myös idean ”solidaarisuus”. Se on yleisesti hyväksytty maailmankatsomus tai filosofia, niin kuin olen sijoittanut sen ideoiden tasoille. Sillä vedotaan arvopohjaisiin käsityksiin, eli idea on kategorialtaan normatiivinen. Solidaarisuus kuitenkin sekoittuu usein ideaan siitä, että ”ratkaisut tehdään muualla”. Taustalla vaikuttaa olevan ajatus solidaarisuudesta, mutta toisaalta korostuu ajattelu siitä, että muun maailman on ensisijaisesti muutettava toimintaansa, eikä meidän. Jos strategiassa olisi myös kohtia, joissa kehoitetaan EU:n sisäisiä alueita suuriin muutoksiin, kokonaiskuva olisi toisenlainen. Kuitenkin, kuten olen aiemmin kertonut, strategiassa ilmastonmuutokseen liittyvät konkreettiset vaikutukset ja toimet sijoitetaan pääasiassa EU:n ulkopuolelle. Kokonaiskuva on, että ilmastonmuutos tapahtuu, sitä hillitään ja siihen sopeudutaan muualla.

6.2. EU:n ideat hyvin nähtävissä Ruotsin strategiassa

Seuraavaksi analysoin sitä, miten EU:n ideat ja diskurssit näkyvät ja muotoutuvat Suomen ja Ruotsin strategioissa. Tarkastelen lyhyesti kaikkia neljää diskurssia, mutta käsittelen tarkemmin muutaman diskurssin ja idean muutosta EU:n ja jäsenmaiden välillä.

EU:n strategiassa näkyy eniten diskurssi ilmastonmuutoksesta epävakauden aiheuttajana. Diskurssi koostuu pääasiassa kahdesta ideasta: ensinnäkin ilmastonmuutos on uhka ja toiseksi ilmastonmuutos aiheuttaa monenlaisia vaikutuksia. Strategiassa rakennetaan kuvaa ilmastonmuutoksesta turvallisuutta uhkaavana tekijänä. Kuten kerroin diskurssianalyysissä, EU:n strategiassa ilmastonmuutoksen kerrotaan uhkaavan ”tänään kansalaisiamme ja aluettamme”. Tulkitsem, että tämän jälkeen väitettä perustellaan kertomalla ilmastonmuutoksen vaikutuksiksi aavikoituminen, maaperän huonontuminen ja siitä seuraavat veden ja ruuan niukkuus sekä pandemiat ja maansisäisen pakolaisuuden kasvu.

Myös Ruotsin strategiassa epävakauden aiheuttajan diskurssi nousee esille näkyvimmin, ja Ruotsin diskurssi rakentuu hyvin samalla tavalla kuin EU:n diskurssi. Diskursseissa esitetään samanlainen idea ilmastonmuutoksesta uhkana. Ruotsin strategiassa kerrotaan, että on ”uhkia liittyen ilmastoon” ja ilmastonmuutos ”uhkaa jo nyt joidenkin valtioiden ja väestöjen olemassaoloa”. Lisäksi ilmastonmuutoksesta rakennetaan vakavan ilmiön kuvaa kertomalla sen olevan ”ihmiskunnalle, sillä on suuria ja nopeasti kasvavia vaikutuksia turvallisuudelle” ja ”millään muulla alueella tarve ennaltaehkäisylle ei ole yhtä suuri tai enemmän itsestään selvä”.

Nimesin EU:n toiseksi ideaksi ”aiheuttaa monenlaisia ongelmia”. Myös tämä idea näkyy Ruotsin strategiassa, ja osa kerrotuista ilmastonmuutoksen vaikutuksista osa on samoja kuin EU:n strategiassa. Molemmissa strategioissa puhutaan veden ja ruuan niukkuudesta ja luonnonolojen muutosten seurauksena syntyvästä köyhyydestä, konflikteista ja pakolaisuudesta. Ruotsin strategiassa mainitaan myös sään ääri-ilmiöt, luonnonkatastrofit ja merenpinnan nousu, joita ei mainita EU:n strategiassa. Toisaalta Ruotsin strategiassa ei mainita pandemioita ja maaperän muutoksia, joista puhutaan EU:n strategiassa. Ruotsin strategiassa ruuan niukkuudesta puhumisen voi katsoa kuitenkin tarkoittavan viljelyyn eli maaperään liittyviä ongelmia.

Kuten kerroin luvussa 2.2.1., ympäristöasiat käsitetään usein osana ’matalaa’ politiikkaa. ’Korkeaksi’ politiikaksi käsitetään alueet kuten talous- ja puolustuspolitiikka, jotka hyvin perinteisesti tunnustetaan yhteiskunnan järjestystä uhkaaviksi tekijöiksi. (Trombetta 2008.) EU:n ja Ruotsin strategioissa ilmastonmuutos luetellaan useaan kertaan häiriöiden aiheuttajana epävakaa

talous- ja hallitustilanteen sekä terrorismin yhteydessä. Lisäksi strategioissa mainitaan energiaturvallisuus sekä kyberturvallisuus tai hybridiuhka rinnastettuna ilmastonmuutoksen aiheuttamaan uhkaan. Molemmat termit, kyber ja hybridi, viittaavat sähköisiin sodankäynnin muotoihin. Ilmastonmuutos siis rinnastetaan tasavertaisena perinteisten turvallisuusuhkien kanssa. EU:n ja Ruotsin strategioissa ilmastoasiat on siis hyväksytty osaksi 'korkeaa' politiikan piiriä. Sekä Ruotsin että EU:n strategiassa ilmastonmuutoksesta puhutaan paljon turvallisuusstrategioissa ja ilmastonmuutos liitetään suoraan turvallisuuteen, joten ilmastonmuutos selkeästi tunnistetaan turvallisuuskysymyksenä.

Suomen strategiassa ilmastonmuutoksesta puhutaan, mutta hyvin paljon vähemmän kuin EU:n ja Ruotsin strategioissa. Kuten aiemmin kerroin, Suomen strategiassa ilmastonmuutos mainitaan strategiassa kerran uhkia ja sopeutumista käsittelevän alaluvun alla, mutta ilmastonmuutosta ei luokitella uhaksi, vaan ilmastonmuutokseen varautuminen kuvataan ehkäisykeinoksi globaaleille uhkille. EU:n uhkaidea ei siis varsinaisesti näy Suomen strategiassa. Konkreettiseksi ilmastonmuutoksen vaikutukseksi kerrotaan ainoastaan tulvariskin kasvu. Suomen strategiassa ilmastonmuutoksen voi tulkita käsitettävän turvallisuuskysymyksenä siinä mielessä, että ilmastonmuutos on edes huomioitu strategiassa. Ilmastonmuutosta ei kuitenkaan esitetä kovin vahvasti turvallisuuskysymyksenä, koska idea ilmastonmuutoksesta uhkana uupuu, samoin sitä tukevat kuvaukset monenlaisista vaikutuksista, eikä ilmastonmuutoksen ei suoraan kerrota vaikuttavan turvallisuuteen. Suomen strategiassa ilmastonmuutosta ei myöskään hyväksytä osaksi 'korkeaa' politiikkaa.

Suomen strategian ilmastonmuutostilanteen eron EU:n ja myös Ruotsin strategiaan huomaa jo sanavalinnoista. Suomen strategiassa ilmastonmuutos kuvataan esimerkiksi sanoilla "hitaasti etenevä ilmiö" ja "hidastettava". EU:n strategiassa ilmastonmuutokseen liitetään kovempia sanoja kuten "uhka", "aiheuttaa omanlaisia ongelmia", "lisää häiriöitä" ja "pahentaa konfliktituhkia". Ruotsin strategiassa ilmastonmuutokseen liitetään sanoja kuten "uhka", "luonnonkatastrofi", "tuhoava" ja "vastustettava".

EU:n ja Ruotsin strategioissa yhteistä on myös se, että ilmastonmuutos nähdään luonnonolojen muutoksena lisäksi sosiaalisia ongelmia aiheuttavana ilmiönä. Suomen strategiassa seuraukset kuvataan hyvin teknisiksi: ilmastonmuutoksesta tulvariski kasvaa ja ympäristöongelmista tulee taloudellisia ja omaisuusvahinkoja.

Toinen diskurssi eli ilmastonmuutokseen varautuminen näkyy EU:n strategiassa toiseksi vahvimpana. Ruotsin strategiassa varautumisen diskurssi näkyy lähes yhtä paljon kuin epävakauden

aiheuttajan diskurssi. Suomella puolestaan varautumispuhe näkyy strategiassa diskursseista suhteessa eniten. Toisaalta on jälleen muistettava, että strategiassa ilmastopuhetta on hyvin vähän ja *eniten* tarkoittaa vain muutamaa tekstikohtaa.

Listasin (Taulukko 1.) EU:n varautumisen diskurssiin kuusi selkeästi esiin nousevaa ideaa. Huomionarvoista on se, että kaikissa kolmessa strategiassa esitetään idea ilmastonmuutoksesta ensinnäkin hillittävänä ja toiseksi vaikutuksiin varauduttavana/sopeuduttavana ilmiönä. Kaikissa käytetään samoja termejä hillintä ja sopeutuminen (Ruotsin strategiassa englanniksi ”curb” ja ”adaptation”). Kuten luvussa 2.2. kerroin, yleisestikin pelkästä ilmastonmuutoksesta hillintäpuheesta on siirrytty puhumaan myös sopeutumisnäkökulmasta. Tämä puheen muutos näkyy esimerkiksi Pariisin ilmastositimyksessä (Clarke ym. 2016; Varho 2016), ja moni tutkija on toivonut keskustelun siirtymistä myös sopeutumiseen (esim. Biermann & Boas 2010; Sairinen ym. 2010). Analyysi osoittaa, että sopeutumisen huomioon ottaminen on levinnyt myös Suomen, Ruotsin ja EU:n poliittisiin strategioihin.

EU:n ideoista siis hillittävä ja sopeuduttava -ideat näkyvät jäsenmaiden strategioissa. Lisäksi EU:n strategian idea yhteistyön lisäämisestä ulkopuolisten toimijoiden kanssa näkyy kaikissa strategioissa. Lisäksi Ruotsin strategiassa mainitaan Pariisin ilmastositimus, joka on yksi EU:n esittämä idea poliittiseksi ratkaisuksi. Suomi ei mainitse Pariisin ilmastositimusta. EU:n strategiassa mainitaan yhtenä ideana ilmasto-rahituksen lisääminen. Ruotsi ja Suomi eivät mainitse varsinaisesti ilmasto-rahituksen lisäämistä, mutta Ruotsin puhe kansainvälisesti kunnianhimoisista tavoitteista esimerkiksi fossiilisten polttoaineiden vähentämisessä ja kansallisen strategian kehittämisestä voi tulkita tarkoittavan myös rahallisia panostuksia. Lisäksi EU:n strategiassa toistuva idea energian uusien muotojen kehittämisestä ja käyttöönotosta näkyy myös Ruotsin strategiassa. Suomen strategiassa energiaa ei mainita ilmaston yhteydessä. Uusiutuva energia mainitaan kerran, mutta sen käytön edistämisen perusteluksi kerrotaan huoltovarmuuden lisääminen (Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 63).

Kolmantena diskurssina EU:n strategiassa toimintaa perustellaan omaa hyötymistä kuvaavilla selonteoilla, eli puhutaan oman edun diskurssissa. Ruotsin strategiasta ei löydy puhetta, jossa Ruotsin etu nostettaisiin esille suoraan ja yhdistettynä muihin maihin, alueisiin tai yhteistyöhön. Suomenkaan strategiasta ei nouse esille omaa etua tai hyötyä korostavaa diskurssia ilmastonmuutoksesta puhuttaessa. Ruotsi ja Suomi eivät siis kerro oman alueen hyötymistä tekemällä ilmastotekoja muualla. Toisaalta Ruotsin strategiassa korostetaan, että ilmastonmuutos vaikuttaa Ruotsiin suorasti ja epäsuorasti, ja epäsuorien vaikutusten voi strategiassa tulkita

tarkoittavan juuri muualla maailmassa tapahtuvia muutoksia. Oma hyötyminen ilmastotoimista siis todennäköisesti tunnistetaan, mutta sitä ei korosteta kerrottaessa ilmastotyöstä.

EU:n strategiassa korostetaan EU:n roolia esimerkkinä muille ja EU:ta uskottavana toimijana. Myös Ruotsi ottaa strategiassaan selkeästi kunnianhimoisia tavoitteita ilmastomuutoksen hillitsemisessä ja siihen varautumisessa. Ruotsin tavoitteet ovat vielä EU:ta konkreettisempia: Ruotsi esimerkiksi kertoo haluavansa olla johtava maa fossiilisten polttoaineiden vähentämisessä ja kehittävänsä kansallista strategiaansa. Ruotsi siis ottaa samankaltaisia tavoitteita kuin EU, mutta vielä hieman konkreettisempia ja kunnianhimoisempia. Suomen strategiassa vastaavaa kunnianhimoisuutta ei ilmastoasioissa ole. Suomen strategiassa ei kerrota Suomen tavoitteista kansainvälisellä eikä kansallisella tasolla ilmastotoimissa. Suomen kerrotaan osallistuvan kansainväliseen työhön, mutta Suomen ei kerrota tekevän muuta sen lisäksi.

Neljäntenä diskurssina EU:n strategiassa korostuu eronteko meidän ja muiden välille: ilmastomuutoksesta puhutaan enimmäkseen muille-diskurssissa. Ilmastomuutosta hillitään, se tapahtuu ja siihen sopeudutaan enimmäkseen EU-alueen ulkopuolella. EU kertoo olevansa mukana ilmastomuutokseen liittyvissä toimissa, mutta työ tehdään enimmäkseen oman alueen ulkopuolella. EU:n diskurssin sisältämiksi ideoiksi olen nimennyt ”vaikutukset tapahtuvat muualla”, ”ratkaisut tehdään muualla” ja ”solidaarisuus”.

EU:n muille-diskurssi ei näy korostetusti Ruotsin ja Suomen strategioissa. Ruotsin strategiassa vaikutusten kerrotaan useaan kertaan vaikuttavan niin Ruotsiin kuin muuhunkin maailmaan, eli meille- ja muille-diskurssi näkyvät yhtä lailla. Suomen strategiassa ilmastomuutoksesta puhuttaessa ei kerrota ketä tai mitä muutokset varsinaisesti uhkaavat, paitsi että tulvariskin kerrotaan kasvavan kotimaassa.

EU:n strategiassa tunnistetaan Euroopan ulkopuolella olevan alueita, joihin ilmastomuutoksen vaikutusten kerrotaan kohdistuvan. Strategiassa tunnistetaan, että ilmastomuutos vaikuttaa jo valmiiksi huonompiosaisiin alueisiin. Tähän liittyy nimeämäni solidaarisuuden idea. Myös Ruotsin strategiassa tunnistetaan, että jotkin alueet ovat toisia haavoittuvampia ilmastomuutoksen vaikutuksille. Ruotsin strategiassa haavoittuvuus tuodaan esiin useasti, ja haavoittuvuuden kuvaus on samankaltainen kuin EU:lla, mutta vielä hieman vahvempi. Myös Ruotsilla siis ilmenee idea solidaarisuudesta. Suomen strategiassa ei mainita haavoittuvuutta tai muutenkaan Suomen ulkopuolella tapahtuvia ilmastomuutoksen vaikutuksia. Ilmastomuutoksen ei siis tunnisteta vaikuttavan vahvemmin joissain maailman paikoissa. Ilmastomuutoksen vaikutuksista kärsijöitä ei myöskään identifioida strategiassa.

EU:n strategiassa nousee useassa kohdassa esiin idea solidaarisuudesta, mutta välillä se sekoittuu ideaan ratkaisujen teosta muualla. Ruotsin strategiassa solidaarisuus tulee esille useasti, esimerkiksi kerrottaessa ilmaston huomioonottavasta kehitystyöstä. Ruotsin strategiassa idea ratkaisujen teosta muualla ei nouse yhtä vahvasti esille kuin EU:n strategiassa, koska Ruotsi kertoo myös monista omassa maassa tehtävistä muutoksista. Suomen strategiassa viitataan kansainväliseen ilmastotyöhön vain kertomalla, että Suomen osallistumista kansainväliseen yhteistyöhön ilmastonmuutoksen hidastamiseksi jatketaan. Lisäksi Suomi kertoo osallistuvansa ympäristösopimusten tekemiseen ja toimeenpanoon

Yhdistävänä asiana kaikissa strategioissa korostetaan kansainvälisen yhteisön merkitystä ja yhteistyössä tehtäviä toimia ilmastonmuutokseen liittyen. Strategioissa ilmastonmuutos siis tunnustetaan ilmiönä, johon liittyvää työtä on tehtävä yhdessä.

7. Tutkimuksen johtopäätökset

Tämän luvun alussa teen yhteenvedon lukujen 5 ja 6 analyyseistä ja vastaan tutkimuskysymyksiini. Sen jälkeen pohdin tutkimustuloksia tutkimuksen teoreettisen lähtökohdan sekä sosiaalipolitiikan ja ympäristötutkimuksen käsitteiden valossa.

7.1. Yhteenveto: Ruotsi ja EU käsittelevät ilmastonmuutosta laajasti, Suomi ei

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, kuinka paljon ja millaisin diskurssein EU:n, Suomen ja Ruotsin strategioissa puhutaan ilmastonmuutoksesta. Yhteenvetona analyysini osoittaa, että EU:n ja Ruotsin strategioissa ilmastonmuutoksesta puhutaan paljon ja ilmastonmuutos käsitetään laajasti vaikuttavana ilmiönä. EU:n ja Ruotsin strategioissa ilmastonmuutoksen vaikutusten nähdään ulottuvan myös sosiaalisiin ongelmiin. Ruotsi kuitenkin käsittää ilmastonmuutoksen vaikuttavan vahvasti omaan alueeseen, kun taas EU sijoittaa ilmastonmuutoksen pitkälti oman alueensa ulkopuolelle. Suomen strategiassa ilmastonmuutosta käsitellään vähän eikä ilmastonmuutosta käsitetä laaja-alaisena ilmiönä. Kaikissa kolmessa turvallisuusstrategiassa ilmastonmuutos otetaan huomioon, eli ilmastonmuutos hyväksytään turvallisuuskysymyksenä. Etenkin EU:n ja Ruotsin strategioissa ilmastonmuutos käsitetään turvallisuutta ja järjestystä horjuttavana ilmiönä sekä omalle että ulkopuolisille alueille. Sen sijaan Suomen strategiassa ilmastonmuutosta ei tunnisteta varsinaisena uhkana, ja ilmastonmuutoksen vaikutuksia käsitellään hyvin vähän. Merkittävä tutkimustulos on, että kaikki kolme toimijaa käsittävät ilmastonmuutoksen hillittävänä ja sopeuduttavana ilmiönä. Lisäksi kaikki tunnistivat ilmastonmuutokseen liittyvän työn vaativan kansainvälistä yhteistyötä.

Diskurssianalyysillä tunnistin strategioista samanlaisia ilmastonmuutosta kuvaavia puhetapoja ja nimesin neljä diskurssia, joita käytetään EU:n, Ruotsin että Suomen strategioissa. Jokainen diskurssi osaltaan vastaa siihen, mitä ja miten strategioissa puhutaan ilmastonmuutoksesta. Yksi tutkimuksen tulos on jo se, että kaikista strategioista on löydettävissä samanlaisia puhetapoja: yhteisten diskurssien löytäminen oli mahdollista. Kaikissa kolmessa strategiassa puhutaan ilmastonmuutoksesta 1) epävakauden aiheuttajana, 2) varautumisen kohteena, 3) oman edun

näkökulmasta ja 4) puheessa luodaan erontekoa meidän ja muiden välille. Strategioissa diskursseja kuitenkin sovelletaan eri tavoin.

Strategioissa ilmastonmuutos- ja ilmasto-sanat mainitaan eniten EU:n strategiassa (24), toisena Ruotsin strategiassa (21) ja kolmantena Suomen strategiassa (5). Välillä ilmasto tai ilmastonmuutos mainitaan vain muiden asioiden yhteydessä, mutta välillä siitä puhutaan monen tekstikappaleen verran. Tutkimukseni ei ole määrällinen, joten tarkempaa mittausta ei ole tarpeen tehdä, mutta mainintojen määrät antavat osviittaa siitä, kuinka paljon ilmastoasioista puhutaan strategioissa. Määristä voi tulkita, että EU:n ja Ruotsin strategioissa puhetta on suurin piirtein yhtä paljon. Tarkemmin tarkasteltuna Ruotsin strategiassa annetaan ilmastoasioille hieman enemmän painoarvoa kuin EU:n strategiassa. EU:lla ilmastonmuutos mainitaan useissa yhteyksissä, mutta käsittely on pintapuolista. Ruotsin strategiassa ilmastonmuutokselle on nimetty oma alalukunsa ja sen käsittely on EU:ta perusteellisempaa. Suomen strategiassa ilmastopuhetta on huomattavasti vähemmän. Tämä vaikutti myös diskurssianalyysin tekoon, koska Suomen osalta analysoitavaa oli vähän.

EU:n ja Ruotsin strategioissa ilmastonmuutos tunnistetaan uhkana turvallisuudelle. Strategioissa kerrotaan ilmastonmuutoksen vaikuttavan sekä omalla alueella että sen ulkopuolella. EU:n strategiassa ilmastonmuutoksen kerrotaan uhkaavan omaa aluetta ja kansalaisia, mutta kaikki konkreettiset vaikutukset, kuten pandemiat ja maansisäinen pakolaisuus, kuvataan tapahtuvan oman alueen ulkopuolella. Ruotsin strategiassa sen sijaan kerrotaan konkreettisista vaikutuksista, kuten merenpinnan noususta ja sään ääri-ilmiöistä, myös omalla alueella. Suomen strategiassa ilmastonmuutosta ei käsitellä uhkana turvallisuudelle. Ilmastonmuutoksella käsitetään olevan jonkinlaisia vaikutuksia Suomelle, mutta strategiassa mainitaan vain tulvariskin kasvu. Muualla maailmassa tapahtuvista muutoksista ei kerrota.

Verratessa Suomen strategiaa EU:n ja myös Ruotsin strategiaan, huomionarvoista on, että Suomen strategia keskittyy sen omaan yhteiskuntaan, eikä strategiassa kerrota kovinkaan paljon, mitä muualla maailmassa tapahtuu tai miten se vaikuttaa Suomeen. Suomen strategiassa sanotaan, että ”Suomi osa verkottunutta maailmaa ja kansainvälinen toiminta ulottuu jokaiselle yhteiskunnan osalle” (Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 17) mutta se ei näy strategiassa ainakaan ilmasto- ja ympäristöpuheessa. Ruotsin ja EU:n strategioissa on globaalimpi ote.

Kaikissa strategioissa tunnistetaan tarve ilmastonmuutoksen hillinnälle ja sopeutumiselle. EU:n strategiassa puhutaan hillinnästä ja sopeutumisesta suurimmaksi osaksi EU:n ulkopuolella tehtävinä asioina. EU:n kerrotaan kuitenkin osallistuvan ilmastonmuutokseen liittyvään työhön laajasti ympäri maailmaa. EU:n strategiassa korostuu työstä saatava hyöty EU:lle. Yhteistyö näytetään

punnittavan pitkälti oman edun näkökulmasta. EU:n strategiassa korostetaan EU:n roolia esimerkkinä muille ja EU:ta uskottavana toimijana.

Ruotsi ottaa kolmen strategian vertailussa kunnianhimoisimpia tavoitteita ilmastonmuutoksen hillinnässä: se haluaa olla maailman ensimmäinen fossiilivapaa hyvinvointikansa (welfare nation), johtaa vahvaa ilmastodiplomatiaa ja kehittää kansallisen strategiansa ilmastonmuutoksen sopeutumistoimia. Ruotsin strategiassa tunnistetaan vahvimmin tarve sopeutumiselle, sekä kotimaassa että muualla. Ruotsin strategiassa kerrotaan, että ilmastonmuutos vaikuttaa maahan suorasti ja epäsuorasti. Strategiassa ei kuitenkaan tuoda esille oman edun tavoittelua muualla tehtävästä ilmastotyöstä. Oma hyötyminen ilmastotoimista siis todennäköisesti tunnistetaan, mutta sitä ei korosteta kerrottaessa ilmastotyöstä.

Suomen strategiassa puhutaan ilmastonmuutoksesta eniten hillinnän ja sopeutumisen/vaikutuksiin varautumisen näkökulmasta. Toimista puhutaan kuitenkin vain mainintojen tasolla, eikä strategiassa esitetä konkreettisia hillintä- tai sopeutumistoimia. Tutkimuksen tekeminen on ainoa käytännön toiminta, joka mainitaan.

Kaikissa strategioissa korostetaan kansainvälisen yhteistyön tärkeyttä. EU korostaa yhteistyötä YK:n kanssa ja mainitsee Pariisin sopimuksen toimeenpanon, ja lisäksi kertoo yhteistyötahoiksi lukuisia maita kuten Kiinan, Yhdysvallat ja EU:n itäiset ja eteläiset naapurit. Ruotsi nimeää pääkumppaneikseen YK:n ja EU:n ja nimeää tärkeäksi keinoksi Pariisin ilmastopimuksen. Myös Suomikin kertoo kansainvälisestä ilmastoyhteistyöstä, mutta vähemmän kuin EU ja Ruotsi. Se mainitsee yhteistyön EU:n kanssa, mutta ei mainitse Pariisin ilmastopimusta tai YK:ta.

Toinen tutkimuskysymykseni oli, miten EU:n diskurssit ja ideat muotoutuvat jäsenmaissa. Yhteenvedona analyysi osoittaa, että EU:n tapa käsitellä ilmastonmuutosta näkyy samanlaisena Ruotsin strategiassa, mutta ei Suomen strategiassa. Kaikissa strategioissa on tunnistettavissa samat diskurssit, joten yhteisiä diskursseja löytyy, mutta ne muodostuvat strategioissa eri tavoin. Muutama EU:n idea näkyy selkeästi sekä Suomen että Ruotsin strategioissa: niissä tunnistetaan tarve ilmastonmuutoksen hillinnälle ja siihen sopeutumiselle sekä kansainväliselle yhteistyölle ilmastoasioissa. Sen sijaan EU:n diskurssi oman hyödyn korostamisesta ilmastonmuutokseen liittyvässä työssä ei näy Suomen ja Ruotsin strategioissa. Myöskään EU:n korostama muille-diskurssi, eli ilmastonmuutoksen vaikutusten sekä hillintä- ja sopeutumistyön kohdistuminen oman alueen ulkopuolelle, ei korostu Suomen ja Ruotsin strategioissa.

Epävakauden aiheuttajan diskurssin osalta Ruotsin strategian uhkapuhe muistuttaa hyvin paljon EU:n esittämää ideaa ilmastonmuutoksesta uhkana. Lisäksi strategioissa kerrotaan suureksi osaksi

samoista ilmastonmuutoksen aiheuttamista muutoksista, kuten vaikutuksista turvallisuuteen, ruokaan ja veteen sekä pakolaisuuteen. Kaiken kaikkiaan Ruotsin strategiassa ilmastonmuutoksen tuottaman uhan ja tapahtuvien muutosten kuvaus on kuitenkin vielä vakavampi ja monipuolisempi kuin EU:lla. On luonnollista, että Ruotsi on soveltanut diskurssia niin, että se on paikallistanut ilmastonmuutoksen vaikutukset ja hillintä/sopeutumistyön omalle alueelleen. Kiinnostavaa on kuitenkin se, että EU kertoo hyvin vähän ilmastonmuutoksen vaikutuksista ja niihin liittyvistä toimista EU-alueelle, johon Ruotsikin kuuluu. Ruotsi on siis ottanut omassa diskurssissaan selkeästi paikallisemman otteen ja käsittänyt ilmastonmuutoksen vaikuttavan vahvasti Ruotsissa. EU puolestaan vaikuttaa ulkoistavan ilmastonmuutoksen pitkälti omien rajojensa ulkopuolelle.

EU:n strategiasta poiketen Suomen strategiassa ilmastonmuutosta ei tunnisteta uhkana, ilmastonmuutoksen ei kerrota aiheuttavan häiriöitä eikä ilmastonmuutoksen kerrota aiheuttavan monenlaisia muutoksia. EU:n esittämä tarve ilmastonmuutoksen hillinnälle ja siihen sopeutumiselle on omaksuttu Ruotsin ja Suomen strategiaan. Suomen strategiassa tarpeet näille toimille kerrotaan muutaman kerran, mutta Ruotsin strategiassa näistä kerrotaan huomattavasti useammin, joko suoraan puhumalla hillinnästä ja sopeutumisesta tai niin, että puheen voi tulkita tarkoittavan hillintä- tai sopeutumiskeinoja.

EU:n esittämistä ratkaisukeinoista Ruotsi on omaksunut jollain tavalla kaikki. EU esitti ideoina uudet energiamuodot, Pariisin ilmastopöytäkirjan ja yhteistyön ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Myös Ruotsi mainitsi näistä kaikki. Lisäksi EU mainitsi ilmastorahoituksen lisäämisen, ja Ruotsin puhe kansainvälisesti kunnianhimoisista tavoitteista voi tulkita tarkoittavan myös rahallisia panostuksia. Suomen strategiassa mainitaan ratkaisusta ainoastaan kansainvälinen yhteistyö.

7.2. Analyysin annin pohdintaa

Tässä osuudessa pohdin tutkimuksen antia. Ensin pohdin EU:n diskurssien onnistumista eli sitä, miksi EU:n diskurssit ovat tai eivät ole siirtyneet jäsenmaiden strategioihin. Sen jälkeen tarkastelen ympäristötutkimuksen ja sosiaalipoliittisesti kiinnostavien käsitteiden muodostumista tekemäni analyysin perusteella. Luvun lopussa pohdin vielä Euroopan ilmastopolitiikkaa ja mahdollista jatkotutkimusta.

7.2.1. Syitä EU:n ideoiden ja diskurssien siirtymiseen jäsenmaihiin

Kuten totesin luvussa 4.4., sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa kausaalisuutta on vaikea tunnistaa (Black 2002, 10). Tässäkin tutkimuksessa on hankala todistaa, mikä on lopulta vaikuttanut siihen, että Suomen ja Ruotsin strategiat ovat muodostuneet sellaisiksi, kuin ne ovat. Olen tunnistanut analyysissä yhtäläisyyksiä ja eroja kansainvälisen järjestön ja kahden samankaltaisen jäsenmaan välillä. Diskursiivisen institutionalismin teoria antaa myös työkaluja sen tunnistamiseen, miksi jotkin ideat ja diskurssit omaksutaan.

Diskursiivisen institutionalismin kehittäneen Vivien A. Schmidtin (2008b) mukaan diskurssi on onnistunut, kun puhuja saa esitettyä asiansa oikealle yleisölle, oikeaan aikaan ja oikealla tavalla. Viestin täytyy olla vakuuttava kognitiivisessa mielessä, eli vedota tiedollisiin käsityksiin, ja normatiivisessa mielessä, eli vedota arvopohjaisiin käsityksiin ja olla eettisesti hyväksyttävä. Diskurssin ideoiden täytyy loogisia esitetyssä kontekstissaan. Diskurssin on myös esitettävä ideoita, jotka sopivat instituution sosiaaliin rakenteisiin ja historialliseen jatkumoon.

EU pyrkii siihen, että yhteisen strategian tavoitteista tulee myös jäsenmaiden tavoitteita, ja EU jäsenmaineen toimii strategian mukaisesti. Kuten kerroin aineistoa esitellessä, EU:n strategian tekoprosessi on ollut vastavuoroinen: myös jäsenmaat ovat saaneet vaikuttaa strategian sisältöön. Diskursiivinen institutionalismi näkee ideat ja diskurssit instituutioiden muutosvoimana: sillä on vaikutusta, minkälaisia diskursseja esitetään ja miten niistä viestitään. Jos EU:n diskurssit ja ideat ovat siirtyneet jäsenmaihiin, se kertoo pitkälti EU:n diskurssien onnistumisesta. Luvussa kuusi taulukkoon (Taulukko 1) sijoittamani ideat, niiden tasot ja kategoriat kuvaavat diskurssien ominaisuuksia, jotka kaikki osaltaan pyrkivät tekemään diskursseista ja ideoista vakuuttavia ja hyväksyttäviä.

Taulukon mukaan EU esittää ideoita monipuolisesti: esitetään ongelmien määritelmiä, tavoitteita sekä poliittisia ratkaisuja, ja toimintaa perustellaan yleisesti hyväksytyillä maailmankatsomuksilla, kuten vedoten solidaarisuuteen ja kansainvälisen yhteistyön tärkeyteen. Ideoissa on myös kognitiivista ja normatiivista luonnetta. Esimerkiksi epävakauden aiheuttaja -diskurssissa rakennetaan normatiivista ideaa ilmastonmuutoksesta kansalaisia ja aluetta uhkaavana ilmiönä. Uhkakuva vetoaa tunteisiin ja eettisiin käsityksiin. Tätä ideaa perustellaan kertomalla ilmastonmuutoksen konkreettisista vaikutuksista, eli vetoamalla tiedollisiin käsityksiin kognitiivisluonteisilla ideoilla. Sen perusteella, että EU esittää monipuolisesti erilaisia ideoita, EU:n diskursseja ja ideoita voi pitää onnistuneina.

Ideoiden tasojen ja kategorioiden lisäksi diskursiivisessa institutionalismissa kiinnitetään huomiota diskurssien viestintään. Kuten olen kertonut, koordinatiivinen diskurssi on poliittisten toimijoiden välinen keskustelu ja sillä pyritään politiikan muodostamiseen. Kommunikatiivinen diskurssi tarkoittaa poliittisten toimijoiden ja yleisön välistä vuorovaikutusta, ja sillä pyritään saavuttamaan politiikkatoimien hyväksyttävyys. (Schmidt 2008a; Schmidt 2008b.) EU:n strategiassa kerrotut ilmastonmuutoksen konkreettiset vaikutukset voi tulkita kommunikatiiviseksi diskurssiksi: poliittiset toimijat perustelevat ilmastonmuutoksen vaikutuksilla sen, miksi ilmastonmuutos on uhka. Uhkakuvaus ja konkreettiset ilmastonmuutoksen vaikutukset toimivat myös perusteluna sille, miksi ilmastonmuutoksen hillintä- ja sopeutumistoimia pitäisi lisätä.

Schmidtin mukaan yksi aspekti diskurssin onnistumisessa on, että diskurssi esitetään oikealla tavalla ja oikealle yleisölle. EU:n strategian alussa esitetään kaksi kertaa normatiivinen idea uhan kohdistumisesta EU:n kansalaisille ja alueelle. Kognitiiviset ideat ilmastonmuutoksen konkreettisista vaikutuksista kuvaavat kuitenkin lähinnä EU-alueen ulkopuolella tapahtuvia muutoksia. Tämä saattaa vaikuttaa siihen, miten jäsenmaat omaksuvat diskurssin ilmastonmuutoksesta uhkana. Jos EU-maille kohdistettu strategia korostaa muutoksia EU-alueen *ulkopuolella*, jäsenmaat eivät välttämättä omaksu ideaa ilmastonmuutoksesta uhkana omalle alueelle.

Analyysi osoittaa, että Ruotsin strategian ilmastonmuutospuhe muistuttaa hyvin paljon EU:n strategiaa. Ruotsi esimerkiksi käyttää samanlaista uhkakuvausta ja luettelee samoja ilmastonmuutoksen vaikutuksia sekä pitää tärkeänä Pariisin ilmastopöytäkirjasta. Ruotsi käsittää ilmastonmuutoksen uhkana koko maapallolle, mutta paikantaa vaikutuksia myös omalle alueelleen. Ruotsin strategiaan on todennäköisesti otettu vaikutteita jostain muualta kuin pelkästään EU:n strategiasta, koska Ruotsin uhkakuvaus on EU:ta monipuolisempi ja paikallistetumpi. Suomi taas ei käsitä ilmastonmuutosta uhkana, joka vaatisi kunnianhimoisia toimia. Suomella ilmastonmuutos jää muiden uhkien jalkoihin. Voi pohtia, käsittäisiinkö Suomen strategiassa ilmastonmuutos laajemmin, jos EU:n strategia olisi korostanut EU-alueelle kohdistuvia muutoksia. Samalla herää ajatus siitä, että eikö ilmastonmuutosta oteta vakavasti niin kauan, kun oma alue ja väestö eivät ole ensisijaisina kärsijöinä.

Myös EU:n varautumisen diskurssin onnistuminen kärsii samasta syystä: kun vaikutusten kerrotaan kohdistuvan pääasiassa oman alueen ulkopuolelle, jää perustelu ilmastonmuutoksen hillinnän ja sopeutumisen tarpeesta ontuvaksi. EU:n strategiassa kerrotut ilmastonmuutoksen vaikutukset rajoittuivat muualle niin, ettei niiden kerrota vaikuttavan edes epäsuorasti eli heijastevaikutuksina Eurooppaan. Strategiassa mainitaan esimerkiksi pakolaisuuden lisääntyminen, mutta sen kerrotaan

tapahtuvan vain Euroopan ulkopuolisilla alueilla ”maansisäisesti”. Lisäksi EU esittää melko vähän konkreettisia ehdotuksia hillintä- ja sopeutumiskeinoiksi. Ruotsi rakentaa varautumisen diskurssia selkeästi vahvimmin: se perustelea toiminnan tarpeellisuutta käyttämällä vahvoja sanamuotoja, kuten ”luonnonkatastrofi”, ja kertomalla ilmastonmuutoksen vaikuttavan juuri omaan alueeseen. Ruotsi kertoo konkreettisia varautumiskeinoja, kuten fossiilisten polttoaineiden vähentäminen, kansallisen strategian kehittäminen ja Pariisin ilmastopöimöksen toimeenpano.

EU:n strategia on julkaistu kesäkuussa 2016, eli juuri sen jälkeen, kun vuonna 2015 Eurooppaan saapui noin miljoona turvapaikanhakijaa (IOM 2015). Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM arvioi vuonna 2017, että 30–60 miljoonan ihmisen asuinalueesta tulee vuoden joinain kuukausina mahdottoman kuuma paikka elää, jos maapallon keskimääräinen lämpötila nousee yli 1,5 asteen (Chazalnoël ym. 2017). Tietoja pakolaisuuden lisääntymisestä oli tarjolla jo aiemminkin. EU ei kuitenkaan tunnista strategiassaan ilmastonmuutoksesta aiheutuvaa pakolaisuutta ilmiöksi, jota olisi voinut käsitellä turvallisuusstrategiassa ja käyttää hyödyksi ajankohtaisuutta ja eurooppalaisten kiinnostusta pakolaisuuteen. Sen sijaan strategiassa näkyy ajankohtaisuus terrorismin osalta: terrorismin torjunnasta puhutaan strategiassa paljon, mikä johtunee 2015 syksyllä Pariisissa ja 2016 keväällä Brysselissä tehdyistä terroristi-iskusta (esim. Kokkonen 2017) ja näiden iskujen ympärillä käydystä vilkkaasta keskustelusta.

Diskursiivinen institutionalismi pitää myös instituutiota itsessään vaikuttavana tekijänä. Sillä on merkitystä, missä institutionaalisessa kontekstissa ideat tuodaan esille diskursseissa. (Schmidt 2008a; 2008b.) Jäsenmailhin on saattanut myös vaikuttaa se, minkälaisena EU näyttäytyi strategioiden valmistelun aikana. Katson, että esimerkiksi Iso-Britannian päätös EU-erosta kesällä 2016 (ks. Tocci 2016) ja terrorististen iskujen lisääntyminen (esim. Kokkonen 2017) voivat olla EU:n uskottavuuteen vaikuttavia tekijöitä. Lisäksi näen, että EU:n strategian nimeksi annettu ’globaalistrategia’ on saattanut vaikuttaa strategian ideoiden omaksumiseen. Kuten kerroin luvussa 4.2.2., strategian tekoprosessia tarkastelleen Toccin (2016) mukaan EU:n ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkealle edustajalle Frederica Mogherinille globaalisuuden mainitseminen strategian nimessä oli tärkeää, ja hänelle sillä oli ennemmin temaattinen kuin maantieteellinen merkitys. Toccin (2016) mukaan syynä globaalikäsitteen käytölle oli myös hänen kaksoispestinsä ulko- ja turvallisuuspolitiikan edustajana. Nimi asettaa strategian kansainväliseen kontekstiin, mutta näen, että se voi tehdä strategiasta myös kaukaisemman ja luotaantöytävämmän.

Kaikissa strategioissa tuodaan esille kansainvälisen yhteistyön merkitys ilmastotoimissa. Yhteistyön korostamisella voi kuitenkin olla toinenkin puolensa: sillä voidaan korostaa sitä, ettei kannata toimia, jos muut eivät toimi, ja yhteistyöllä sysätään vastuu pois itseltä ja ennemminkin yhteiseksi.

Osaltaan globaalistrategian nimitys vahvistaa kuvaa siitä, että sillä ei kuitenkaan ole merkitystä, jos vain eurooppalaisten toimivat ilmaston puolesta.

7.2.2. Strategioissa käsitellään haavoittuvuutta ja sopeutumista

Kerroin luvussa 2.2.1. ympäristötutkimuksen ja sosiaalipoliittisen näkökulman kannalta kiinnostavista käsitteistä tutkimukselleni. Nämä käsitteet ovat ilmastonmuutos, ympäristöongelma, ilmastoturvallisuus, sopeutuminen ja haavoittuvuus. Tarkastelin näiden käsitteiden ilmenemiseen ja rakentumista analyysissä, ja nyt teen yhteenvetoa näiden käsitteiden muodostumisesta analyysin perusteella.

Ennakoin tämän tutkielman alussa, että tässä tutkimuksessa on kiinnostavaa tarkastella, minkälaisia määritelmiä ilmastonmuutokselle annetaan, mitä siihen liitetään ja miten siitä puhutaan. Analyysi osoittaa, että EU:n ja Ruotsin strategioissa ilmastonmuutos käsitetään ilmiönä, joka on uhka turvallisuudelle ja ilmastonmuutos aiheuttaa monenlaisia muutoksia ympäri maailmaa. Suomen strategiassa ilmastonmuutos kuvataan ilmiönä, jolla on vain joitain vaikutuksia. Strategioissa ei määritellä, mikä ilmastonmuutos on, eikä nojata tieteelliseen näyttöön ilmastonmuutoksesta kerrotaessa. Ilmastonmuutos kuvataan ihmiset tai ihmisen tarpeet edellä. EU:n strategiassa kerrotaan, että ilmastonmuutos vaikuttaa aavikoitumiseen ja maaperän huonontumiseen sekä veteen ja ruokaan. Maaperässä tapahtuvien muutosten voi kuitenkin tulkita viittaavaan viljelyolosuhteisiin, eli ihmisen tarpeisiin. Ruotsin strategiassa puhutaan sään ääri-ilmiöistä, luonnonkatastrofeista, meren pinta-alan noususta ja myrskyistä. Suomen strategiassa mainitaan tulvat. Ilmastomuutoksen vaikutuksia esimerkiksi eläimiin tai luonnon monimuotoisuuteen ei käsitellä strategioissa.

Ympäristössä tapahtuvien muutosten käsitteellistämiseen liittyy tiiviisti ympäristöongelman termi. Kuvasin aiemmin, että ympäristöongelmalle on hieman erilaisia määritelmiä, mutta paljon käytetyn Passmoren (1974) mukaan kaikkia ihmisen luonnonkäytön jälkiä voidaan pitää ympäristöongelmina. Määrittelyyn lisätään nykyään usein myös ilmiöt, kuten metsäpalot, jotka voivat olla myös luonnollisia ilmiöitä (esim. Willamo 2012). Myös ilmastonmuutosta pidetään ympäristöongelmana (esim. Oksanen 2012). Hakkarainen ja Käkönen (2010, 8) muistuttavat, että ilmastonmuutos ei ole varsinainen ongelma, vaan oire tuotannon ja ihmisten elämäntapojen riippuvuudesta fossiilisista polttoaineista.

EU:n ja Ruotsin strategiassa ilmastonmuutos kuvataan sekä ongelmana itsessään että ongelmien aiheuttajana: sen kerrotaan olevan uhka, siihen liittyy uhkia ja se tuo ongelmia. Strategioissa ei

puhuta suoraan tuotannon ja elintapojen ongelmasta, eikä strategioissa kertaakaan mainita, mistä ilmastonmuutos johtuu. EU:n ja Ruotsin strategioissa ilmastonmuutoksesta puhutaan energian yhteydessä, Ruotsi puhuu myös fossiilisen energian vähentämisestä ja uusiutuvista energiamuodoista, mutta kummassakaan strategiassa ei kerrota ilmaston muuttumisen johtuvan fossiilisten polttoaineiden käytöstä tai ylipäättään ihmisen toiminnasta.

Kuten aiemmin kerroin, Laakkonen ja Vuorisalo (2012, 127) esittävät, että merkittävät ympäristöongelmat määritellään yhteiskunnallisessa keskustelussa säännönmukaisesti terveydellisiksi ongelmiksi. Katson, että tämä osaltaan kertoo ympäristöongelmien ihmislähtöisestä määrittelystä: ne ovat haitallisia, kun niistä on haittaa ihmisten terveydelle ja hyvinvoinnille. Aineistossani näkyy vahvasti ihmislähtöinen näkökulma ilmastonmuutokseen. Terveysvaikutukset nimetään kuitenkin vain kerran: EU:n strategiassa kerrotaan pandemioiden lisääntymisestä. Ruotsin ja EU:n strategioissa mainitaan ruuan ja veden niukkuus, jonka voi katsoa liittyvän merkittävästi ihmisten terveyteen.

Luvussa kaksi ennakoin, että on kiinnostavaa tarkastella, liitetäänkö ympäristön muutokset osaksi ilmastonmuutosta, vai mielletäänkö muutokset yksittäisinä ongelmakohtina. Suomen strategian kuvaukset ovat kiinnostavia juuri tästä näkökulmasta. Kuten analyysiluvussa kerroin, Suomen strategiassa ympäristössä tapahtuvat muutokset huomioidaan laajasti. Monessa kohdassa esitellyt ongelmat, kuten metsäpalot ja sään ääri-ilmiöt, ovat sellaisia, joiden kuvataan IPCC:n raporteissa (IPCC 2014, 7; IPCC 2018, 6, 10) lisääntyvän ilmastonmuutoksen vuoksi. Suomen strategiassa ongelmia ei kuitenkaan yhdistetä ilmastonmuutokseen. Lisäksi ympäristön ja ilmaston välille tehdään selkeää rajanvetoa. Esimerkiksi yhdessä kohdassa ympäristössä tapahtuvia muutoksia kuvataan ”haitallisiksi” ja kerrotaan tutkittavan syitä ja keinoja niiden ehkäisemiseksi. Seuraavassa virkkeessä ilmastonmuutokseen liittyen kerrotaan tutkittavan sopeutumista ja hillitsemistä, mutta ilmastonmuutokseen ei liitetä esimerkiksi haitallisuuskuvasta. Useaan kertaan ympäristön muutoksiin liitetään kovempia kuvauksia kuin ilmastonmuutokseen. Ympäristövahingoista käytetään myös sanaa uhka, ja uhkien kerrotaan kohdistuvan väestöön, ja niitä kerrotaan torjuttavan.

Suomen strategiassa ilmastonmuutosta ei oikeastaan käsitetä edes ympäristöongelmana. Ympäristössä tapahtuvat muutokset, joita ei yhdistetä ilmastonmuutokseen, kuvataan kyllä ympäristöongelmien tavoin, mutta ilmastonmuutoksen kuvaus Suomen strategiassa ei sovi ympäristöongelman määritelmään.

Kuten kerroin aiemmin, ilmastonmuutosta käsiteltiin kaikissa turvallisuusstrategioissa, joten ilmastonmuutoksen voi katsoa tulleen hyväksytyksi turvallisuuskysymyksenä.

Ilmastoturvallisuudesta puhuminen ilmenee etenkin EU:n ja Ruotsin strategioissa, koska niissä ilmastonmuutoksen kerrotaan olevan uhka. Ilmastonmuutoksen yhdistäminen turvallisuuteen näkyy Ruotsin strategiassa selvimmin niin, että ilmastonmuutoksen kerrotaan suoraan olevan ”uhka globaalille turvallisuudelle”. Lisäksi ilmastonmuutoksesta puhutaan konfliktien mahdollisena syynä.

Ilmastonmuutoksen turvallistaminen (esim. Trombetta 2008) näkyy myös keinoissa, joilla ilmastonmuutokseen vastataan. EU:n strategiassa ilmastonmuutoksen yhteydessä toimiksi esitetään rauhan edistämistä ja turvallisuuden takaamista jopa puolustuksen lisäämisellä. Ruotsin strategiassa kerrotaan, että turvatoimien on nyt myös käsitettävä ”tuhoavan ilmastonmuutoksen vastustaminen”.

Ilmastoturvallisuus on polveutunut ympäristöturvallisuuden käsitteestä, joka muodostettiin 1970-luvulla kuvaamaan luonnon ja turvallisuuskysymysten välistä yhteyttä. 2000-luvulla ilmastoturvallisuus on tullut ympäristöturvallisuuden rinnalle (Lähde 2017a; Trombetta 2008). Suomen strategiassa puhutaan ympäristöstä monipuolisesti turvallisuutta horjuttavana tekijänä ja monenlaisten ongelmien aiheuttajana. Suomen strategiassa ei näytä siis vielä tapahtuneen siirtymää ympäristöturvallisuuspuheesta ilmastoturvallisuuteen. Kaiken kaikkiaan Suomen strategiassa ympäristö saa tilaa strategiassa, mutta ilmasto ei: Suomi ei mainitse Pariisin ilmastosopimusta strategiassaan, vaan puhuu ”ympäristösopimuksista”, ilmastonmuutoksesta ei puhuta uhkana mutta ympäristönmuutoksista puhutaan ja ilmastonmuutosta ei kuvata ympäristöongelmaksi.

Kuten kerroin luvussa 2.2., pelkästä ilmastonmuutoksen hillintäpuheesta on siirrytty puhumaan myös sopeutumisenäkökulmasta. Tämä puheen muutos näkyy esimerkiksi vuonna 2015 solmitussa Pariisin ilmastosopimuksessa (esim. Clarke ym. 2016; Varho 2016), ja moni tutkija on toivonut keskustelun siirtymistä myös sopeutumiseen (esim. Biermann & Boas 2010; Sairinen ym. 2010). Analyysini osoittaa, että sopeutuminen-termiä käytetään EU:ssa ja on myös levittäytynyt maiden poliittisiin strategioihin. Kaikissa kolmessa instituutiossa tunnistetaan ilmastonmuutoksen hillinnän mutta myös muutoksiin sopeutumisen tarve.

Toinen ilmastonmuutoksen sosiaalisiin vaikutuksiin tarttuva käsite haavoittuvuus näkyy epäsuorasti EU:n strategiassa. Siinä tunnistetaan, että ilmastonmuutoksen vaikutukset voivat kohdistua jo valmiiksi epävakaille alueille. Ilmastonmuutos tunnistetaan epävakaiden alueiden uutena riskitekijänä. EU:n auttamiksi alueiksi kuvataan esimerkiksi Lähi-itä ja Saharan eteläpuoleinen Afrikka. Haavoittuvuuden käsite näkyy vahvasti Ruotsin strategiassa. Siinä tunnistetaan ilmastonmuutoksen vaikutusten kohdistuvan haavoittuville alueille. Strategiassa esimerkiksi sanotaan, että ”Ilmastonmuutos voi kasvattaa sodan, konfliktin ja köyhyyden riskiä. Se voi pahentaa

veden ja ruuan puutetta jo valmiiksi haavoittuvilla alueilla” (Ruotsin kansallinen turvallisuusstrategia 2017, 25). Strategiassa haavoittuvia alueita ei kuitenkaan nimetä.

Kuten kerroin luvussa 2.2.1., tutkija Risto Willamo (2012, 136) huomauttaa, käytännön elämässä ongelmien määrittelyllä ei aina ole merkitystä: esimerkiksi tulvasuojelussa ei ole tärkeää, onko tulva ihmisen aiheuttama vai luonnollinen tapahtuma. Näen kuitenkin, että ihmisen tekemiin ratkaisuihin voi vaikuttaa se, kenen syytä ongelman ajatellaan olevan. Esimerkiksi ilmastonmuutoksen kieltäjät eli denialistit vetoavat usein siihen, että ilmastonmuutoksessa on kyse luonnollisesta ilmiöstä. Esimerkiksi Yhdysvaltojen presidentti Donald Trump on kuuluisa ilmastodenialismistaan (esim. Aldy 2017a, 2017b) ja hänen mielestään olosuhteiden muuttumisessa on kyse vain sään luonnollisesta vaihtelusta (esim. Vincent 2015). Trump on vetänyt takaisin edellisen presidentin Barack Obaman säädöksiä, joiden tavoitteena on ollut vähentää haitallisia päästöjä, sekä asettanut korkeisiin ympäristöhallinnon virkoihin ilmastodenialisteja. Trumpin ympäristöpolitiikkaa tutkinut John Aldy esittää, että hallintojen johto pystyy vähentämään ilmastonmuutokseen ja puhtaaseen energiaan liittyvää tutkimusta ja kehitystä sekä kansainvälistä energia- ja ympäristöyhteistyötä. Näillä toimilla voi olla pitkäaikaisia ja haitallisia vaikutuksia ilmastopolitiikkaan. (Aldy 2017b, 376.)

Trump on esimerkki siitä, että jos ilmastonmuutos käsitetään ihmisen aiheuttamana ja kokonaisvaltaisena ilmiönä, jolla on lukuisia konkreettisia vaikutuksia, sitä tutkitaan, hillitään ja sen vaikutuksiin varaudutaan. Jos ilmastonmuutoksen syyt ja seuraukset kielletään, tutkimusta ja siitä seuraavaa hillintää ja sopeutumista tehdään vähän.

7.2.3. Kohti yhteisiä näkemyksiä

Olen tässä tutkimuksessa analysoinut EU:n, Suomen ja Ruotsin turvallisuusstrategioita. Esitin tämän tutkielman alussa, että kiinnostuin julkisen keskustelun perusteella siitä, onko EU-alueella yhtenäistä näkemystä ilmastonmuutoksesta ja miten Suomen ilmastopolitiikka suhteutuu kansainvälisessä vertailussa. Kuten kerroin, kiinnostuin Suomen ilmastopolitiikan tutkimisesta alun perin tutkija Emma Hakalan tutkimusartikkelin (2016) ja Ville Lähteen (2017b) blogitekstin perusteella. Hakalan (2016) mukaan Suomella ei ole selkeää ympäristöpoliittista linjaa turvallisuusasioissa eikä konkreettisia keinoja muutoksiin varautumiseksi tai sopeutumiseksi ole. Myös Lähteen (2017b) mukaan Suomen ilmastopolitiikasta puuttuu kokoava näkemys globaalin kehityksen suuntaviivoista ja Suomen roolista globaalissa kehityksessä.

Analyysini antaa Suomen ilmastopuheesta vastaavanlaisen kuvan: ilmastonmuutoksen vaikutuksia ei käsitellä laajasti, ja ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumiseksi ei esitetä konkreettisia toimia. Analyysini osoittaa, että Suomen suunnitelmat ilmastonmuutoksen hillinnästä ja vaikutuksiin varautumisesta näyttäytyvät erittäin vähäisinä, kun vertailukohtana ovat Ruotsin ja EU:n strategiat. Herää kysymys siitä, miksi Suomi ei käsittele laajasti ilmastonmuutoksen vaikutuksia, esitä kunnianhimoisia tavoitteita ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi tai huomioi ilmastonmuutoksen sosiaalista ulottuvuutta, kuten mahdollisesti lisääntyvää köyhyyttä ja pakolaisuutta.

Turvallisuusstrategian ulkopuolella Suomen politiikassa on kuitenkin käsitelty ja tehty päätöksiä liittyen ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen. Suomessa on julkaistu esimerkiksi Energia- ja ilmastostrategioita vuodesta 2001 lähtien (Työ- ja elinkeinoministeriö). Suomi on Ison-Britannian jälkeen ensimmäinen ilmastolain säätänyt maa (ks. lisää Berg ym. 2014; Utter 2008), lain astuen voimaan kesällä 2015 (Ympäristöministeriö 2015). Lisäksi ensimmäinen Ilmastonmuutoksen kansallinen sopeutumisstrategia julkaistiin vuonna 2005 (Maa- ja metsätalousministeriö 2005). Sitä seuraava sopeutumissuunnitelma julkaistiin vuonna 2014 (Maa- ja metsätalousministeriö 2014), ja sen tavoitteet ulottuvat vuoteen 2022 asti. Vuoden 2014 sopeutumissuunnitelmassa kerrotaan, että tavoitteena on ollut vahvistaa ja lisätä sopeutumiskykyä ilmastonmuutokseen Suomessa.

Suunnitelman mukaan toimeenpanon lähtökohtana on ollut saada sopeutuminen läpileikkaavaksi näkökohdaksi eri toimialojen suunnitteluun, toimintaan ja seurantaan. Tämä ei kuitenkaan toteudu analysoimani Suomen Yhteiskunnan turvallisuusstrategian (2017) valossa. Näyttää siltä, että ilmastonmuutos tunnistetaan Suomessa vakavana ilmiönä, mutta siitä ei ole edelleenkaan saatu läpileikkaavaa teemaa eri päätöksenaloille eikä ilmastonmuutoksen yhteyttä kaikkiin yhteiskunnan osa-alueisiin ei ole huomioitu.

Analyysini osoittaa, EU:n, Suomen ja Ruotsin ilmastomuutospuheessa on joitain yhtäläisyyksiä: kaikki käsittävät ilmastonmuutoksen turvallisuuskysymyksenä, näkevät tarpeen hillinnälle ja sopeutumiselle sekä kansainväliselle yhteistyölle. Analyysini osoittaa kuitenkin myös sen, että EU ja Ruotsi käsittelevät ilmastonmuutosta paljon laajemmin kuin Suomi ja näkevät ilmastonmuutoksella myös sosiaalisia vaikutuksia. EU ja Ruotsi esittävät strategioissaan tavoitteita ja toimia ilmastonmuutokseen liittyen, mutta Suomen asenne ei ole yhtä kunnianhimoinen. Vaikka tässä tutkimuksessa tarkastelussa ovat vain EU ja kaksi jäsenmaata, tutkimustulokseni voivat silti antaa osviittaa tuleviin EU:n ilmastoneuvotteluihin. Jos yhteisiä näkemyksiä ei ole, on yhteisten päätösten tekeminen vaikeaa.

Tutkimukseni asetelmalla voisi jatkaa sen tutkimista, miten kansainvälisten instituutioiden ilmastopuheen ideat ja diskurssit vaikuttavat maihin tai maiden instituutioihin. Analyysiin voisi ottaa mukaan lisää maita ja strategioita pidemmältä aikaväliltä. Silloin olisi mahdollista tunnistaa, milloin esimerkiksi sopeutumisen käsite on alkanut näkyä strategioissa tai muissa poliittisissa dokumenteissa sekä miten sopeutumisen käsittely on siirtynyt ja muuttunut dokumentista toiseen. Samalla voisi tarkastella, milloin ja miten Suomen eroavaisuus ilmastomuutospuheessa EU:hun ja Ruotsiin on muodostunut. Kiinnostavaa olisi tehdä tutkimusta myös muutaman vuoden päästä, kun uudet strategiat on julkaistu. Kuten kerroin luvussa 2.1., IPCC:n syksyllä 2018 julkaisemaa raporttia pidetään erittäin merkittävänä ja sen nähdään ravistelleen politiikkaa. Olisi kiinnostavaa tutkia, näkyykö IPCC:n raportin saama huomio kansainvälisten instituutioiden ja valtioiden tai niiden instituutioiden strategioissa tai muissa dokumenteissa.

Suomalaisen hyvinvointivaltion keskeisenä tehtävänä pidetään riskien ennakointia ja sopeutumista yhteiskunnallisiin muutoksiin (esim. Saari 2005, 27–29). Näen, että sosiaalipolitiikan uuden tehtävän tulisi olla ilmastomuutoksen aiheuttamien riskien ennakointi ja sopeutuminen tuleviin muutoksiin. Kuten tässä tutkielmassa olen tuonut esille, ilmastomuutos voi muuttaa esimerkiksi viljelyolosuhteita ja eläinkantoja sekä nostaa merenpintaa ja aiheuttaa sään ääri-ilmiöitä. (European Environment Agency 2017; Raunio ym. 2008; Ruosteenoja ym. 2016.) Kansainväliset päästövähennystavoitteet muuttavat energiamarkkinoita ja liikkumista. Nämä muutokset vaikuttavat elinkeinoihin, työmarkkinoihin ja toimeentuloon sekä muuttavat kaupunkirakentamista ja asumista. Myös haavoittuvien alueiden pakolaisuuden lisääntyminen vaikuttaa todennäköisesti Eurooppaan. (ks. esim. Hildén ym. 2016.)

Sosiaalipolitiikka voisi antaa näkökulmia tutkimukseen ja politiikkaan hyvinvoinnin, toimeentulon, oikeudenmukaisuuden, haavoittuvuuden ja sopeutumisen käsittelyyn. Lisäksi sosiaalipolitiikan piiriin kuuluvat esimerkiksi julkisten palveluiden, turvapaikkahakujärjestelmän ja sosiaaliturvan mukauttaminen muutoksiin. Suomalaisella sosiaalipolitiikalla ja sosiaalitieteellisellä tutkimuksella olisi varmasti annettavaa ilmastomuutoksen sopeutumisen tarkastelussa.

Kaiken kaikkiaan ilmastomuutos on niin laajasti vaikuttava ilmiö, että sitä on tutkittava monesta eri näkökulmasta. Eri tieteenalojen tutkimusten pitäisi kommunikoida ja tukea toisiaan entistä vahvemmin. Luonnontieteellistä tutkimusta tarvitaan, jotta saadaan tietoa ilmaston lämpenemisestä ja ympäristössä tapahtuvista muutoksista. Toisaalta yhteiskuntatieteitä ja etenkin sosiaalitieteitä tarvitaan tarkastelemaan näitä muutoksia ja tunnistamaan niiden tuomia sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia.

Lähteet

Aineisto:

Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia (2016) Koko nimi: Jaettu näkemys, yhteinen toiminta: vahvempi Eurooppa – Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia. EU:n korkea edustaja ja varapääjohtaja. Julkaistu 28.6.2016. Katsottu 12.4.2019.

<https://publications.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/3eaae2cf-9ac5-11e6-868c-01aa75ed71a1>

Kansallinen turvallisuusstrategia 2017 (2017) engl. National Security Strategy. Prime Minister's Office. Julkaistu 01/2017. Katsottu 3.4.2019.

<http://www.government.se/4aa5de/contentassets/0e04164d7eed462aa511ab03c890372e/national-security-strategy.pdf>

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia (2017). Turvallisuuskomitea. Julkaistu 2.11.2017. Katsottu 3.4.2019.

https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/YTS_2017_suomi.pdf

Tutkimuskirjallisuus:

Alasuutari, Pertti & Qadir, Ali (2014) Epistemic governance: an approach to the politics of policymaking. *European Journal of Cultural and Political Sociology*.

Alasuutari, Pertti (2017) Määräysvalta vakuuttelun retoriikassa: Koetun hyvinvoinnin käsitteen leviäminen ja kotoistuminen Suomeen. *Tampereen yliopisto. Sosiologia*. 2017, 54 (3), 253–272.

https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/102623/maaraysvalta_vakuuttelun_resurssina.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Albert, S.; Ash, Jillian; Bosento, David; Bronen, Robin; Grinham, Alistair; Lenon, Javier; Tooler, Nixon & Yee, Douglas (2017) Heading for the hills: climate-driven community relocations in the Solomon Islands and Alaska provide insight for a 1.5°C future. *Regional Environmental Change*, 1–12.

Aldy, Joseph E. (2017a) What Trump Misses about Regulations: They Produce Benefits as Well as Costs. *The Conversation*. Julkaistu 5.2.2017. <https://theconversation.com/what-trump-misses-about-regulations-they-produce-benefits-as-well-as-costs-72470>

Aldy, Joseph E. (2017b) Real world headwinds for Trump climate change policy. *Bulletin of the Atomic Scientists*. 73:6, 376–381.

<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00963402.2017.1388673?needAccess=true>

Amenta, Edwin; Nash, Kate & Scott, Alan (2012) Introduction. Teoksessa *The Wiley-Blackwell Companion to Political Sociology*. Amenta, Edwin; Nash, Kate & Scott, Alan (toim.) (2012). John Wiley & Sons, Incorporated.

Anttonen, Anneli (2005) Vertailut ja sosiaalipolitiikan uusi suunta. *Janus, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 13(3), 268–288.

<https://journal.fi/janus/article/view/50316/15185>

- Aro, Iina (2018) Ilmastonmuutos sosiaalityön kysymyksenä – Jäsennys ilmastonmuutoksesta sosiaalityön tutkimuskirjallisuuden ja suomalaisten sosiaalityön toimijoiden näkökulmasta. Pro gradu. Sosiaalityö. Itä-Suomen yliopisto. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20180636/urn_nbn_fi_uef-20180636.pdf
- Bardy, Marjatta & Parrukoski, Sanna (2010) Hyvinvointi ilmastonmuutoksen oloissa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/documents/890257/900280/Muut%202010%20279.pdf>
- Béland, Daniel (2005) Ideas and Social Policy: An Institutional Perspective. Social Policy & Administration ISSN. 0144-5596. Vol. 39. No. 1., 1–18.
- Berg, Annukka; Hildén, Mikael; Lahti, Kirsi & Similä, Jukka (2014): Ehdotetun ilmastolain arviointi. Suomen Ympäristökeskuksen raportteja 22/2014. ISBN 978-952-11-4353-3 (PDF).
- Biermann, Frank & Boas, Ingrid (2010) Preparing for a Warmer World: Towards a Global Governance System to Protect Climate Refugees. Global Environmental Politics, vol. 10 no. 1, 2010, 60–88.
- Biscop, Sven (2005) The European Security Strategy: A Global Agenda for Positive Power, Routledge.
- Black, Thomas (2002) Understanding social science research. 2. painos. Lontoo: Sage Publications. Alkuperäinen julkaisu 2001.
- Brooks, N. (2003) Vulnerability, Risk and Adaptation: A Conceptual Framework. Working Paper 38. Tyndall Centre for Climate Change Research. University of East Anglia, Norwich.
- Burck, Jan; Hagen, Ursula; Marten, Franziska; Höhne, Niklas & Bals, Christoph (2019) Results 2019. Climate Change Performance Index (CCPI). Julkaisija Germanwatch, the NewClimate Institute & Climate Action Network. <https://newclimate.org/wp-content/uploads/2018/12/CCPI-2019-Results.pdf>
- Chazalnoël, Mariam Traore; Mach, Eva & Ionesco, Dina (2017) Extreme heat and migration. Geneve: IOM Migration, Environment and Climate Change Division. http://publications.iom.int/system/files/pdf/mecc_infosheet_heat_and_migration.pdf
- Clarke, Majella; Mikkolainen, Petra & Kulovesi, Kati (2016) Pariisin sopimus ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen – Arktinen ulottuvuus keskeistä Suomelle. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Policy Brief 17/2016. <https://tietokayttoon.fi/documents/1927382/2116852/Pariisin+sopimus+ja+ilmastonmuutokseen+sopeutuminen/25252b6f-96d1-4e21-83ab-3b3034fe9c0c/Pariisin+sopimus+ja+ilmastonmuutokseen+sopeutuminen.pdf?version=1.0>
- Council of The European Union (2003) A Secure Europe in a Better World – European Security Strategy. Bryssel. https://www.cvce.eu/content/publication/2004/10/11/1df262f2-260c-486f-b414-dbf8dc112b6b/publishable_en.pdf
- DiMaggio, Paul J. & Powell, Walter W. (1991) The new institutionalism in organizational analysis. Chicago: University of Chicago Press.
- Dominelli, Lena (2011) Climate change: social workers' roles and contributions to policy debates and interventions. International Journal of Social Welfare 2011:20, 430–438.

- Duffield, John (2007) What Are International Institutions? *International Studies Review* 9, 1–22.
- Eskelinen, Teppo (2010) Ilmastovelka ja oikeudenmukaisuuden lähtökohdat. Teoksessa *Kenen ilmasto?* Helsinki: Into & Like Kustannus, 89–96.
- Eskonen, Hanna & Koistinen, Esko (2018) ”Näitä prosentteja voidaan heitellä” – Ministeri Tiilikaisen mukaan Suomella ei ole lähiaikoina mahdollisuutta päästövähennysten kiristämiseen. *Yle Uutiset*. 8.10.2018. Katsottu 11.4.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10445433>
- Eskonen, Hanna (2018) 5 asiaa, jotka maailman merkittävimmästä ilmastoraportista pitää tietää – ilmastoprofessori: ”Olen paatunut ja kokenut, mutta silti järkyttynyt”. *Yle Uutiset* 8.10.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10443963>
- Euroopan parlamentti (2018) Faktatietoja Euroopan unionista. Yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka. Julkaistu 10/2018. Katsottu 15.1.2019. <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/fi/sheet/159/yhteinen-turvallisuus-ja-puolustuspolitiikka>
- Eurooppa-neuvosto (2017) EU on edelleen sitoutunut vahvistamaan turvallisuutta ja puolustusta”: neuvostolta päätelmät. *Lehdistötiedote*. Julkaistu 18.5.2017. Katsottu 15.1.2019. <https://www.consilium.europa.eu/fi/press/press-releases/2017/05/18/conclusions-security-defence/>
- Eurooppa-neuvosto (2019) Eurooppa-neuvosto. Päivitetty 10.4.2019. Katsottu 14.4.2019. <https://www.consilium.europa.eu/fi/european-council/>
- Eurooppatiedotus (2017a) EU lyhyesti. Päivitetty 26.5.2017. Katsottu 11.4.2019. <https://eurooppatiedotus.fi/perustietoa-eusta/eu-lyhyesti/>
- Eurooppatiedotus (2017b) Suomen tie jäsenyyteen. Päivitetty 24.5.2017. Katsottu 11.4.2019. <https://eurooppatiedotus.fi/suomi-ja-eu/suomen-tie-jasenyyteen/>
- European Environment Agency (2017) Key findings - Climate change, impacts and vulnerability in Europe 2016. Katsottu 8.4.2019. <https://www.eea.europa.eu/publications/climate-change-impacts-and-vulnerability-2016/key-findings>
- European Environment Agency (2017) Key findings - Climate change, impacts and vulnerability in Europe 2016. Katsottu 10.4.2019. <https://www.eea.europa.eu/publications/climate-change-impacts-and-vulnerability-2016/key-findings>
- European Union External Action (2015) The European Union in a changing global environment - A more connected, contested and complex world. 2015. Katsottu 15.1.2019. http://eeas.europa.eu/archives/docs/docs/strategic_review/eu-strategic-review_executive_summary_en.pdf
- Foucault, Michael (2005) *Tiedon arkeologia*. Suomentanut Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino. Ranskankielinen alkuteos 1969.
- Fridays For Future (2019) Strike list countries. Katsottu 11.4.2019. <https://www.fridaysforfuture.org/events/list>
- Gergen, Kenneth (1994) *Realities and relationships: Soundings in social construction*. Cambridge: Harvard University Press.
- Government Offices of Sweden (2017) National Security Strategy. Julkaistu 23.10.2017. <https://www.government.se/information-material/2017/10/national-security-strategy/>

Goldstein J. & Keohane R. (1993) Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions and Political Change Ithaca: Cornell University Press.

Hajer, Maarten A. (1995) The politics of environmental discourse: ecological modernization and the policy process. Oxford: Clarendon Press.

Hajer, Maarten A. (1995) The politics of environmental discourse: ecological modernization and the policy process. Oxford: Clarendon Press.

Hakala, Emma (2015) Poikkeustoimia hyvän sään aikana - ilmastonmuutos osana turvallisuuskeskustelua. Poliitikasta 8.4.2015. <https://politiikasta.fi/poikkeustoimia-hyvan-saan-aikana-ilmastonmuutos-osana-turvallisuuskeskustelua/>

Hakala, Emma (2016) Climate Security: Strategy or Necessity for Finland? Briefing Paper, no. 209, Finnish Institute of International Affairs. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/175285/bp209_Climate_Security.pdf?sequence=1

Hakkarainen, Outi & Käkönen, Mira (toim.) (2010) Kenen ilmasto? Helsinki: Into & Like Kustannus.

Helne, Tuula; Hirvilampi, Tuuli & Laatu, Markku (2012) Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/34643/Sosiaalipolitiikka_rajallisella_maapallolla.pdf

Helsingin Sanomat 7.2.2019. Katsottu 11.4.2019. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005992241.html>

Hildén, Mikael; Groundstroem, Fanny; Halonen, Mikko, Perrels, Adriaan & Gregow, Hilppa (2016) Ilmastonmuutoksen heijastevaikutukset Suomeen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 46/2016. https://tietokayttoon.fi/documents/10616/2009122/46_Ilmastonmuutoksen+heijastevaikutukset+Suomeen/58a71e66-51c4-4f00-b902-7a91f90aa15f?version=1.0

Hoegh-Guldberg, O.; D Jacob; M. Taylor; M. Bindi; S. Brown; I. Camilloni; A. Diedhiou, R. Djalante; K.L. Ebi; F. Engelbrecht; J. Guiot; Y. Hijioka; S. Mehrotra; A. Payne; S.I. Seneviratne; A. Thomas; R. Warren & G. Zhou (2018) Impacts of 1.5°C Global Warming on Natural and Human Systems. In: Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty [Masson-Delmotte, V., P. Zhai, H.-O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P.R. Shukla, A. Pirani, W. Moufouma-Okia, C. Péan, R. Pidcock, S. Connors, J.B.R. Matthews, Y. Chen, X. Zhou, M.I. Gomis, E. Lonnoy, T. Maycock, M. Tignor, and T. Waterfield (toim.)]. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/02/SR15_Chapter3_Low_Res.pdf

IOM (2015) Mixed Migration Flows in the Mediterranean and Beyond Compilation of available data and information. Reportin period 2015. Katsottu 12.4.2019. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Flows%20Compilation%202015%20Overview.pdf>

IPCC (2007) Climate Change 2007: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, Pachauri, R.K and Reisinger, A. (toim.)]. Geneve: IPCC.

https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/ar4_syr_full_report.pdf

IPCC (2014) Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. R.K. Pachauri & L.A. Meyer (toim.). Geneve: IPCC.

https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/SYR_AR5_FINAL_full.pdf

IPCC (2018) Summary for Policymakers. In: Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty [Masson-Delmotte, V; P. Zhai; H.-O. Pörtner; D. Roberts; J. Skea; P.R. Shukla; A. Pirani; W. Moufouma-Okoi; C. Péan, R. Pidcock; S. Connors; J.B.R. Matthews; Y. Chen; X. Zhou; M.I. Gomis; E. Lonnoy; T. Maycock; M. Tignor & T. Waterfield (toim.)]. Geneve: World Meteorological Organization.

https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2018/07/SR15_SPM_version_stand_alone_LR.pdf

Jabko, Nicolas (2006) Playing the Market. Ithaca: Cornell University Press

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1999) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Diskurssianalyysi liikkeessä. Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) Tampere: Vastapaino, 54–97.

Jokinen, Arja (1999) Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Diskurssianalyysi liikkeessä. Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.). Tampere: Vastapaino, 37–53.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) Johdanto. Teoksessa Jokinen, Arja., Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 9–14.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa Diskurssianalyysi liikkeessä. Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.). Tampere: Vastapaino, 233–252.

Juhila, Kirsi (1999a) Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Tilanteista kulttuuriseen kontekstiin. Teoksessa Diskurssianalyysi liikkeessä. Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.). Tampere: Vastapaino, 160–198.

Juhila, Kirsi (1999b) Tutkijan positiot. Teoksessa Diskurssianalyysi liikkeessä. Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.). Tampere: Vastapaino, 201–232.

Käyhkö, Jukka (2012) Kestävä kehitys ja monitieteinen tutkimus. Teoksessa Monitieteinen ympäristötutkimus. Lummaa, Karoliina; Rönkä, Mia & Vuorisalo, Timo (toim.). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 233–248.

Keynes, John Maynard (1971) Economic Possibilities for Our Grandchildren. Teoksessa Johnson, Warren. A & Hardesty, John A. (toim.) Economic Growth vs. the Environment. California: Wadsworth, 189–193. Alkuperäinen julkaisu 1930.

Kokkonen, Yrjö (2017) Tuhoisimmat terrori-iskut Euroopassa ja muualla maailmalla. Yle Uutiset. 18.8.2017. Katsottu 16.1.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-9783264>

Koremenos, Barbara; Lipson, Charles & Snidal, Duncan (2001) The Rational Design of International Institutions. *International Organization* 55.

Laakkonen, Simo & Vuorisalo, Timo (2012) Ympäristöongelman käsitteen historia. Teoksessa *Monitieteinen ympäristötutkimus*. Lummaa, Karoliina; Rönkä, Mia & Vuorisalo, Timo (toim.). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 121–130.

Lähde, Ville (2017a) Mitä ympäristöturvallisuus voisi tarkoittaa? Blogi, Bios-yksikkö 8.8.2017. <http://bios.fi/mita-ymparistoturvallisuus-voisi-tarkoittaa/>

Lähde, Ville (2017b): Suomen ilmastopolitiikasta puuttuu kokonaisvaltainen näkemys globaalin kehityksen suuntaviivoista. Blogi, Bios-yksikkö 26.10.2017. <http://bios.fi/suomen-ilmastopolitiikasta-puuttuu-kokonaisvaltainen-nakemys-globaalin-kehityksen-suuntaviivoista/>

Limnell, Jarno (2017) Kyberprofessori Jarno Limnell: Yksi turvallisuutta koskeva selonteko meiltä vielä puuttuu. *Suomen Kuvalehti* 10.5.2017. <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/kyberprofessori-jarno-limnell-yksi-turvallisuutta-koskeva-selonteko-meilta-viela-puttuu/>

Lummaa, Karoliina (2017) Antroposeeni: ihmisen aika geologiassa ja kirjallisuudentutkimuksessa. *Avain, Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti*. 1/2017. <https://journal.fi/avain/article/view/66194>

Lummaa, Karoliina; Rönkä, Mia & Vuorisalo, Timo (2012) Ympäristötutkimus – monta tiedettä, monta monitieteisyyttä. Teoksessa *Monitieteinen ympäristötutkimus*. Lummaa, Karoliina; Rönkä, Mia & Vuorisalo, Timo (toim.). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 15–22.

Maa- ja metsätalousministeriö (2005) Ilmastomuutoksen kansallinen sopeutumisstrategia. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 1/2005. https://mmm.fi/documents/1410837/5120838/MMMjulkaisu2005_1.pdf_suomi.pdf/b968f41a-a62e-4317-a25b-d0ee38c0b81c

Maa- ja metsätalousministeriö (2014) Ilmastomuutoksen kansallinen sopeutumis suunnitelma 2022. Valtioneuvoston periaatepäätös 20.11.2014. https://mmm.fi/documents/1410837/1516663/2014_5_Imastonmuutos.pdf/1716aa76-8005-4626-bae0-b91f3b0c6396/2014_5_Imastonmuutos.pdf.pdf

Maria Julia Trombetta (2008) Environmental security and climate change: analysing the discourse, *Cambridge Review of International Affairs*, 21:4, 585 602, DOI: [10.1080/09557570802452920](https://doi.org/10.1080/09557570802452920).

Massa, Ilmo (2012): Kestävän kehityksen yhteiskuntapolitiikka. Teoksessa *Monitieteinen ympäristötutkimus*. Lummaa, Karoliina; Rönkä, Mia & Vuorisalo, Timo (toim.). Gaudeamus Helsinki University Press, 221–232.

Meyer, John W. (2004) The Nation as Babbit: How Countries Confrom. Vol 3 Issue 3, 42–45.

Mikkonen, Minttu (2018) Meidän on muutettava elämäntapaamme perustavanlaatuisesti, linjaa vuosikymmenen tärkein ilmastoraportti. *Helsingin Sanomat* 8.10.2018. Katsottu 13.2.2019. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005856206.html>

Mikkonen, S.; Laine, M.; Mäkelä, H.M.; Gregow, H.; Tuomenvirta, H.; Lahtinen, M.; & Laaksonen, A. (2015) Trends in the average temperature in Finland, 1847–2013. *Stoch Environ Res Risk Assess*. 29: 1521. <https://doi.org/10.1007/s00477-014-0992-2>

Moss, Richard H.; Watson, Robert T. & Zinyowera, M.C. (toim.) (1996) Summary for Policymakers: Scientific-Technical Analyses of Impacts, Adaptations, and Mitigation of Climate Change. Teoksessa Climate Change 1995: The IPCC Second Assessment Report Scientific-Technical Analyses of Impacts, Adaptations, and Mitigation of Climate Change. Cambridge University Press, Cambridge, 3–18.

https://library.harvard.edu/collections/ipcc/docs/36_WGIISAR_FINAL.pdf

Nikkanen, Hanna & Työryhmä (2017) Hyvän sään aikana. Mitä Suomi tekee, kun ilmasto muuttaa kaiken. Helsinki: Into Kustannus.

Nikkanen, Hanna (2018) Suomi ei ole mallioppilas. Long Play 10.10.2018. Katsottu 11.4.2019.

<https://www.longplay.fi/sivuaanet/suomi-ei-ole-mallioppilas>

Nousiainen, Anu (2018) Ihmisiä ilmassa. Helsingin Sanomat 1.12.2018. Päivitetty 3.12.2018.

Katsottu 11.4.2019. <https://www.hs.fi/kuukausiliite/art-2000005915677.html>

Oinonen, Eriikka & Alestalo, Matti (2006) Aikuisuuteen siirtyminen Euroopassa - vertailevan tutkimuksen metodologisia ongelmia. Teoksessa Lapsuus ja kasvu ympäristöt - tutkimuksen kuvia. Järventie, I.; Lähde, M. & Paavonen, J. (toim.). Helsinki: Yliopistopaino Kustannus, 193–218.

Oksanen, Markku (2012) Ympäristöongelma filosofisena ongelmana. Teoksessa Monitieteinen ympäristötutkimus. Lummaa, Karoliina; Rönkä, Mia & Vuorisalo, Timo (toim.). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 147–154.

Palola, Elina (2007) Näkökulmia eurooppalaiseen sosiaalipolitiikkaan: Malli, väestö, resurssit ja kommunikaatio. Väitöstutkimus. Sosiaalipolitiikka. Helsingin yliopisto.

Pantsar, Mari & Peljo, Janne (2019) Sitran lausunto keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta vuoteen 2030. Sitra 18.10.2017. Katsottu 13.2.2019.

<https://www.sitra.fi/artikkelit/sitran-lausunto-keskipitkan-aikavalin-ilmastopolitiikan-suunnitelmasta-vuoteen-2030/>

Passmore, John (1974) Man's Responsibility for Nature. London: Duckworth.

Pielke, R.A.J. (1998) Rethinking the role of adaptation in climate policy. Global Environmental Change 8, 159–170.

Pilke, Antti & Uosukainen, Riikka (2019) Ruotsalaiset maksavat pian lentoveroa – Berner tyrmää: Ei sovi Suomeen, voisi haitata Finnairia. Yle Uutiset 13.3.2018. Katsottu 26.2.2019.

<https://yle.fi/uutiset/3-10112780>

Raivio, Petri (2019) Macron pettyi EU-johtajien ilmastoratkaisuun: Ei mainintaa tavoitteista – "Täysin riittämätöntä". Yle Uutiset 22.3.2019. Katsottu 5.4.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10703631>

Raunio, A.; Schulman, A. & Kontula, T. (toim.) (2008) Suomen luontotyyppien uhanalaisuus – Osa 1: Tulokset ja arvioinnin perusteet. Suomen ympäristö 8/2008. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37930/SY_8_2008_Osa_1.pdf?sequence=16&isAllowed=y

Rhodes, Christopher J. (2016) The 2015 Paris Climate Change Conference: COP21 Science Progress. St Albans Vol. 99, Iss. 1, 97–104. Katsottu 13.2.2019.

Rönkä, Mia (2012) Mikä on ympäristöongelma – Johdanto. Teoksessa Monitieteinen ympäristötutkimus. Lummaa, Karoliina; Rönkä, Mia & Vuorisalo, Timo (toim.). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 117–120.

Ruosteenoja, Kimmo; Räisänen, Jouni, Venäläinen, Ari; Kämäräinen, Matti & Pirinen, Pentti (2016) Terminen kasvukausi lämpenevässä ilmastossa. Terra 128: 1, 3–15.
<https://en.ilmatieteenlaitos.fi/documents/31422/83635880/Ruosteenoja+Terminen+kasvukausi+l%C3%A4mpenev%C3%A4ss%C3%A4%20ilmastossa+2016/5cd98a30-cab8-421d-970b-432ceb67fe4d>

Saari, J. (2001) Reformismi: Sosiaalipolitiikan perusteet 2000-luvun alussa. Helsinki: Gaudeamus.

Saari, Juho (2005) Hyvinvointivaltio ja sosiaalipolitiikka. Teoksessa Hyvinvointivaltio. Juho Saari (toim.). Suomen mallia analysoimassa. Helsinki: Helsinki University Press, 13–64.

Sairinen, Rauno & Johanna Kohl (toim.) (2004) Ihminen ja ympäristön muutos – Sosiaalisten vaikutusten arvioinnin teoriaa ja käytäntöjä. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 87. Espoo: TKK.

Sairinen, Rauno; Kohl, Johanna & Järvinen, Suvi (2010) Ilmastonmuutoksen ja siihen sopeutumisen vaikutukset maaseudulla. Joensuu: Publications of the University of Eastern Finland. Reports and Studies in Social Science and Business Studies 1.
http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0170-5/urn_isbn_978-952-61-0170-5.pdf

Schmidt, Vivien A. & Radaelli, Claudio M. (2004) Policy Change and Discourse in Europe: Conceptual and Methodological Issues. West European Politics, Vol.27, No.2, 183–210. DOI: 10.1080/0140238042000214874.

Schmidt, Vivien A. (2008a) Discursive Institutionalism: The Explanatory Power of Ideas and Discourse. Annual Review of Political Science. Kesäkuu 2018. DOI: 10.1146/annurev.polisci.11.060606.135342.

Schmidt, Vivien A. (2008b) Bringing Ideas and Discourse Back Into The Explanation in Change In Varieties of Capitalism and Welfare State. The Centre for Global Political Economy. Brighton: University of Sussex, United Kingdom.

Schmidt, Vivien A. (2011) Speaking of change: why discourse is key to the dynamics of policy transformation. Critical Policy Studies 5 (2): 106–126.

Schneider, S.H., S. Semenov, A. Patwardhan, I. Burton, C.H.D. Magadza, M. Oppenheimer, A.B. Pittock, A. Rahman, J.B. Smith, A. Suarez and F. Yamin (2007) Assessing key vulnerabilities and the risk from climate change. Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, M.L. Parry, O.F. Canziani, J.P. Palutikof, P.J. van der Linden and C.E. Hanson, Eds., Cambridge University Press, Cambridge, UK, 779–810.
https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/03/ar4_wg2_full_report.pdf

Schofer, Evan; Hironaka, Ann; Frank, David John & Longhofer, Wesley (2010) Sociological Institutionalism and World Society. The New Blackwell Companion to Political Sociology. University of California, Irvine + University of Minnesota.

Siltanen, Sami (2016) Ulrich Beck ja ilmastonmuutos – Yhteiskuntatieteilijä luomassa yhteyksiä yhteiskunta- ja luonnontieteiden välille. Pro gradu -tutkielma. Sosiologia. Tampereen yliopisto. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/100261/GRADU-1481191258.pdf?sequence=1>

Sisäministeriö (2016) Suomen kansallinen riskiarvio 2015. Sisäministeriön julkaisu 3/2016. <https://www.kansalainen.fi/wp-content/uploads/riskiarvio.pdf>

Smit, B., Burton, I., Klein, R. & Wandel, J. (2000) An anatomy of adaptation to climate change and variability. *Climatic Change* 45, 223–251.

Smit, Barry & Johanna Wandel (2006) Adaptation, adaptive capacity and vulnerability. *Global Environmental Change* 16(3): 282–292.

Smit, Barry; Pilifosova, Olga; Burton, Ian; Challenger, Brian; Huq, Saleemul; Klein, Richard J.T.; Yohe, Gary; Adger, Neil; Downing, Thomas; Harvey, E; Kane, Sally; Parry, Martin; Skinner, Mark; Smith, Joel & Wandel, Johanna (2001) *Adaptation to Climate Change in the Context of Sustainable Development and Equity*. Teoksessa: McCarthy, James J., Osvaldo F. Canziani, Neil A. Leary, David J. Dokken & Kasey S. White (toim.). *Climate Change 2001: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Third Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press, Cambridge, 877–912.

Smith, Michael E. (2017) A European Union Global Strategy where it matters most: the EU's credibility deficit and the European neighbourhood. *Contemporary Security Policy* 37(3), 446–460.

Social Security Programs Throughout the World. International Social Security Association ja Social Security Administration (toim.). Katsottu 3.4.2019. <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/>

Suominen, Riikka (2017) Suomi ja Ruotsi kilpailivat ilmastopolitiikassa, kumpi voitti?_Vihreä lanka 29.10.2017. <https://www.vihrealanka.fi/uutiset-ymp%C3%A4rist%C3%B6/suomi-ja-ruotsi-kilpailivat-ilmastopolitiikassa-kumpi-voitti>

Suoninen, Eero (1999) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.). Tampere: Vastapaino, 17–36.

Sutinen, Teija (2019) Tässä ovat suomalaisten tärkeimpinä pitämät vaaliteemat: Kärkeen nousi niin perinteisiä kuin uusiakin – ja yksi, joka loistaa vaaliohjelmissa poissaolollaan. *Helsingin Sanomat* 7.2.2019. Katsottu 15.4.2019. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005992241.html>

Taussi, Sari (2017) Yhdysvaltojen lähtö Pariisin ilmastopöytäkirjasta varmistui – Trump kertoi kantansa Valkoisessa talossa. *Yle Uutiset*. 1.6.2017. Katsottu 16.1.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-9644972>

Terävä Hanna Yle: Nuorten huoli ilmastonmuutoksesta kasvanut jyrkästi – "Nuoret ovat paljon tietoisempia kuin aiemmat sukupolvet tuossa iässä". *Yle Uutiset* 13.8.2018. Katsottu 11.4.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10346864>

Tocci Nathalie (2016) The Making of the EU Global Strategy. *Contemporary Security Policy* 37(3), 461–472.

Trombetta, Maria Julia (2008) *Environmental Security and Climate Change. Analysing the Discourse*. *Cambridge Review of International Affairs*. 21(4), 585–602.

Tuominen, Senni (2017) Euroopan muuttunut siirtolaistilanne 2015–2016. Kehysanalyysi Helsingin Sanomien kirjoituksista. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/101217/GRADU-1495788589.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Turvallisuuskomitea: Toiminta ja tehtävät. Katsottu 17.1.2019.
<https://turvallisuuskomitea.fi/turvallisuuskomitea/turvallisuuskomitea-toiminta-ja-tehtavat/>

Tynkkynen, Oras (2018) Mitä Katowicen ilmastokokouksessa oikein päätettiin. Kommenttkirjoitus, Sitra. Julkaistu 16.12.2018. Katsottu 13.2.2019. <https://www.sitra.fi/blogit/mita-katowicen-ilmastokokouksessa-oikein-paätettiin/>

Työ- ja elinkeinoministeriö: Energia- ja ilmastostrategia. Katsottu 8.4.2019. <https://tem.fi/energia-ja-ilmastostrategia>

UNFCCC (2015) Paris Agreement. Suomeksi YK:n ilmastonsuojelun puitesopimus, Pariisin ilmastopopimus. United Nations 2015.
https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf

Utter, Robert (2008) Selvitys Ison-Britannian ilmastolakiehdotuksesta ja alustava arvio vastaavan sääntelyn soveltuvuudesta Suomen oikeusjärjestelmään - Selvitys Vanhasen II hallituksen tulevaisuuselontekoa varten. Valtioneuvoston julkaisusarja 16/2008. Katsottu 12.4.2019.
https://vnk.fi/documents/10616/622954/J1608_Selvitys+Ison-Britannian+ilmastolakiehdotuksesta.pdf/028b7d91-64e6-491e-8b76-8db8560ac2c6/J1608_Selvitys+Ison-Britannian+ilmastolakiehdotuksesta.pdf.pdf

Valtioneuvosto: Periaatepäätökset. Katsottu 18.1.2019.
<https://valtioneuvosto.fi/paatokset/periaatepaatokset>

Varho, Vilja (2016) Ilmastomuutos ja muuttoliike. Turku: Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Futura 35 (2016) :4, 65–67. <http://www.doria.fi/handle/10024/143136>

Vincent, Michael (2015) Climate change: Trump says it's called weather, Obama says it 'will define this century'. ABC News 23.11.2015. <https://www.abc.net.au/news/2015-11-23/climate-change-clashes-in-us-politics/6961546>

Vuorisalo, Timo (2012) Eri alojen luontokäsityksiä – Johdanto. Teoksessa Monitieteinen ympäristötutkimus. Lummaa, Karoliina; Rönkä, Mia & Vuorisalo, Timo (toim.). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 27–30.

Waris, Heikki (1932, 1934) Työväenyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkänsillan pohjoispuolelle, osat 1 ja 2. Helsinki: Weilin+Göös.

Kessler, Glenn; Rizzo Salvador & Kelly, Meg (2019) President Trump has made 9,014 false or misleading claims over 773 days. Washington Post, päivitetty viimeksi 4.3.2019. Katsottu 14.4.2019. https://www.washingtonpost.com/politics/2019/03/04/president-trump-has-made-false-or-misleading-claims-over-days/?utm_term=.de01042138ee

Willamo, Risto (2012) Miten ympäristönmuutos aiheutetaan ja koetaan ongelmaksi? Teoksessa Monitieteinen ympäristötutkimus. Lummaa, Karoliina; Rönkä, Mia & Vuorisalo, Timo (toim.). Gaudeamus Helsinki University Press, 131–140.

Ympäristöministeriö (2015) Eduskunta hyväksyi ilmastolain. Julkaistu 6.3.2015. Katsottu 8.4.2019. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/eduskunta-hyvaksyi-ilmastolain

Zelizer, Julian (2019) The border wall solution Trump hasn't thought of. CNN. 15.1.2019. Katsottu 16.1.2019. <https://edition.cnn.com/2019/01/14/opinions/trump-border-wall-bonds-solution-zelizer-zeldin/index.html>